

Περιοδική έκδοση

Εκπαιδευτικοί ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ

№ 14 • ΙΟΥΝΙΟΣ 2007 • ΤΙΜΗ: € 0,01

Συμβολή στην προσπάθεια
του μαχόμενου εκπαιδευτικού
για αποτελεσματική
διδασκτική προσφορά

Αφιέρωμα:

**Τα νέα σχολικά βιβλία
για το Δημοτικό**

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ZHTH
www.ziti.gr

Εκπαιδευτικοί Προβληματισμοί
Νο 14 - Ιούνιος 2007

ΕΚΔΟΤΗΣ
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΖΗΤΗ

Τιμή τεύχους 0,01€

Περιεχόμενα

Γλώσσα

- 4 Μαθαίνοντας σωστά τη γλώσσα και τη γραμματική μας μέσα από τα νέα σχολικά βιβλία. *Ε. Γκουντούρα*
- 6 Τα βιβλία της Γλώσσας της Ε' και Στ' Δημοτικού: μια πρώτη κριτική προσέγγιση. *Ν. Τσουρής*
- 10 Τα νέα βιβλία Γλώσσας του Δημοτικού Σχολείου. *Π. Χριστόπουλος*
- 14 Τετράδια Δημιουργικής Γραφής για το Δημοτικό. *Χρ. Κιοσές, Σ. Μπαμπατζάνης*

Μαθηματικά

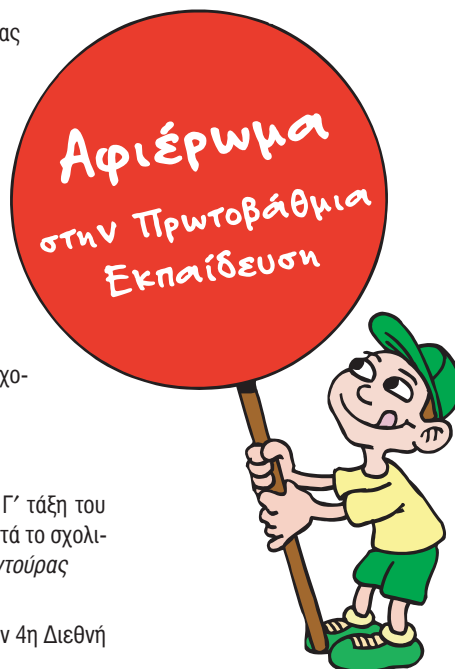
- 17 Χρήσιμες Παρατηρήσεις για τη Διδασκαλία των Μαθηματικών Ε' & Στ' Δημοτικού. *Θ. Ξένος*
- 20 Τα νέα βιβλία των Μαθηματικών του Δημοτικού Σχολείου. *Μ. Κούτρα, Β. Γαλανούλης*

Φυσική

- 24 Οι Φυσικές Επιστήμες στο Δημοτικό. *Χρ. Κιοσές*
- 26 Το πρόγραμμα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης στη Γ' τάξη του 4ου Δημοτικού Σχολείου Ελευθερίου-Κορδελιού κατά το σχολικό έτος 2003-2004: Μελέτη περίπτωσης. *Ν. Γκουντούρας*

Εκδηλώσεις

- 29 Ένα ταξίδι με χρώματα: Εργαστήρι Ζωγραφικής στην 4η Διεθνή Έκθεση Βιβλίου Θεσσαλονίκης

ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΟΠΤΕΙΑ

Παντελίδης Γεώργιος, *Ομότιμος Καθηγητής Ε.Μ.Π.*
Γιαγκοπούλου Αναστασία, *Φιλολόγος, Καθηγήτρια Μ.Ε.*

ΕΙΔΙΚΟΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ

Γκουντούρα Ελένη, *Διευθύντρια, 13ο Δημοτικό Σχολείο Ευόσμου*
Κιοσές Χρήστος, *Δάσκαλος*
Λούλος Δημήτρης, *Φιλολόγος, Καθηγητής Μ.Ε.*
Κούτρα Μαρίνα, *Δασκάλα*
Μπαμπατζάνης Σωτήρης, *Δάσκαλος - Θεολόγος*
Ξένος Θανάσης, *Μαθηματικός, Καθηγητής Μ.Ε.*
Τσουρής Νικόλαος, *Δάσκαλος*

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ

Γαλανούλης Βασίλης, *Δάσκαλος* • Γκουντούρας Νίκος, *Δάσκαλος* • Τσέλιος Κώστας, *Αναπλ. Καθηγητής Α.Π.Θ.* • Χριστόπουλος Παναγιώτης, *Δάσκαλος*

Το περιοδικό μπορείτε να το ζητήσετε από τα βιβλιοπωλεία:

- **Εκδόσεις ΖΗΤΗ**
Αρμενοπούλου 27, 546 35 Θεσσαλονίκη
Τηλ.: 2310.203.720, Fax: 2310.211.305, e-mail: sales@ziti.gr
- «Ένωση Εκδοτών Βιβλίου Θεσσαλονίκης»
Στοά του Βιβλίου (Πεσμαζόγλου 5), 105 64 Αθήνα
Τηλ.-Fax: 210.32.11.097
- **Εκδόσεις ΖΗΤΗ Αποθήκη Αθηνών • Πώληση χονδρική**
Ασκληπιού 60 • Εξάρχεια 114 71, Αθήνα
Τηλ.-Fax: 210.38.16.650, e-mail: athina@ziti.gr
- Σε όλα τα συνεργαζόμενα βιβλιοπωλεία

Ο εκδοτικός μας οίκος, για να κάνει πιο ενδιαφέρουσα τη «συζήτηση» μέσα από τους «Εκπαιδευτικούς ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΥΣ», θα σας δωρίζει βιβλία των εκδόσεών του (τα οποία θα επιλέξετε εσείς) αξίας 30 € για κάθε πρότασή σας που θα δημοσιεύεται.

Αντί Προλόγου

Αγαπητέ μαθητή, δάσκαλε, γονέα,

Οι Εκδόσεις ΖΗΤΗ, μετά από 45χρονη παρουσία και διακρίσεις πρώτα στο χώρο του Πανεπιστημιακού συγγράμματος και κατόπιν του σχολικού βιβλίου και βοηθήματος για τη Β/θμια Εκπαίδευση, **εισέρχονται χρησιμοποιώντας την πείρα τους στο χώρο του βοηθήματος για την Α/θμια Εκπαίδευση** με αφορμή τα νέα σχολικά βιβλία του ΟΕΔΒ για το σχολικό έτος **2006-07**.

Η σειρά αυτή των εκπαιδευτικών βοηθημάτων για τα παιδιά του Δημοτικού είναι εκπονημένη από έμπειρους δασκάλους και σε συνεργασία με καθηγητές που συνεισέφεραν και αυτοί τις γνώσεις και την πείρα τους από την εκπαιδευτική πράξη, με σκοπό όχι μόνο την κατανόηση και εμπέδωση της ύλης του σχολικού βιβλίου, αλλά και την μετέπειτα ομαλή προσαρμογή του μαθητή του Δημοτικού στις απαιτήσεις και τις ανάγκες του Γυμνασίου.

Στόχος μας είναι να διδαχθεί ο μαθητής πώς να μαθαίνει, να αφομοιώνει, να δημιουργεί, δίχως να πέφτει στις παγίδες της παπαγαλίας και της αποστήθισης.

Φιλοδοξούμε να κάνουμε τη μελέτη και τη μάθηση μια ενδιαφέρουσα εμπειρία και προς αυτή την κατεύθυνση είμαστε ανοικτοί στις κρίσεις και στις επισημάνσεις σας.

Στο πλαίσιο αυτής της νέας μας εκδοτικής πρωτοβουλίας αποφασίσαμε τη δημοσίευση τεύχους του περιοδικού μας «Εκπαιδευτικοί Προβληματισμοί» αφιερωμένο αποκλειστικά στο χώρο της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης και ιδιαίτερα στα νέα σχολικά βιβλία για το Δημοτικό. Με την παρουσίαση θεμάτων που απασχολούν τον εκπαιδευτικό και τη συμμετοχή και συμβολή των συνεργατών και συγγραφέων μας, επιθυμούμε να ξεκινήσουμε ένα γόνιμο διάλογο και σ' αυτόν τον χώρο της εκπαίδευσης.

Οδηγίες προς τους συγγραφείς των προτάσεων

- Η έκταση της παρουσίασης ενός θέματος δε θα πρέπει να υπερβαίνει τις 4 σελίδες του εντύπου, τουλάχιστον στις θετικές επιστήμες.
- Η χρησιμοποίηση της διατύπωσης, της ορολογίας και των συμβολισμών των εγκεκριμένων διδακτικών βιβλίων της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης είναι υποχρεωτική.
- Η προσφυγή στη βοήθεια εννοιών και μεθόδων, που είναι εκτός της διδακτέας ύλης, οπωσδήποτε όμως από το “άμεσο περιβάλλον” της, θα πρέπει να είναι περιορισμένη και να επισημαίνεται ότι είναι εκτός διδακτέας ύλης. Στην περίπτωση αυτή μια βιβλιογραφική αναφορά θα είναι πολύ χρήσιμη.

Ειδικότερα, κατά την παρουσίαση θα πρέπει, εφόσον είναι εφικτό και απαραίτητο,

- να επισημαίνονται οι επιδιωκόμενοι στόχοι,
- να δίνεται το απαραίτητο πληροφοριακό υλικό με αναφορά στα διδακτικά βιβλία,
- να γίνονται οι κατάλληλες διδακτικές υποδείξεις,
- να γίνονται εκείνες οι αποδείξεις που υποδεικνύουν μεθόδους επεξεργασίας θεμάτων ή επίλυσης προβλημάτων και
- να υποδεικνύονται εκείνα τα σημεία, όπου είναι δυνατόν να ξεφύγουν λάθη.

Μαθαίνοντας σωστά τη γλώσσα και τη γραμματική μας μέσα από τα νέα σχολικά βιβλία

Της **Ελένης Γκουντούρα**, Διευθύντριας στο 13ο Δημοτικό Σχολείο Ευόσμου

Ενα από τα κυριότερα έργα του δημοτικού σχολείου είναι η διδασκαλία του ορθού γραπτού λόγου. Ο προφορικός λόγος γίνεται αυθόρμητα και έχει ήδη κατακτηθεί αρκετά μέχρι την ηλικία των επτά χρόνων, ηλικία κατά την οποία έρχεται το παιδί στο δημοτικό σχολείο.

Ωστόσο το σχολείο έχει αποστολή, όχι μόνο να βοηθήσει το παιδί να μάθει να γράφει σωστά τη γλώσσα του και ορθογραφημένα, αλλά και να εκφράζεται προφορικά καλύτερα, με πιο πλούσιο λεξιλόγιο με τους γύρω του, ώστε να επικοινωνεί καλύτερα με το περιβάλλον του. Τα παιδιά από το νηπιαγωγείο ακόμη ξέρουν να ξεχωρίζουν μια είδηση από ένα παραμύθι, μια διαφήμιση ή μια πρόσκληση για πάρτι. Παρ' όλα αυτά όμως, μέχρι την Τρίτη Λυκείου, πολλοί μαθητές δυσκολεύονται να χρησιμοποιήσουν σωστά το λόγο τους και ειδικά προσαρμοσμένο σε κάθε περίπτωση. Έχουμε όλοι παρατηρήσει συμπολίτες μας, που έχουν τελειώσει την Τρίτη Λυκείου, να πληρώνουν, για να τους γράψει κάποιος άλλος μια αίτηση. Ο ρόλος λοιπόν του σχολείου είναι να βοηθήσει το παιδί να οργανώσει και να εμπλουτίσει το γνωστικό υλικό που έχει στο γραπτό και προφορικό λόγο, για να κάνει σωστή και ενσυνείδητη χρήση της γλώσσας ανάλογα με τον αποδέκτη, κι αυτό πράγματι είναι ένα απαιτητικό έργο.

Το θετικό με τα νέα βιβλία της γλώσσας είναι ότι προσπαθούν να βοηθήσουν το παιδί να οργανώσει και να εμπλουτίσει το γνωστικό υλικό αυτό, από την Πρώτη Δημοτικού μέχρι την Έκτη, και το έργο αυτό της ομαδοποίησης της ύλης σε ενότητες συνεχίζεται και στις άλλες βαθμίδες της εκπαίδευσης. Η κατανόηση και η συνειδητοποίηση της δομής της γλώσσας γίνεται μέσα από τη χρήση της. Τα παιδιά δεν γράφουν ένα κείμενο για να το διαβάσει ο δάσκαλος, αλλά το είδος του κειμένου έχει πάντα έναν παραλήπτη και υπάρχουν ειδικές συμβάσεις για κάθε είδος κειμένου, ώστε να είναι αποτελεσματικό.

Η πρακτική που χρησιμοποιούν τα νέα βιβλία είναι διπλή. Από τη μία να κατανοήσουν οι μαθητές την παραγωγή γραπτού και προφορικού λόγου, όπως και τις δομές της γλώσσας μας, και από την άλλη να παράγουν δικό τους λόγο, γραπτό και προφορικό, ανταποκρινόμενο στις διάφορες επικοινωνιακές περιστάσεις: προσκλήσεις, ανακοινώσεις, δελτία καιρού, άρθρα για εφημερίδες, διαφημιστικά φυλλάδια.

Στα βιβλία του ανθολογίου έχουν χρησιμοποιηθεί κείμενα από όλες τις λογοτεχνικές περιόδους και από πάρα πολλούς συγγραφείς και ποιητές Έλληνες και ξένους. Ευελπιστούμε λοιπόν ότι στο μέλλον δεν θα έχουμε λειτουργικά αναλφάβη-

τους αποφοίτους λυκείου. Το παλιό σχολείο χρησιμοποιούσε μεθοδολογία για τη μετάδοση κυρίως γνώσεων. Σε αντίθεση, τα νέα βιβλία προσπαθούν να αποφύγουν αυτό το μοντέλο. Είναι μια αξιολογή δουλειά που ομαδοποιεί τα κείμενα σε ενότητες, όπως οικογένεια, σχολείο, κοινωνική ζωή, φιλία, τεχνολογία, πολιτιστική κληρονομιά, οικολογία. Γίνεται μια σπειροειδής ενασχόληση με τα θέματα της διδασκτέας ύλης από τάξη σε τάξη με ενίσχυση του γνωστικού αντικειμένου και πιο πλούσιο υλικό, καθώς ανεβαίνει η ηλικία του παιδιού. Επίσης έχουν όσο είναι δυνατόν παιγνιώδη μορφή και ενεργοποιούν τη φαντασία του μαθητή. Η εικονογράφηση τους είναι πολύ ελκυστική και αυτό παίζει μεγάλο ρόλο στο να αγαπήσει ο μαθητής το βιβλίο του. Ο μαθητής οδηγείται, μέσω δραστηριοτήτων που δίνονται στις ασκήσεις των νέων βιβλίων, στη συνειδητοποίηση της αναγκαιότητας προσαρμογής του ύφους του και του λόγου του, ανάλογα με τον αποδέκτη. Τα νέα βιβλία της γλώσσας και του ανθολογίου φέρνουν το μαθητή σε επαφή με την αισθητική απόλαυση της λογοτεχνίας και την αισθητοποίηση της πολιτιστικής μας κληρονομιάς.

Ενώ εισάγεται με τα νέα βιβλία η διδασκαλία της γραμματικής, αυτή δίνεται αποσπασματικά στα διάφορα τεύχη και δε βοηθάει το μαθητή στην οργάνωση των γραμματικών φαινομένων. Το παιδί όχι μόνο στις μεγάλες τάξεις, που χρησιμοποιείται το παλιό βιβλίο γραμματικής, αλλά και στις μικρές, χρειάζεται ένα βιβλίο γραμματικής με όλα τα γραμματικά φαινόμενα οργανωμένα και δοσμένα με εύληπτο και παιγνιώδη τρόπο.

Μέσα από τη διδασκαλία της γραμματικής μπορεί να συνδεθεί και η αγάπη για τη λογοτεχνία. Όταν δίνουμε το νέο γραμματικό φαινόμενο, τα παιδιά μπορούν να συμμετέχουν με αυτοσχέδια τραγουδάκια πάνω στο γραμματικό φαινόμενο, εικαστικές δημιουργίες, παιγνίδια ρόλων. Ο δάσκαλος ή η δασκάλα είναι συνεχώς συμπαραστάτης στη μάθηση του μαθητή και μπορεί να μεταμορφώσει τη διδασκαλία του σε μια ευχάριστη ενασχόληση των παιδιών με τα γραμματικά φαινόμενα.

Ο μαθητής, ο δάσκαλος και ο γονέας μπορούν να βρουν βιβλία γραμματικής για τις τέσσερις μικρές τάξεις του δημοτικού σχολείου, όπου η διαδικασία αφομοίωσης των γραμματικών φαινομένων δίνεται μέσα από ένα παραμύθι, δίνεται στο δάσκαλο ή τη δασκάλα τα κατάλληλα ενδεικτικά τραγουδάκια-ποιημάτια, για κάθε γραμματικό φαινόμενο, ώστε να μπορούν να γίνουν και άλλα παρόμοια από τους μαθητές και το δάσκαλο. Το παραμύθι προσφέρεται για δρα-

ματοποίηση και η πλούσια εικονογράφηση του δίνει ιδέες στο δάσκαλο για το μάθημα των εικαστικών. Η γραμματική δοσμένη με αυτόν τον τρόπο γίνεται μια ευχάριστη ενασχόληση και βοηθάει το παιδί όχι μόνο στην ορθή γραφή του λόγου, αλλά και στη διεύρυνση και εμπέδωση των γνώσεων του πάνω στη γλώσσα. Η γραμματική από τις μικρές τάξεις ακόμα πρέπει να διδάσκεται σαν ξεχωριστό μάθημα με ξεχωριστό βιβλίο, συνδεδεμένο βέβαια με το μάθημα της γλώσσας και να δίνεται στο μαθητή ένα γραμματικό φαινόμενο κάθε φορά, για εξάσκηση και εμπέδωση κι όχι τρία ή τέσσερα γραμματικά φαινόμενα σε κάθε μάθημα, τα οποία, αντί να βοηθούν το μαθητή, τον μπερδεύουν. Γύρω από το γραμματικό φαινόμενο γίνεται εξάσκηση της φαντασίας του παιδιού και παραγωγή λόγου. Παρακάτω περιγράφουμε ενδεικτικά τη διδασκαλία ενός γραμματικού φαινομένου, με τον νέο τρόπο διδασκαλίας της γραμματικής. Εξάλλου, τα σημερινά παιδιά ζουν μέσα σε έναν κόσμο, όπου η εικόνα κυριαρχεί παντού και χρειάζονται βιβλία ελκυστικά ως προς την εικονογράφηση και πλούσια βιβλία ως προς το περιεχόμενο της ύλης τους.

Περιγραφή διδακτικών ενεργειών στη διδασκαλία της κυριολεξίας και της μεταφοράς

Ενδεικτικά αναφέρουμε ένα γραμματικό φαινόμενο το οποίο χρησιμοποιείται παντού στο γραπτό και τον προφορικό λόγο και ενώ φαίνεται τόσο απλό, δύσκολα μερικοί μαθητές καταλαβαίνουν τη διαφορά της κυριολεξίας και της μεταφοράς, ακόμα και σε μεγαλύτερες τάξεις, όπως είναι η Τετάρτη Δημοτικού.

Ο δάσκαλος καλό είναι να προετοιμάσει την ύλη σε κάποια χαρτόνια που θα του χρειαστούν για εξοικονόμηση χρόνου στη διδασκαλία.

Ξεκινάει με το τραγουδάκι το οποίο το έχει γραμμένο σε χαρτόνι και το κολλάει στον πίνακα. Το διαβάζουν τα παιδιά και το επαναλαμβάνουμε στην αρχή μέχρι να το μάθουν.

«Είναι χρυσά τα λόγια σου
βάλσαμο στην καρδιά μου
κι είναι ο χρυσός το μέταλλο
το πιο καλό απ' όλα»

Λένε τα παιδιά το τραγουδάκι χτυπώντας παλαμάκια ρυθμικά, για να συμμετέχουν με περισσότερες αισθήσεις. Συμμετέχοντας τα παιδιά με όλες τις αισθήσεις τους στο μάθημα ανοίγονται νέοι ορίζοντες κατανόησης του μαθήματος.

Υπογραμμίζουμε τις λέξεις «**χρυσά λόγια**», «**χρυσός μέταλλο**» και αβίαστα μέσα από τη συζήτηση βγαίνει το **γραμματικό φαινόμενο της κυριολεξίας και της μεταφοράς**.

Δείχνουμε στα παιδιά τις άλλες δύο εικόνες με τις «**ελαφριές βαλίτσες και ελαφρύ καφέ**», σελ. 67 του βιβλίου γραμματικής «Γραμματική Δημοτικού (μέσα από το παραμύθι *Οι Νεραϊδούλες της Γραμματικής*)», Γκουντούρα Ε., Θεσσαλονίκη 2005, Εκδόσεις Ζήτη. Αυτές είναι κολλημένες σε δύο μεγάλα χαρτόνια. Τα παιδιά χωρίζονται σε δύο ομάδες και κάθε μία γράφει από δέκα προτάσεις αντίστοιχα κυριολεξίας ή με-

ταφοράς. Όποια ομάδα τελειώσει πιο γρήγορα και με σωστές προτάσεις είναι νικήτρια. Κατόπιν οι μαθητές παίρνουν ένα τεστ ατομικό με προτάσεις κυριολεξίας ή μεταφοράς και γράφουν δίπλα ένα Κ ή ένα Μ.

Για τους μαθητές που δυσκολεύονται πολύ μπορεί ο δάσκαλος να ετοιμάσει ένα πιο εύκολο τεστ, για να νιώσουν τη χαρά της επιτυχίας. Η αξιολόγηση θα γίνει μετά από λίγες μέρες, με ένα παρόμοιο τεστ, για να δει ο δάσκαλος τι θυμούνται οι μαθητές. Την ημέρα εκείνη το μάθημα κλείνει πάλι με ένα τραγουδάκι κι ευχάριστη ατμόσφαιρα στην τάξη, για να γίνουν οι μαθητές αποτελεσματικοί χρήστες της γλώσσας και ο δάσκαλος να μπορεί να φεύγει κάποιες φορές χαμογελαστός από την τάξη του.

Άλλες παιγνιώδεις ασκήσεις που προτείνονται είναι οι εξής:

Ο δάσκαλος έχει δυο χάρτινα κουτιά και το ένα γράφει από έξω **κυριολεξία** και το άλλο **μεταφορά**. Τα παιδιά ρίχνουν από μια πρόταση σε κάθε κουτί χωρίς το όνομά τους και στο τέλος γίνεται ανάγνωση των προτάσεων και λέμε ποιες από αυτές είναι σωστές. Ακόμη μπορούμε να δώσουμε από δυο χάρτινα κουτιά σε κάθε ομάδα με το γράμμα **Κ** ή **Μ** σε κάθε κουτί, για να μπορέσει η ομάδα σε ορισμένο χρόνο να ξεμπερδέψει δέκα χαρτονάκια με προτάσεις **κυριολεξίας** και **μεταφοράς**.

Νικήτρια είναι πάλι η ομάδα που θα τελειώσει πιο γρήγορα και σωστά τις προτάσεις.

Ένα άλλο παιγνίδι με ομάδες είναι οι μουσικές καρέκλες. Κάθε παιδί κρατάει στα χέρια του μια καρτέλα με μια πρόταση κυριολεξίας ή μεταφοράς. Ανοίγει η μουσική για ένα λεπτό και οι καρέκλες των παιδιών είναι απομακρυσμένες από τα θρανία και είναι κολλημένα επάνω τα γράμματα **Κ** ή **Μ** αντίστοιχα, έτσι που, μέχρι να τελειώσει η μουσική, κάθε μαθητής πρέπει να καθίσει στην αντίστοιχη καρέκλα του Κ, αν η πρότασή του είναι με κυριολεξία, και του Μ, αν η πρότασή του είναι με μεταφορά. Πάλι νικήτρια είναι η ομάδα που έχει τους περισσότερους μαθητές καθισμένους στις σωστές καρέκλες.

Όλα αυτά που προτείνουμε απαιτούν λίγο παραπάνω προετοιμασία του μαθήματος από το δάσκαλο, αλλά σίγουρα το αποτέλεσμα νομίζω ότι θα ανταμείψει ηθικά τον εκπαιδευτικό, ο οποίος θα παρατηρεί ότι οι μαθητές του θα περιμένουν πώς και πώς να κάνουν μάθημα γραμματικής και η νέα γνώση θα γίνει κτήμα του μαθητή με παιγνιώδη κι ευχάριστο τρόπο. Ο δάσκαλος είναι καλό να σχεδιάζει το υλικό ανάλογα με το επίπεδο της τάξης του και να δίνει χρόνο στα παιδιά να μιλήσουν, να εκφραστούν και να επικοινωνήσουν μεταξύ τους. Το μάθημα μπορεί να προσαρμοστεί για μαθητές δευτέρας, τρίτης ή τετάρτης δημοτικού και να γίνουν και άλλες δραστηριότητες από τον εκπαιδευτικό ή τους μαθητές, ανάλογα με το χρόνο που διαθέτουμε και το γνωστικό επίπεδο των μαθητών της τάξης.

Έτσι η γνώση του νέου γραμματικού φαινομένου είναι ουσιαστική και η διδασκαλία απολαυστική.

Τα βιβλία της Γλώσσας της Ε' και Στ' Δημοτικού: μια πρώτη κριτική προσέγγιση

Του **Νικόλαου Τσουρή**, Δασκάλου – Συγγραφέα

Η φετινή σχολική χρονιά επιφύλαξε μια πρόκληση για τους μαθητές, αλλά και για μας τους δασκάλους: την εισαγωγή των καινούριων σχολικών βιβλίων στα περισσότερα μαθήματα του δημοτικού. Ειδικότερα για το μάθημα της Γλώσσας, που είναι το αντικείμενο του παρόντος άρθρου, οφείλουμε να παραδεχτούμε ότι ήταν πλέον επιβεβλημένη η αντικατάσταση των παλιών εγχειριδίων, τα οποία δεν ανταποκρίνονταν στις σύγχρονες απαιτήσεις της διδασκαλίας και ήταν πια κατά κοινή ομολογία ξεπερασμένα.

Τα νέα βιβλία έχουν γραφτεί με εντελώς διαφορετική φιλοσοφία με βάση τις νέες θεωρίες για την επικοινωνιακή λειτουργία της γλώσσας. Φιλοδοξούν να εξυπηρετήσουν αποτελεσματικότερα τους στόχους του νέου Αναλυτικού Προγράμματος Σπουδών, να εισάγουν το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο, να πλησιάσουν περισσότερο τα ενδιαφέροντα των μαθητών και γενικά να αποτελέσουν μια λειτουργική πρόταση για τη διδασκαλία του γλωσσικού μαθήματος. Συγχρόνως αποδεσμεύουν το δάσκαλο από την πιεστική υποχρέωση να διδάξει ολόκληρη την ύλη, όπως γινόταν μέχρι τώρα. Αντίθετα, αναβαθμίζουν το ρόλο του ως

καθοδηγητή, καθώς του παρέχουν

ελευθερία και ευελιξία να αντιμετωπίσει το διδακτικό υλικό ως δείγμα που μπορεί να χειριστεί ανάλογα με το επίπεδο και τις ανάγκες της τάξης. Του δίνουν τη δυνατότητα να παραλείψει ή να αντικαταστήσει οποιοδήποτε από τα κείμενα, με άλλα, καταλληλότερα και πιο επίκαιρα, κατά την κρίση του, καθώς και να επιλέξει ασκήσεις, με την προϋπόθεση βέβαια ότι πετυχαίνει τους προβλεπόμενους κάθε φορά επικοινωνιακούς και γραμματικούς στόχους.

Θεωρούμε ότι ο βαθμός επιτυχίας της νέας αυτής προσέγγισης πρέπει να κριθεί στην πράξη. Οι θετικές πλευρές, αλλά και τα τυχόν μειονεκτήματά της θα αναδειχθούν μέσα από την εφαρμογή της μέσα στην τάξη. Μόνο έτσι είναι θεμιτό να ασκηθεί κριτική και να γίνει επικοδομητική συζήτηση μεταξύ των συναδέλφων. Μέσα στα πλαίσια λοιπόν ενός γόνιμου και καλοπροαίρετου διαλόγου, που θα έχει ως στόχο όχι μόνο να επισημανθούν ορισμένες ατέλειες των νέων βιβλίων, αλλά και συγχρόνως να γίνουν προτάσεις για την καλύτερη και αποτελεσματικότερη αξιοποίηση του διδακτικού υλικού, θα παραθέσουμε τη δική μας διδακτική εμπειρία, επιλέγοντας ως σημείο αναφοράς τα Βιβλία της Γλώσσας της Ε' και της Στ' Δημοτικού, πάνω στα οποία εργαστήκαμε διεξοδικά.

Θα ξεκινήσουμε παρουσιάζοντας μερικές αρνητικές επισημάνσεις, αλλά και συγκεκριμένες παραλείψεις που εντοπίσαμε κατά τη διάρκεια του πρώτου χρόνου διδασκαλίας του μαθήματος με τα νέα εγχειρίδια. Καταρχάς τα Βιβλία Δασκάλου είναι πολύ συνοπτικά –μόλις 51 σελίδες για την Ε' και 55 σελίδες για την Στ' Δημοτικού– και αναφέρονται πάρα πολύ σύντομα στη δομή και στις γενικές αρχές της διδακτικής διαδικασίας ανά ενότητα. Απουσιάζει ένα ενδεικτικό σχέδιο μαθήματος, συγκεκριμένες διδακτικές προτάσεις, καθώς και η ανάπτυξη ενός project διαθεματικής εργασίας. Είναι λοιπόν αμφίβολο κατά πόσο εκπληρώνουν πλήρως τον υποβοηθητικό ρόλο για τον οποίο προορίζονται. Επιπλέον, τα συνοδευτικά βιβλία της γραμματικής και του συντακτικού, τα οποία είναι απαραίτητα για την ολοκληρωμένη προσέγγιση των γραμματικών και συντακτικών φαινομένων δεν είναι ακόμη έτοιμα, με αποτέλεσμα να χρησιμοποιούνται και φέτος τα παλιά, τα οποία όμως δε συμβαδίζουν με την καινούρια φιλοσοφία, ενώ συγχρόνως έχουν και αποκλίσεις π.χ. στη χρήση του κόμματος ή στην ορολογία: συνοπτικός αντί στιγμιαίος μέλλοντας.

Ως προς το περιεχόμενο τώρα των ίδιων των βιβλίων το βασικότερο μειονέκτημα, κατά τη γνώμη μας, είναι η έλλειψη

συστηματικότητας στην οργάνωση της ύλης. Τα γραμματικά και συντακτικά φαινόμενα δεν εξετάζονται με ολοκληρωμένο τρόπο, αλλά αποσπασματικά με αποτέλεσμα πολλές φορές να προκαλείται σύγχυση και να δημιουργούνται απορίες στους μαθητές. Δίνεται δηλαδή η εντύπωση ότι πραγματοποιούνται «άλματα στη γνώση». Παραθέτουμε ορισμένα ενδεικτικά παραδείγματα: στην πρώτη ενότητα του βιβλίου της Γλώσσας της Ε' να παρουσιάζονται τέσσερις από τους τρόπους με τους οποίους δηλώνουμε στη γλώσσα μας το χρόνο (ρήματα, επιρρήματα, φράσεις με προθέσεις, χρονικές προτάσεις). Το ίδιο θέμα επανέρχεται στη δέκατη ενότητα, όπου αναφέρεται μεμονωμένα και ένας πέμπτος τρόπος (ουσιαστικά σε αιτιατική και γενική). Στην τέταρτη ενότητα του ίδιου βιβλίου, σε άσκηση στο Βιβλίο Μαθητή, αλλά και στο Τετράδιο Εργασιών χρησιμοποιείται ο όρος «απλή πρόταση» χωρίς να δίνεται πουθενά εξήγηση, ενώ μάλιστα οι έννοιες του ρήματος, του υποκειμένου, του αντικειμένου και του κατηγορουμένου εξετάζονται στην έβδομη ενότητα.

Επίσης αρκετές ασάφειες στις εκφωνήσεις των ερωτήσεων δίνουν την αίσθηση προχειρότητας π.χ. στη δέκατη πέμπτη ενότητα του βιβλίου της Στ' ζητείται η τιμή του εισιτηρίου των κινηματογράφων, αν και αυτή δεν αναφέρεται στο σχετικό κείμενο. Το ίδιο ισχύει και με την απουσία ορισμένων φαινομένων π.χ. παρουσιάζονται διεξοδικά μόνο οι επιρρηματικοί προσδιορισμοί του χρόνου και τόπου, ενώ απουσιάζει η λειτουργία του τρόπου. Τέλος ο βαθμός δυσκολίας ορισμένων εργασιών υπερβαίνει το επίπεδο της τάξης ή δεν εμπίπτει στα ενδιαφέροντα των παιδιών αυτής της ηλικίας π.χ. οι μαθητές καλούνται να βρουν πληροφορίες και να συντάξουν ένα σύντομο κείμενο σχετικά με το παλαιστινιακό ζήτημα.

Τις παραπάνω δυσκολίες καλείται να ξεπεράσει με την προσωπική του παρέμβαση ο δάσκαλος, ώστε να πετύχει τους διδακτικούς στόχους του μαθήματος προσφέροντας στους μαθητές του ολοκληρωμένα και μεθοδικά την απαραίτητη γνώση και συστηματοποιώντας ο ίδιος το προσφερόμενο υλικό.

Στο σημείο αυτό θα συνεχίσουμε κάνοντας μερικές προτάσεις για την αντιμετώπιση των παραπάνω προβλημάτων, αλλά και γενικότερα για μια όσο το δυνατόν αποτελεσματικότερη αξιοποίηση των νέων εγχειριδίων.

- Βασική προϋπόθεση για τη σωστή εφαρμογή της καινούριας διδακτικής προσέγγισης είναι ο συνεχής προγραμματισμός από την πλευρά του δασκάλου. Από την αρχή της σχολικής χρονιάς είναι απαραίτητο να έχει αποκτήσει μια συνολική εικόνα της ύλης που θα διδάξει, ώστε να οργανώσει σωστά το μάθημα και συγχρόνως να επιλέξει το κατάλληλο βοηθητικό υλικό που ενδεχομένως θα χρειαστεί. Προτείνουμε σε κάθε

ενότητα να ολοκληρώνει την παρουσίαση ενός γραμματικού ή συντακτικού φαινομένου, η οποία γίνεται αποσπασματικά στο βιβλίο. Έτσι όταν το ίδιο φαινόμενο συναντάται σε παρακάτω ενότητα, θα έχει τη δυνατότητα επανάληψης και θα επιτυγχάνεται καλύτερα η εμπέδωσή του από τους μαθητές. Για το σκοπό αυτό βέβαια θα πρέπει πιθανόν να δώσει στους μαθητές του και επιπλέον διδακτικό υλικό, το οποίο θα έχει συντάξει ο ίδιος.

- Όσο αφορά τα κείμενα και τις ασκήσεις, πιστεύουμε ότι είναι σκόπιμο να γίνει επιλογή με βάση το επίπεδο της τάξης, τις αδυναμίες, αλλά και τα ενδιαφέροντα των μαθητών. Ειδικότερα για την παραγωγή γραπτού λόγου θεωρούμε χρήσιμο να δίνεται η δυνατότητα στους μαθητές να συντάσσουν σύντομα ή και πιο εκτεταμένα κείμενα μέσα στην τάξη, γιατί έχουμε διαπιστώσει ότι αυτού του είδους η εξάσκηση λειτουργεί πιο αποτελεσματικά από ότι μια γραπτή εργασία στο σπίτι.
- Στα βιβλία, και περισσότερο σ' αυτό της Στ' Δημοτικού, υπάρχει ένας μεγάλος αριθμός διαθεματικών δραστηριοτήτων, για την υλοποίηση των οποίων απαιτείται έρευνα σε εγκυκλοπαίδειες και βιβλία, αλλά και αναζήτηση πληροφοριών στο διαδίκτυο. Η ενασχόληση με όλες είναι, κατά την άποψή μας, ανέφικτη και κουραστική. Γι' αυτό ο δάσκαλος είναι καλό να επιλέξει εξαρχής συγκεκριμένες ή ακόμη και να τροποποιήσει κάποιες, φυσικά σύμφωνα με τα ενδιαφέροντα των μαθητών του. Έτσι, θα αποφύγει και τυχόν δυσάρεστες εκπλήξεις π.χ. στην ένατη ενότητα του βιβλίου της Ε' προτείνεται η οργάνωση μιας «Σκυταλοδρομίας Ανάγνωσης», η οποία όμως για να πραγματοποιηθεί πρέπει να ξεκινήσει από την αρχή της σχολικής χρονιάς.

Εκτός όμως από τις παραπάνω παρατηρήσεις, κρίνουμε επιβεβλημένο να παραθέσουμε και ένα δικό μας ολοκληρωμένο υπόδειγμα διαπραγμάτευσης μιας συγκεκριμένης υποενότητας. Ενδεικτικά επιλέξαμε λοιπόν την υποενότητα *Αυτόχθονες λαοί* από την Ενότητα 6 *Η ζωή σε άλλους τόπους* του βι-

Αυτόχθονες λαοί

Το κείμενο που εφηγήει ποιοι λαοί αναφέρονται αυτόχθονες και γιατί σήμερα έχουν απομείνει ελάχιστα.

Λέξεις ή φράσεις που μπορεί να με δυσκολέψουν

εθνογένη: αφενός, εκούσια.

πολιτισμική ταυτότητα: ο ιδιαίτερος πολιτισμός ενός λαού.

ΚΝΟΥΤΣΕΝ Όμιλ. Η ζωή σε άλλους κόσμους.

Θεωρητική προετοιμασία

Απολογικές προτάσεις

Απολογικές λέγονται οι δευτερεύουσες προτάσεις που εισάγονται, δηλαδή πράττουν με τους απολογικούς συνδέσμους γιατί, επειδή, διότι και δηλώνουν αιτία.

π.χ. Δεν πήγα στο σχολείο, επειδή ήμουν άρρωστη.

- Ευκρινά οι απολογικές προτάσεις εισάγονται και με άλλες λέξεις ή φράσεις που δηλώνουν αιτία όπως τα: αφού, καθώς, μια και, μια που.

π.χ. Φύγε, αφού βιάζεσαι.

Μια που σηκώθηκες, φίλε μου, σε παρακαλώ, ένα πατήρι νερό.

Προσοχή

- Οι σύνδεσμοι **αφού** και **καθώς** εισάγουν και χρονικές προτάσεις. Μια πρόταση που αρχίζει με το αφού ή το καθώς είναι απολογική μόνο όταν μπορούμε να αντικαταστήσουμε αυτούς τους συνδέσμους με το **γιατί** (ή **διότι** ή **επειδή**).

π.χ. Αφού έφαγε, πήγε να κοιμηθεί. → Εδώ το αφού δεν εισάγει απολογική πρόταση, γιατί δεν μπορεί να αντικατασταθεί από το γιατί (ή διότι ή επειδή).

Αφού δεν καταλαβαίνεις, δε θα σου ξαναπιάσω. → Εδώ το αφού εισάγει απολογική πρόταση, γιατί μπορεί να αντικατασταθεί από το γιατί (ή διότι ή επειδή). → Επειδή δεν καταλαβαίνεις, δε θα σου ξαναπιάσω.

Καθώς επέστρεφε, συνάντησα μια παλιά μου συμφοιτήτρια. → Εδώ το καθώς δεν εισάγει απολογική πρόταση, γιατί δεν μπορεί να αντικατασταθεί από το γιατί (ή διότι ή επειδή).

Έμεινε σκυπηλά, καθώς δεν ήξερε τι να απαντήσει. → Εδώ το καθώς εισάγει απολογική πρόταση, γιατί μπορεί να αντικατασταθεί από το γιατί (ή διότι ή επειδή). → Έμεινε σκυπηλά, επειδή δεν ήξερε τι να απαντήσει.

Απαντήσεις στις ερωτήσεις του Βιβλίου Μαθητή

1 Ποιους λαούς λέμε αυτόχθονες; Γιατί στα μέρες μας έχουν απομείνει λίγοι;

Αυτόχθονες λέμε τους λαούς που κατοικούν συνεισώς στη γη των προγόνων τους. Στις μέρες μας έχουν απομείνει λίγοι, γιατί οι περισσότεροι εξοφονίστηκαν ή έχασαν την πολιτισμική τους ταυτότητα και αφομοιώθηκαν ή αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τη γη τους.

Αυτόχθονες λαοί

2 Οι «αποκτημένοι» λαοί τους θεωρήσαν «πρωτόγονους» γιατί οι λέξεις είναι μέσα σε εισαγωγικά;

Οι λέξεις είναι μέσα σε εισαγωγικά γιατί οι όροι πολιτισμένος και πρωτόγονος δεν είναι σωστά να χρησιμοποιούνται για το χαρακτηρισμό λαών. Σήμερα απορρίπτουμε πλέον την αξιολόγηση των πολιτισμών σε ανώτερους και κατώτερους. Αντίθετα, δεχόμαστε ότι ο καθένας έχει τη δική του ιδιαιτερή αξία στην πορεία της ανθρώπινης εξέλιξης και αντανακλώνται στα ήθη, τα έθιμα, στον τρόπο ζωής, στις αντιλήψεις και στις ανάγκες της κοινωνίας που τον διαμορφώνει.

3 Στις φωτογραφίες βλέπουμε μια οικογένεια Λαπώνων. Τι μπορούμε να καταλάβουμε για τον τρόπο ζωής τους;

Παρατηρώντας προσεκτικά τη φωτογραφία, διαπιστώνουμε ότι οι Λαπωνίτες διατηρούν ακόμα τον παραδοσιακό τρόπο ζωής, μακριά από τις σύγχρονες ανέσεις. Ζουν μέσα σε σκηνές, στο κέντρο των οποίων αναδύουν φωτιά για να ζεσταίνονται και για να μαγειρεύουν. Επίσης δεν υπάρχουν. Χρησιμοποιούν δέρματα ζώων και κοντό υφάσμα για να κάνονται πάνω τους και να κομούνται. Τα ρούχα τους, διακοσμημένα με παραδοσιακά σχέδια σε έντονα χρώματα, είναι κοντά και ελαστικά, για να τους προστατεύουν από το δυνατό κρύο και τα πολύ χαμηλές θερμοκρασίες.

Ποιους άλλους αυτόχθονες/ιθαγενείς λαούς γνωρίζετε; Μπορείτε να βρείτε πληροφορίες και εκθέτες από τη ζωή και τον πολιτισμό των ιθαγενών πληθυσμών στην εγκυκλοπαίδεια και στο διαδίκτυο (π.χ. www.nationalgeographic.gr, www.geocities.gr). Σε ποιες περιοχές του πλανήτη ζουν; Πώς είναι οι κατοικίες τους; Ποιες είναι οι συνήθειες και ο καθημερινός τρόπος ζωής τους; Κάντε μια περίληψη των πληροφοριών που βρήκατε με 150 ως 200 λέξεις, δώστε τίτλο στο κείμενό σας και γράψτε μόνο τα κύρια σημεία αυτών που διαβάσατε.

Αυτόχθονες λαοί

Στις μέρες μας, αυτόχθονες λαοί υπάρχουν ακόμη σε όλες τις ηπείρους, αλλά είναι αριθμητικά λίγοι και απειλούνται με εξαφάνιση ή αφομοίωση.

Στα τροπικά δάση της Αφρικής, ζουν σε μικρές ομάδες οι μερσάμοι Πυγμαίοι. Είναι κυνηγοί και τροφοσυλλέκτες. Το δάσος τους παρέχει όλα τα απαραίτητα για την επιβίωσή τους, γι' αυτό το προστατεύουν. Ευκρινά μετακινούνται και αλλάζουν περιοχή. Κατοικούν σε καλύβες φτιαγμένες από κλαδιά δέντρων.

Στη Νότια Αμερική, οι Γιανομάμι του Αμαζονίου κυνηγούν, φέρνουν, μαζεύουν, δασκά προιάνια και καλλιεργούν διάφορα φυτά. Εφαρμόζουν το σύστημα της κυκλικής καλλιέργειας για να μην εξαντλούν τη γη. Οι κυνηγοί μοιράζονται τα θηράματά τους με όλα τα μέλη της φυλής. Κατοικούν σε τειρόσια σπηλιές, τα «Γόντα», που κωρρούν μέχρι 400 άτομα. Κάθε οικογένεια έδα το δικό της σημείο, γύρω από τη δική της φωτιά. Κομούνται πάνω σε σκώρες.

Στην Ασία, οι ιθαγενείς της Σιβηρίας είναι νομάδες και δασκουν τάρνδους.

Ακολουθούν επίσης με το φόρεμα, το κυνήγι και το μάγεμα κορμιών. Μένουν στα λεγόμενα «ουρύνγκια», που είναι σκηνές φτιαγμένες από δέρματα τάρνδους.

Οι φυλές Πενάν και Νταγκά στο νοτιό Βόρνεο του Ειρηνικού ωκεανού ζουν νομαδικά στη ζούγκλα. Κυνηγούν με φυσικά όπλα και κατασκευάζουν κρεμοστάτες γέφυρες, για να διευκολύνουν τις μετακινήσεις τους. Μένουν σε πρόκες καλύβες που κατασκευάζονται από κλαδιά και φύλλα δέντρων.

Ασκήσεις για εμπέδωση (3 απαντήσεις στα 6, 17 και 18 και 19)

1 Να συνδέσετε μεταξύ τους τις παρακάτω προτάσεις με τους **απολογισμούς** συνδέοντας **γιατί, επειδή, διότι** ή με **λέξεις** ή φράσεις που δеляίνουμε **απλά, απλά, απλά, απλά** π.χ.

- Αυγαλούσκων να δρουν άλλο μεταφορικό μέσο.
Ο ρόγος που τρένοιο σταματούσαν. (επειδή)
- Αυγαλούσκων να δρουν άλλο μεταφορικό μέσο, **επειδή** οι ρόγες που τρένοιο σταματούσαν.
- Ο Φώλιος Φογκ δεν απογοητεύεται.
Ήταν ότι αγνή ή χηγήγορα θα συναντούσαν κάποιο εμπόδιο. (γιατί)
- Ο ηδόν αρνέθηκε να πευλίσει τον ελάντο.
Παρέμειν μεγαλύτερο κέρδος. (γιατί)
- Το πάλιο θυλάκι.
Συγκροούται με ένα παλόνιο. (διότι)
- Επικράτησαν τα Μετίλαρα.
Ήταν να δουν από κοντά το φημασμία μοναστήρι. (γιατί)
- Ο Καθάρης εία θυάλο το πάλιορικό μέσο από το διαμάρτιο του.
Ήταν μενούδες με τον πρωτοστάτη. (επειδή)
- Πήγαν το αυτοκίνητο στο συνεργείο.
Είε καλόσι το φυγίσι της μεκάντι. (καθώς)
- Οι νεμώδες έκανον ελεύθερο κόρο γύρω τους.
Οι μετάνις τους βρίσκονταν καλύτερο μεκρά. (αφού)

2 Να συμπληρώσετε τις παρακάτω φράσεις με απολογισμούς προτάσεις:

- Πρόσκει πολύ τη διατροφή του.

- Ο γαριό του ούατος να κάνει εξάσεις.
- Τι δύο αυτοκίνητα συγκροούσαν.
- Κάποτε πολύ.
- Δεν μπόρεσε να σου πει φωνή.

1 Στο παρακάτω κείμενο να υπογραμμίζετε τις απολογιστικές προτάσεις:

Θα πήδα να επικοινωνήσω με τον Μάρκο, επειδή ήμουν ανησυχώμενος να τον βρω σε μια ώρα που ήμουν και επειδή θα πήδα να πω σε ένα ενάμιση διακοπικό παραβόλο. Θα μου άρεσε να γνωρίσω τον τρόπο ζωής, τις συνήθειες, τα ήθη, τα έθιμα, τις παραδόσεις των κατοίκων, γιατί έχω ακούσει πολλά για τον πολιτισμό των αραβικών λαών. Θα ήταν πολύ ενδιαφέροντα ταξίδια, καθώς θα έκανα ταξίδια στο μακρινό κόσμο της γης και θα γνώρισα από κοντά παλαιά και νέα. Επίσης θα έπαιρνα μια γύρα από τη γαλιτική αγοράσφαιρα της χώρας, αφού θα περιπλανιόμουν στα παζάρια και θα παρατηρούσα τα λογία-λογία ελπίας και περσιόμους.

2 Να βρείτε σε ποιες από τις παρακάτω προτάσεις το **απλά** και το **απλά** είναι απολογιστικό και σε ποιες χρονικό:

- Είπα θυμάμαι να σας το συνηθίζετε, καθώς η θέα από ψηλά είναι μαγευτική.
- Στους Ολυμπιακούς Αγώνες της αμερικής, οι αθλητές δεν επιδιώκουν το κέρδος, αφού δεν υπάρχει κρηματικό έσοδο.
- Κάποτε στο τραπέζι, αφού έπινε το κέρα του.
- Καθώς επέστρεφα στο σπίτι, συνάντησα το φίλο Κώστα.
- Η ζωή ήταν σφοδρή, καθώς δε φυσούσε καθόλου.
- Ο Γιάννης ήρθε στο σπίτι, αφού διάβασε το μαθηματικό του.

3 Στο παρακάτω κείμενο να υπογραμμίζετε τις λέξεις ή φράσεις που δеляίνουμε **απλά** και στη συνέχεια να τις απολογιστικές στη σωστή θέση στον παρακάτω πίνακα:

Αφού (αδύναμο, βόσκω) για λίγο στο καταπράσινο χορτάρι. Τα μικρά που άκουγαν ήταν και κάτω, στο ορόσημο, στο καλύτερο κρηματικό με τα πενήντα-στημις καλύτερα κρηματικά και τους άλλους κρηματικούς. Οι κυριακοί βίβαμε το κρηματικό και το έθιμα, ο παρσιόμος άκουγαν να διακοπώμε για να γυρίσει το λουλούδι στον ακατέννητο. Χωρίς να το καλύτερα, καταπράσινα στη μενταλά. Στο δρόμο συνάντησα ένα λαγό, ένα σκορπείο και μια καλόνια και τα καλύτερα κεφάλια. Σ' ένα ύψωμα σταμάτησα για να οργανώσω το άσφαλο τοπίο.

βλίου της Γλώσσας της Στ' Δημοτικού.* Προτάσσουμε το θέμα του κειμένου, καθώς και τις λέξεις που μπορεί να δυσκολέψουν το μαθητή ως βάση για τη νοηματική επεξεργασία του. Ακολουθεί η θεωρητική προετοιμασία, δηλαδή η διεξοδική ανάπτυξη του συντακτικού φαινομένου, που αποτελεί διδακτικό στόχο της ενότητας, και οι απαντήσεις στις ερωτήσεις του βιβλίου. Τέλος υπάρχουν επιπλέον ασκήσεις για την εμπέδωση της θεωρίας, οι οποίες μπορούν να δοθούν στην τάξη είτε αμέσως μετά την εξέταση του συντακτικού φαινομένου είτε ως κριτήριο αξιολόγησης μετά την ολοκλήρωση της διδασκαλίας της Ενότητας 6.**

Ολοκληρώνοντας οφείλουμε να τονίσουμε ότι πέρα από τις τυχόν αδυναμίες και παραλείψεις, τα νέα βιβλία για το μάθημα της γλώσσας είναι καλαίσθητα, εύχρηστα και λειτουργικά. Εξάλλου με ικανοποίηση διαπιστώνουμε ότι έχαν θετικής υποδοχής και από τους μαθητές. Η θεματολογία τους είναι σύγχρονη και κατά κανόνα κοντά στα ενδιαφέροντα των παιδιών. Η προφορική και η γραπτή έκφραση υποστηρίζεται συχνά με κατάλληλες ερωτήσεις-ερεθίσματα που βοηθούν το μαθητή να οργανώσει τη σκέψη του. Οι εκφωνήσεις των ασκήσεων είναι πρωτότυπες και ιδιαίτερα ελκυστικές π.χ. Οι λέξεις τρελάθηκαν..., Τα πλήκτρα της γραφομηχανής κόλλησαν..., ένας διαφημιστής που του αρέσουν τα αστεία... κ.ά.

Γενικά η επαφή μας με τα καινούργια βιβλία μάς άφησε θετικές εντυπώσεις, ενώ οι επισημάνσεις που αναφέραμε παραπάνω αποσκοπούν στον εντοπισμό των αδύνατων σημείων, ώστε να γίνουν στο μέλλον οι ανάλογες αλλαγές και βελτιώσεις, επειδή πιστεύουμε ακράδαντα ότι «εχθρός του καλού είναι μόνο το καλύτερο». Εξάλλου μέσα από τη διαδικασία διαλόγου και ανταλλαγής απόψεων και εμπειριών από τη διδασκαλία των βιβλίων αυτών είναι βέβαιο ότι θα προκύψουν χρήσιμα και εποικοδομητικά συμπεράσματα. Προς αυτή την κατεύθυνση ελπίζουμε ότι θα συμβάλει και η δική μας άποψη μέσα στα πλαίσια της αξιέπαινης πρωτοβουλίας του εκδοτικού οίκου ΖΗΤΗ να δώσει βήμα στο σχετικό προβληματισμό μέσα από τις σελίδες του περιοδικού του «Εκπαιδευτικοί Προβληματισμοί».

* Πρόκειται για απόσπασμα από το βοηθητικό βιβλίο: Ν. Β. Τσουρής, *Γλώσσα της Στ' Δημοτικού*, Εκδόσεις ΖΗΤΗ, Θεσσαλονίκη 2006 σελ. 126-129 και 149-150.

** Ανάλογη διδακτική προσέγγιση προτείνουμε και για την Ε' Δημοτικού. Βλέπε: Ν. Β. Τσουρής, *Γλώσσα της Ε' Δημοτικού*, υπό έκδοση από τις Εκδόσεις ΖΗΤΗ.

Τα νέα βιβλία Γλώσσας του Δημοτικού Σχολείου

Του Παναγιώτη Χριστόπουλου, Δασκάλου

Το παρόν άρθρο αποτελεί τμήμα της εισήγησης που παρουσιάστηκε στις 29 Απριλίου 2007 στην Αίθουσα τελετών της Φιλοσοφικής Σχολής στα πλαίσια του Συνεδρίου «**Αρχαιολογία και Εκπαίδευση: Τα νέα σχολικά βιβλία Δημοτικού και Γυμνασίου**».

Τα τελευταία χρόνια όλο και περισσότερο χρησιμοποιείται από τους κυβερνώντες ο όρος μεταρρύθμιση για να περιγράψει αλλαγές που φιλοδοξεί ο εκάστοτε υπουργός παιδείας να επιφέρει σε κάποια ή και σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης. Ο όρος αυτός δε θα μπορούσε λοιπόν να λείπει από την τελευταία απόπειρα μεταβολών που προσπαθεί να πραγματοποιήσει η σημερινή ηγεσία του ταλαίπωρου αυτού υπουργείου.

Τα νέα βιβλία του Δημοτικού και του Γυμνασίου αποτελούν μιας πρώτης τάξεως ευκαιρία για να φανεί πως η κυβέρνηση διακρίνεται, ιδιαίτερα προς την κοινή γνώμη, από συνέπεια, θέληση και αποφασιστικότητα για την προώθηση τέτοιων αλλαγών. Η ίδια αισιοδοξία διαφαίνεται και από την ανάγνωση κειμένων που προέρχονται από εκπαιδευτικούς που συμμετέχουν κυρίως στη συγγραφή των νέων βιβλίων:

Γράφει σχετικά η κ. **Α.Ιορδανίδου**, επικεφαλής της συγγραφικής ομάδας των βιβλίων Γλώσσας Ε' και Στ' δημοτικού:

Ύστερα από περίπου 25 χρόνια, τα βιβλία για το γλωσσικό μάθημα στο Δημοτικό αλλάζουν. Τα νέα βιβλία υλοποιούν το Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών, που ορίζει γενικότερα το παιδαγωγικό - διδακτικό πλαίσιο και ειδικότερα το περιεχόμενο και τους στόχους του σχολικού μαθήματος. Η διδακτική προσέγγιση που υιοθετείται είναι αυτή που επικρατεί διεθνώς (και στην Ελλάδα επικρατεί εδώ και χρόνια στο Γυμνάσιο και στο Λύκειο): κειμενοκεντρική - επικοινωνιακή. Το μάθημα της γλώσσας δεν εστιάζεται στην κατανόηση του νοήματος («τι λέει το κείμενο») αλλά στην αναγνώριση του είδους του κειμένου και στον εντοπισμό του λειτουργικού του ρόλου («γιατί έχει αυτή τη μορφή το περιεχόμενο, για ποιο λόγο έχει παραχθεί»). Επομένως, αντί να διδάσκονται οι μαθητές σχεδόν αποκλειστικά λογοτεχνικά κείμενα, όπως γινόταν με τα προηγούμενα βιβλία, διδάσκονται ποικίλα είδη, από τη λογοτεχνική αφήγηση μέχρι τη δημοσιογραφική περιγραφή, τις προσκλήσεις, τις οδηγίες και την επιχειρηματολογία.

Και παρακάτω:

Όπως γίνεται αντιληπτό, δεν πρόκειται απλώς για εισαγωγή νέου διδακτικού υλικού. Πρόκειται για αλλαγή στάσης απέναντι στο σχολικό μάθημα, απέναντι στους τρόπους διαχείρισης και μετάδοσης της γνώσης.

(Μία γενική άποψη είναι ότι λίγα εφαρμόζονται από τη διαθεματικότητα ως μέθοδος διδασκαλίας, ενώ ορισμένα είναι ιδιαίτερα δύσκολα για την ηλικία των μαθητών. Αντίθετα, πολλά βιβλία είναι ωραία εικονογραφημένα, με κείμενα που γοητεύουν τα παιδιά, ενώ θετικό είναι ότι μειώθηκε ο όγκος των τευχών).

Α. Μη λογοτεχνικά κείμενα

Έτσι λοιπόν έχουμε μία στροφή προς την κειμενοκεντρική - επικοινωνιακή προσέγγιση, η οποία εφαρμόζονταν στο λύκειο και τώρα διαχέεται και στο δημοτικό. Όμως εδώ οι γνώμες διαίτανται: Ο κ. **Ματσαγγούρας**, στο βιβλίο του *Κειμενοκεντρική προσέγγιση του γραπτού λόγου* (σελ. 326, Εκδ. Γρηγόρης 2003) αναφέρει: «Τα αφηγηματικά κείμενα είναι ευκολότερα, γι' αυτό και κατάλληλα για τη συγκεκριμένη ηλικία, τα περιγραφικά κείμενα ακολουθούν αλλά με μεγάλη διαφορά στον βαθμό δυσκολίας». Να τονιστεί μάλιστα πως τα λογοτεχνικά κείμενα στα σημερινά βιβλία γλώσσας εγγίζουν σύμφωνα με τους συγγραφείς τους το φτωχό 40%. Και τα υπόλοιπα κείμενα τι είναι;

Τα περισσότερα **κείμενα**, σε αντίθεση με ό,τι συνέβαινε σε όλες τις προηγούμενες εκδόσεις, **δεν έχουν λογοτεχνική αξία**, αλλά είναι κείμενα πεζά, πολλές φορές κείμενα του διαδικτύου ή αποσπάσματα από εφημερίδες και περιοδικά αμφιβόλου ποιότητας, συνεντεύξεις και διαφημίσεις, τα οποία δεν εμπνέουν, δεν συγκινούν ούτε τους μαθητές ούτε τους δασκάλους. Αυτό κατά συνέπεια δυσχεραίνει και αυτή την πνευματική και συναισθηματική προσέγγιση που πρέπει να υπάρχει κατά τη διαδικασία του μαθήματος, εάν θέλουμε το σχολείο να είναι κάτι παραπάνω από μια απλή και ψυχρή αναφορά - μετάδοση γνώσεων και διαδικασιών.

Έχει χαθεί δηλαδή με τα νέα βιβλία η ουσία της πραγματικής εκπαίδευσης, **έχει εξοβελιστεί η φαντασία, το απρόοπτο, η δράση, η αγωνία, η δημιουργία και έχουν αντικατασταθεί με το προβλέψιμο, το αυτονόητο, το μιμητισμό, την απλή εκμάθηση τεχνικών συχνά αχρείαστων και περιπτών, το άτονο, το ανούσιο.**

Β. Απουσία κειμένων κοινωνικού προβληματισμού

Στα νέα βιβλία απουσιάζουν κείμενα κοινωνικού προβληματισμού, κείμενα που θα αναφέρονταν στα μεγάλα σήμερα προβλήματα της ανθρωπότητας όπως είναι **η ανεργία, ο ρατσισμός και η ξενοφοβία, τα εργατικά δικαιώματα, ο συνδικαλισμός, ο αγώνας για την επιβίωση και την ανθρώπινη αξιοπρέπεια, για τη φτώχεια και την οικονομική εξαθλίωση, για**

την εγκατάλειψη του λεγόμενου τρίτου κόσμου και τη λιποκτονία στη οποία είναι καταδικασμένοι εκατομμύρια άνθρωποι και κυρίως παιδιά; Επίσης απουσιάζουν οι άμεσες αναφορές σε μειονότητες όπως: τσιγγάνοι, οικονομικοί μετανάστες, πρόσφυγες.

Αντίθετα, στα προηγούμενα βιβλία υπήρχε μια πληθώρα τέτοιων κειμένων. Ας θυμηθούμε:

- α. Το *Ένα δάκρυ για τον μπαρμπα-Τζίμη*, της Θεανώ Παπαζογλου-Μάργαρη, Γλώσσα Ε', 2ο μέρος: Ένα σημαντικό κείμενο που διαπραγματεύεται τους αγώνες των εργαζομένων για την κατάκτηση του οχταώρου στις αρχές του 20ού αιώνα στην Αμερική με πρωταγωνιστή ένα μετανάστη Έλληνα Έλληνα συνδικαλιστή, τον μπαρμπα-Τζίμη.
- β. *Τα μεταλλεία του Λαυρίου*, Έλενα Χατζηγιάννου, Γλώσσα Στ', 4ο μέρος: Η συγγραφέας αναφέρεται στις άθλιες συνθήκες εργασίας από την αρχαία εποχή ως τα νεότερα χρόνια, στις απεργίες και στις εξεγέρσεις των νεότερων σκλάβων-μεταλλωρύχων στο Λαύριο.
- γ. *Το στοιχειό*, Νότη Περγιάλη, Γλώσσα Ε', 2ο μέρος: Το κείμενο αφορά τη λειτουργία ενός εργοστασίου-στοιχειού σε μια υποβαθμισμένη περιοχή και πώς φαίνεται στα μάτια ενός μικρού παιδιού, του οποίου ο πατέρας εργάζεται στο εργοστάσιο αυτό μέσα σε άθλιες συνθήκες.

Επίσης υπήρχαν κείμενα για τη μετανάστευση, τους φυλακισμένους, τους αστέγους της Νέας Υόρκης, τους πολιτικούς πρόσφυγες, τους οδοκαθαριστές κτλ.

Γ. Απουσία θεατρικών κειμένων

Στα νέα βιβλία της Γλώσσας είναι εμφανής και η έλλειψη θεατρικών κειμένων (υπάρχουν μόνο δύο κείμενα εθνικοπατριωτικού περιεχομένου στη Στ' Δημοτικού και αυτά παρμένα από περιοδικό (παράθυρο στην εκπαίδευση). Τον καιρό που λέμε πως εισάγεται η διαθεματικότητα στην εκπαίδευση, από τα βιβλία της γλώσσας εξοβελίζονται τα θεατρικά κείμενα. Θα μπορούσε να υποστηρίξει κανείς πως το θέατρο αποκτά το δικό του μάθημα: τη θεατρική αγωγή. Μα ποια είναι περισσότερο διαθεματικά κείμενα από αυτά του θεάτρου; Ποιο άλλο μάθημα μπορεί να συνδεθεί πιο άμεσα με τη Θεατρική Αγωγή πέρα από τη Γλώσσα; Είναι πράγματι απορίας άξια αυτή η ανακολουθία και αντίφαση...

Κι όλα αυτά, όταν στα προηγούμενα βιβλία υπήρχαν πολλά θεατρικά κείμενα, σωστά επιλεγμένα και κατεχοχρήν ποιοτικά, όπως: Η *Ειρήνη* του Αριστοφάνη, το *Όνειρο καλοκαιρινής νύχτας* του Σαίξπηρ, ο *Μορμόλης* του Ράινερ Χάχφελντ κ.ά., αρκετά κείμενα του Καραγκιόζη σε όλες τις τάξεις.

Δ. Παρουσία κειμένων της αγοράς και της ιδεολογίας του καταναλωτισμού (διαφήμιση κτλ.)

Αντίθετα με όλα τα προηγούμενα, σε όλα τα βιβλία υπάρχει πληθώρα κειμένων διαφημιστικών ή κειμένων που προέρχονται από το χώρο της αγοράς και της κατανάλωσης. Και όλα αυτά εισάγονται με το σκεπτικό του επικοινωνιακού χαρακτήρα της μάθησης και τη μάθηση μέσα από τις καθημερινές εμπειρίες του παιδιού. Αλλά και όταν αναφέρονται στη διαφήμιση και στην προστασία του καταναλωτή, αυτό γίνεται επιδερμικά, χω-

ρίς ο μαθητής να μπορεί να αποκτήσει μηχανισμούς άμυνας και αφού ο μαθητής έχει βομβαρδιστεί πριν και μέσα από το σχολικό βιβλίο με εκατοντάδες κείμενα ενταγμένα στη σφαίρα και στην ιδεολογία του καταναλωτισμού.

Ας δούμε μερικά παραδείγματα, τα οποία σταχυολογεί ο κ. Γιάννης Τζήκας, Σχολικός Σύμβουλος Α/βαθμιας Εκπ/σης

- Α. Στη σελίδα 78, τεύχος β', του μαθητή της Ε', και στο κεφάλαιο με τίτλο «Ένα ηλεκτρονικό ποδοσφαιράκι», υπάρχει αφίσα που διαφημίζει το παιχνίδι «**Play Station 2**» της γνωστής εταιρείας Sony (Δ2) και από κάτω αναλύεται το πώς παίζεται το ηλεκτρονικό ποδοσφαιράκι στον Η/Υ με αντίπαλους ευρωπαϊκές εθνικές ποδοσφαιρικές ομάδες, απ' αφορμή την κατάκτηση του ευρωπαϊκού κυπέλλου το 2004 από την Εθνική Ελλάδας. Το θέμα έγινε πρωτοσέλιδο στην εφημερίδα «ΕΘΝΟΣ» (3-8-06) και υπήρξαν έντονες αντιδράσεις από εκπαιδευτικούς και από δημοσιογράφους, τόσο για την άκριτη στάση με την οποία παρουσιάζεται το συγκεκριμένο ηλεκτρονικό παιχνίδι –καθώς ο ρόλος των ηλεκτρονικών παιδιών στη διαμόρφωση του χαρακτήρα των παιδιών είναι αμφιλεγόμενος– όσο και για την απροκάλυπτη διαφήμιση της συγκεκριμένης εταιρείας.
- Β. Στην ενότητα 4 του α' τεύχους του μαθητή της Στ' με θέμα τη «Διατροφή» επιλέγεται να διδαχθούν οι μαγειρικές συνταγές, με προτεινόμενη μαγειρική συνταγή (εκτός των άλλων, παραδοσιακών κτλ.) της **κας Βέφας Αλεξιάδου**, (Δ3) και με παραπομπή, παρακαλώ, στο βιβλίο της γνωστής τηλεμαγείρισσας (η οποία τελευταία άνοιξε και αλυσίδα καταστημάτων).
- Γ. Επίσης στα κείμενα των βιβλίων της Ε' και της Στ' γίνεται μια υπέρμετρη προβολή του ένθετου παιδικού περιοδικού «**ΕΡΕΥΝΗΤΕΣ**» της εφημερίδας «Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ» (Δ4-Δ8). Αυτό, αν μη τι άλλο, κινεί την υποψία μας, καθώς υπάρχουν σχετικές παραπομπές (περίπου 20, όταν οι παραπομπές σ' άλλα έντυπα δεν ξεπερνούν στην καλύτερη περίπτωση τις 2-3) στις περισσότερες διδακτικές ενότητες των βιβλίων, και των δυο τάξεων, και πίσω από το παιδικό ένθετο υπάρχει ολόκληρη εκδοτική επιχείρηση, αλλά και περιοδικό με τον ίδιο τίτλο, της ίδιας επιχείρησης, που κυκλοφορεί στην αγορά. Υπόψη ότι οι «Ερευνητές» διαθέτουν και club και μ' αυτή τη διαφήμιση θα «αυγατίζουμε» σίγουρα για χρόνια πολλά τα μέλη του! Τι έχει να πει η συγγραφική ομάδα, αλλά και το Π.Ι. γι αυτή τη «σκανδαλώδη» διαφήμιση;

Κι όλα αυτά όταν οι μισθοί των εκπαιδευτικών είναι καθελωμένοι στο πιο χαμηλό αγοραστικό επίπεδο τουλάχιστον των τελευταίων 50 χρόνων.

Προφητικά γράφει ο Μίλτος Κουντουράς το 1923, στο *Κλεί-
στε τα σχολεία* (Δ9):

*Το κράτος εξάλλου ας θελήσει επιτέλους να σκεφτεί ότι
δεν είναι επιχειρηματίας, που το σχολείο είναι απλώς ένα
μαγαζί του κι ο δάσκαλος ο υπάλληλος του μαγαζιού αυ-
τού! Το σχολείο δεν είναι εμπορική επιχείρηση, αλλά ένας
δονούμενος νεφελόκοσμος κι ο δάσκαλος ο μικρός θεός
μιας πραγματικής δημιουργίας! Κι αν το κράτος εξακο-
λουθήσει να κάνει εμπορικούς υπολογισμούς και ν' ανα-
γκάζει το δάσκαλο έστω και μια στιγμή της μέρας του να
ξοδεύει έξω απ' το σχολείο για τη διατροφή του, έ τότε
αλλάμονο στα νιάτα αυτά που μπαίνουν σε τέτοια εμπο-
ρικά καταστήματα!*

Ε. Βιβλία Πρώτης Δημοτικού

Τα βιβλία της γλώσσας για την πρώτη γραφή και ανάγνωση (**Α' Δημοτικού**) κατά γενική ομολογία συναδέλφων εκπαιδευ-
τικών, παρά τον θόρυβο, επιτυγχάνουν ελάχιστα όσον αφορά
στην επίτευξη των εκπαιδευτικών στόχων που υποτίθεται ότι
υπηρετούν και σαφώς καταφέρνουν πολύ λιγότερα σε σύ-
γκριση με τα προηγούμενα εγχειρίδια. Τα παιδιά δυσκολεύο-
νται να διαβάσουν, τα κείμενα είναι ανούσια, απουσιάζουν οι
πρότυπες λέξεις, στις παρουσιάσεις των γραμμάτων χρησι-
μοποιούνται λέξεις εντελώς τυχαία –οι οποίες το νέο γράμμα
το περιέχουν συχνά όχι στην αρχή αλλά στη μέση–, η ορθο-
γραφία δεν ακολουθεί μια λογική κλιμάκωση όσον αφορά στο
βαθμό δυσκολίας της και γενικά οι νέοι μαθητές, οι γονείς
τους, αλλά και οι δάσκαλοι ταλαιπωρούνται χωρίς λόγο. Αυτό
σίγουρα μας θυμίζει την περίφημη παροιμία περί του «**κασίδη
το κεφάλι**». Τελικά οι μόνοι χαμένοι θα είναι οι λιλιπούτειοι μα-
θητές της Α' Δημοτικού, αφού τα βιβλία αυτά απ' ότι φαίνεται
δεν έτυχαν της ανάλογης δοκιμαστικής εφαρμογής σε scho-
λεία διαφορετικών περιοχών και κοινωνικών ομάδων.

Γράφουν σχετικά οι δασκάλες **Γραμματά Ρέα, Δερμιτζά-
κη Ευαγγελία** και **Σακελλάρη Μαρία**:

*Η αποστήθιση αποκτά επιστημονική εγκυρότητα με την
επαναφορά της **ολικής μεθόδου** για τη μάθηση της πρώ-
της ανάγνωσης και γραφής στην Α' τάξη. Μια μέθοδος
που, αν και τη δεκαετία του '70 είχε ερείσματα προερχό-
μενη από τις αγγλόφωνες χώρες, έχει κριθεί ακατάλληλη
για την ελληνική γλώσσα και η οποία οδηγεί σε αναλφα-
βητισμό όσα παιδιά δυσκολεύονται. Αλλά και η αναλυτικο-
συνθετική μέθοδος παρουσιάζεται στο βιβλίο με σημαντι-
κές ελλείψεις –καθόλου τυχαία– χωρίς το υποστηρικτικό
υλικό που είναι απαραίτητο (πρότυπες λέξεις καρτέλας),
το οποίο καλούνται οι δάσκαλοι να το προμηθευτούν από
τους εκδοτικούς οίκους και που τις περισσότερες φορές
δεν έχει καμιά σχέση με τα μαθήματα του βιβλίου.*

Πρόβλημα εντοπίζεται επίσης και στη **σηματοδότηση** που
προσπαθεί να κάνει το βιβλίο ως προς το είδος εργασιών
που θα συναντά ο μαθητής στις επόμενες σελίδες μέσω ενός
υπομνήματος στην αρχή του βιβλίου (βλ. Δ10). Σε όλες τις
περιπτώσεις χρησιμοποιείται το ίδιο σαλιγκάρι και η μόνη
διαφορά που εντοπίζεται είναι στις μικροσκοπικές σημαιο-
λες που κρατά, οι οποίες ανάλογα με την εργασία έχουν δια-
φορετικά χρώμα. Η Κατερίνα Δημητριάδου, λέκτορας στο
ΠΤΔΕ του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας, υποστηρίζει

σχετικά σε άρθρο της στο περιοδικό *Σύγχρονη Εκπαίδευση*
(τ. 148, σελ. 77-78):

*Συνοψίζοντας θα λέγαμε ότι οι συμβολισμοί των εικόνων
του Υπομνήματος στο εν λόγω εγχειρίδιο είναι δυνατό να
παραπλανήσουν τον αναγνώστη, καθώς υπάρχει δυσαρ-
μονία νοήματος ανάμεσα: α) στην αντίληψη της κάθε ει-
κόνας και στην ανάγνωση της εκφώνησης που τη συνο-
δεύει και β) στις νοηματοδοτήσεις και συνδηλώσεις που
προκύπτουν από τα μηνύματα - σύμβολα των εικόνων. Αυ-
τό ισχύει τόσο για τις φιγούρες όσο και για τα χρώματα,
τα οποία θα μπορούσαν να έχουν μονοσήμαντες αντιστοι-
χίες ως προς το νόημα που υποτίθεται ότι αποδίδουν.*

Επίσης εμφανής είναι στα κείμενα του βιβλίου (ειδικά στην
αρχή του βιβλίου) μια τάση **μικρομεγαλισμού**. Στην προσπά-
θεια αυτή των συγγραφέων συχνά καταλήγουμε σε κωμικο-
τραγικά αποτελέσματα.

Για παράδειγμα: Το ότι γίνεται προσπάθεια να συνδεθούν
τα νέα βιβλία με την καθημερινή εμπειρία του παιδιού φαίνε-
ται χαρακτηριστικά από τα πρώτα μαθήματα του μαθητή στο
Δημοτικό Σχολείο (η καλή μέρα από το πρωί φαίνεται) και
συγκεκριμένα στο πρώτο τεύχος της Γλώσσας της Α' δημο-
τικού, όπου ο μαθητής μαθαίνει τις πρώτες βασικές του λέ-
ξεις και συλλαβές (βλ. Δ11).

Έτσι στη προσπάθεια των συγγραφέων να διδάξουν μαζί
και να συνδέσουν τις λέξεις *παπί* και *πίτα* βλέπουμε την πα-
ρακάτω εικόνα (α' διαφάνεια): Τη Μαρίνα να προσφέρει μια
τεράστια σπανακόπιτα στο μικροσκοπικό παπάκι. Σουρεαλι-
σμός στο μεγαλείο του! Κι ακόμα τι το πιο συνηθισμένο για
ένα μαθητή της α' δημοτικού (Δ12) από το να βλέπει το γνω-
στό παπάκι πάνω σε μια πατάτα σε μια παραλία –στην προ-
σπάθεια βέβαια των συγγραφέων να συνδέσουν αυτή τη φο-
ρά τις λέξεις *παπί* και *πατάτα*– ενώ για επανάληψη ο Άρης
εξακολουθεί να φωνάζει: *τα τα τα!!*

ΣΤ. Είναι τα βιβλία διαθεματικά;

Γράφει ο κ. Α. Μοσχονάς, επίκουρος καθηγητής γλωσσολο-
γίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών:

*Πολύ φοβάμαι ότι το λεγόμενο Διαθεματικό Ενιαίο Πλαί-
σιο Προγραμμάτων Σπουδών είναι ένα άτεχνο και αδικαι-
ολόγητα περίπλοκο συμπλήρωμα, χωρίς ενιαία λογική, και
χωρίς όραμα για το είδος και τους τρόπους της παιδείας
που πρέπει να υπηρετήσουν τα νέα βιβλία. Δεν αντιλαμ-
βάνομαι τη σύνδεση του Α.Π. με το Διαθεματικό Πλαίσιο
μόνο ως ένα πρόβλημα συνδυασμού λεπτομερειών, αν
και, πρακτικά, η συνδυασμένη εφαρμογή τους είναι, νομί-
ζω, αδύνατη: τα δύο συστήματα οδηγιών, αν έτσι κατα-
λάβουμε τα δύο αυτά κείμενα, είναι απλώς ασύμβατα.*

*Δεν είναι όμως αυτό το κύριο πρόβλημα, αν και μπορώ να
κατανοήσω πόσους πονοκεφάλους προκάλεσε στις συγ-
γραφικές ομάδες. Το κύριο πρόβλημα είναι ότι η ίδια η
λογική της διαθεματικής διδασκαλίας είναι αντίθετη με
τη λογική που διέπει την προκήρυξη των νέων βιβλίων.
Διαθεματική διδασκαλία δεν νοείται με αυτόνομα μαθή-
ματα, τα βιβλία των οποίων τα γράφουν ανεξάρτητες, μη
συνεργαζόμενες, ενδεχομένως και ανταγωνιστικές συγ-
γραφικές ομάδες, για να τα διδάξουν αργότερα δάσκαλοι
και δασκάλες που δεν αλληλοενημερώνονται, σε ξεχωρι-*

στές ώρες και ζώνες του εβδομαδιαίου προγράμματος. Υποτίθεται ότι η διαθεματική προσέγγιση καταργεί στην πράξη την αυτονομία των μαθημάτων, εντάσσοντάς τα σε ομάδες αλληλοϋποστηριζόμενων εκπαιδευτικών υλικών –όχι βιβλίων. Έτσι, η (Ελληνική) Γλώσσα διδάσκεται μαζί με –αλλά και ως– Μελέτη Περιβάλλοντος, Ιστορία, Πολιτική Αγωγή, Γεωγραφία. Και αναλόγως, η Ιστορία, η Γεωγραφία κτλ. επίσης διδάσκονται ως γλώσσα, δηλαδή κειμενοκεντρικά και επικοινωνιακά. Θα περιμέναμε λοιπόν όχι ξεχωριστά βιβλία για όλα αυτά τα μαθήματα, αλλά ένα ενιαίο εκπαιδευτικό υλικό το οποίο να ενοποιεί στην πράξη τη μάθηση και τη διδασκαλία...

...Η απάντησή μου λοιπόν στο πρώτο ερώτημα («είναι διαθεματικά τα νέα βιβλία;») θα είναι αναγκαστικά κάπως διπλωματική: τα νέα βιβλία είναι τόσο διαθεματικά όσο τους επιτρέπεται να είναι...

Ζ. Δυσκολία - δυσνόητες ασκήσεις

Τα βιβλία της Γλώσσας έχουν ιδιαίτερα δύσκολες ασκήσεις. Για παράδειγμα, στην Ε' τάξη ζητείται από τα παιδιά να βάλουν κόμματα σε ένα κείμενο. Συνάδελφοι υποστηρίζουν σχετικά:

Το πιο δύσκολο πράγμα που μπορείς να ζητήσεις από ένα παιδί είναι να βάλει κόμματα, κάτι που έχει σχέση με την κατανόηση της ανάγνωσης. Για να ανταποκριθεί στην άσκηση έπρεπε να προηγηθεί ένας μήνας διδασκαλίας.

Οι μαθητές με αυτόν τον τρόπο έχουν χάσει κάθε **έννοια αυτονομίας**, δηλαδή μπορούν να κάνουν πλέον όλο και λιγότερες ασκήσεις χωρίς την καθοδήγηση και τη βοήθεια του δασκάλου. Τι ειρωνεία! Και να σκεφτεί κανείς πως ένας από τους στόχους του σύγχρονου σχολείου θα έπρεπε να ήταν το πώς να κάνει τους μαθητές να μαθαίνουν μόνοι τους, χωρίς τη βοήθεια του δασκάλου και μάλιστα να φτάσουν στο σημείο, ώστε να καταργήσουν εντελώς το δάσκαλο.

Η. Συνοδευτικό εκπαιδευτικό υλικό

Στα βιβλία της γλώσσας υπάρχουν παραπομπές και αναφορές σε βιβλία, μουσική και ταινίες που σχετίζονται με το θέμα της κάθε γενικής ενότητας. Υποτίθεται πως τουλάχιστον **η μουσική και τα τραγούδια**, τα οποία περιέχονται μέσα στα βιβλία θα περιέχονταν σε ένα **συνοδευτικό cd**, το οποίο θα δίνονταν στην αρχή της χρονιάς σε κάθε σχολείο. Δυστυχώς αυτά, σύμφωνα με ανακοίνωση του Υπουργείου, δεν είναι έτοιμα και θα δοθούν στα σχολεία από τη νέα σχολική χρονιά (2007-08). Μισές δουλειές παρότι ακριβοπληρωμένες με χρήματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης ύψους 80 εκατομμυρίων ευρώ! (Απ' ότι φαίνεται από τότε που άνοιξαν οι κρουνοί των χρημάτων της ΕΟΚ χάθηκε το πατροπαράδοτο ελληνικό φιλότιμο και είναι αλήθεια πως τελευταία μας έχει λείψει πολύ).

Θ. Επιμόρφωση εκπαιδευτικών

Πραγματοποιήθηκε **ελλιπής και αποσπασματική επιμόρφωση εκπαιδευτικών** σε όλα τα επίπεδα (Σ.Σ., δάσκαλοι, νηπιαγωγοί).

Η **επιμόρφωση** για τα νέα βιβλία ήταν μια σκέπη αποτυχία, αφού συχνά οι εκπαιδευόμενοι ήξεραν περισσότερα για τα νέα βιβλία από τον επιμορφωτή, ενώ η όλη διαδικασία περιορίστηκε στην απλή παρουσίαση των νέων βιβλίων χωρίς να παρουσιάζονται ευκρινώς οι όποιες διαφορές από τα προηγούμενα αλλά και τι εξυπηρετούν τα όποια καινοφανή σε κάθε βιβλίο, ως προς τους στόχους της εκπαίδευσης.

Καμία ουσιαστική επιμόρφωση δεν προβλέπεται σε νεοδιόριστους, αναπληρωτές, ωρομίσθιους. Για τους νεοδιόριστους προβλέπεται μία ολιγώρη ενημέρωση εντός των ΠΕΚ... Εισαγωγική (ενημερωτική) μόνον, η επιμόρφωση που έγινε ως τώρα. Χαρακτηριστικό ότι δεν υπήρχαν καθόλου ομάδες εργασίας.

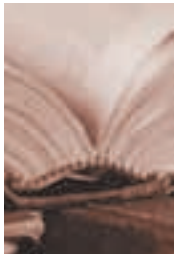
Θα κλείσω με τα πάντα επίκαιρα λόγια ενός μεγάλου παιδαγωγού:

Όλοι το γνωρίζατε το σχολείον φυλακήν και το σχολείον υπνωτήριο, το σχολείον των λόγων, των γραμματικών τύπων και των κενών φράσεων, το σχολείον το σκοτεινόν εσωτερικώς και εξωτερικώς, το σχολείον του ευρώτος και του ψυχικού αποπνιγμού, το σχολείον οδοστρωτήρα και προκρούστη των ψυχών, το σχολείον το αφρονημάτιστον, το σχολείον που δίδει «χαρτιά» και τίποτε άλλο, το σχολείον το περιφρονούμενον από μαθητάς, από γονείς, από κοινωνίαν και πολιτείαν;

*Δεν πρέπει να περιμένομεν μοιρολατρικώς την θεραπείαν εκ των άνω, ούτε από τους φορείς της επιστημονικής γνώσεως, ούτε από τους διοικητικούς προϊσταμένους, ούτε από τους κυβερνώντας. **Εκ των κάτω το φως.** Τούτο ισχύει δια πάσαν κοινωνικήν μεταρρύθμισιν και πρόδοον. (Δ13)*

Δημήτρης Γληνός,
Εκλεκτές Σελίδες, 1925.

Τετράδια Δημιουργικής Γραφής για το Δημοτικό

Των Χρήστου Κιοσέ και Σωτήρη Μπαμπατζάνη, Δασκάλων –Συγγραφέων

Ζούμε στην εποχή της εικόνας, της ταχύτητας και του διαδικτύου. Όλα γύρω μας αλλάζουν ραγδαία. Καθημερινά «βομβαρδιζόμαστε» από πληροφορίες, ειδήσεις και γνώσεις.

Όμως, πόσο εύκολο είναι όλα αυτά που γνωρίζουμε, που βλέπουμε, που αισθανόμαστε να τα μεταφέρουμε σωστά σ' ένα κείμενο; Πόσες φορές, άραγε, δεν αναρωτιόμαστε πώς θα αρχίσουμε;

Η διδακτική πράξη έδειξε ότι υπάρχουν δυσκολίες στο πέραςμα από τον προφορικό στο γραπτό λόγο. Πολλοί πιστεύουν ότι το σωστό γράψιμο είναι ένα μικρό έργο τέχνης, απαιτεί ταλέντο, άρα δεν μπορεί να διδαχτεί.

Το τελευταίο είναι μύθος. Μπορούν να γράψουν καλά, όχι μόνο αυτοί που έχουν το ταλέντο, αλλά κι αυτοί που θα ασκηθούν με το σωστό τρόπο και τη σωστή τεχνική. Και τις περισσότερες φορές η άσκηση φέρνει αποδοτικότερα αποτελέσματα.

Έχοντας όλα τα παραπάνω στο νου και μέσα από την καθημερινή επαφή με τους μαθητές, οδηγηθήκαμε στη συγγραφή των δύο βιβλίων Ε' και ΣΤ' τάξης «Το περιβόλι των γνώσεων». Τα βιβλία συμβαδίζουν με τα κεφάλαια των αντίστοιχων ενοτήτων της γλώσσας του Δημοτικού. Δίνουμε τη θεωρία για όλα τα είδη κειμένων, που συναντάμε στα βιβλία του οργανισμού καθώς και πολλές ασκήσεις κατευθυντικού λόγου, οι οποίες βοηθούν αποτελεσματικά τους μαθητές στην κατανόηση και κατάκτηση του σωστού τρόπου γραψίματος.

Δομή των κειμένων

Όπως μας είναι ήδη γνωστό από τις προηγούμενες τάξεις, κάθε κείμενο αποτελείται από τρία μέρη:

1

► Τον πρόλογο

Είναι η πρώτη παράγραφος του κειμένου μας στην οποία προσπαθούμε να κάνουμε γνωστό σε γενικές γραμμές το θέμα που θα αναπτύξουμε στη συνέχεια.

(1 παράγραφος)

2

► Το κύριο θέμα

Είναι ο κορμός του κειμένου μας και η δομή του πακίλει ανάλογα με την κατηγορία στην οποία ανήκει το θέμα μας.

Εδώ αναπτύσσουμε τις ιδέες μας μέσα σε λίγες παραγράφους και προσπαθούμε να πείσουμε τον αναγνώστη μας γι' αυτά που γράφουμε.

Με λίγα λόγια καταγράφουμε τις σκέψεις μας, προσπαθώντας πάντα να χρησιμοποιούμε σωστά την ελληνική γλώσσα και συντάσσοντας μικρές και περιεκτικές προτάσεις.

(2 έως 5 παράγραφοι)

3

► Τον επίλογο

Είναι η συνοπτική επανάληψη του όλου θέματος που έχουμε ήδη αναπτύξει. Μπορεί να έχει τη μορφή συμπεράσματος, να είναι σκέψεις ή εντυπώσεις πάνω στο θέμα κι ακόμη μια συναισθηματική κατάθεση μας.

(1 παράγραφος)

Τα είδη των κειμένων

Ανάλογα με το περιεχόμενο έχουμε τα παρακάτω κυριότερα είδη κειμένων:

- Αφηγηματικά
- Περιγραφικά
- Εμπειρηματολογικά
- Οδηγιών

Τα στάδια συγγραφής της περίληψης

Στάδιο 1^ο

Διαβάζουμε το κείμενο με μεγάλη προσοχή, υπογραμμίζοντας ταυτόχρονα τις λέξεις που δε γνωρίζουμε.

Στάδιο 2^ο

Προσπαθούμε να κατανοήσουμε τις άγνωστες λέξεις από τα συμφραζόμενα, δηλαδή από τις λέξεις ή φράσεις που προηγούνται ή έπονται.

Στάδιο 3^ο

Όταν πια έχουμε βεβαιωθεί πως κάθε λεπτομέρεια του κειμένου έχει γίνει κατανοητή, τότε το ξαναδιαβάζουμε για να μπορούμε να το συνδέσουμε με τον τίτλο του.

Στάδιο 4^ο

Στη συνέχεια διαβάζουμε κάθε παράγραφο ξεχωριστά. Υπογραμμίζουμε τις θεματικές προτάσεις και τις λέξεις ή φράσεις κλειδιά των παραγράφων. Αφού πια έχουμε γνώση του τι διαπραγματεύεται κάθε παράγραφος, προσπαθούμε να δώσουμε στην καθεμιά από έναν τίτλο (ηλεκτρονικό).

«Το περιβόλι των Γνώσεων», Μέρος Πρώτο: Θεωρία.

Χαρακτηριστικά αποσπάσματα από το Τετράδιο Δημιουργικής Γραφής αριστερά της Ε' και πάνω της Στ' Δημοτικού.

Ενότητα 8η

Χριστούγεννα

Η ΤΕΛΕΙΑ ΤΑΠΕΙΝΩΣΗ

Οι άνθρωποι πέρνουν έναν ληρωτή από την πρόσκαιρη δουλεία και την καταστροφή των δικαιωμάτων τους. Όταν λοιπόν γνώρισαν τον Ιησού, οι περισσότεροι τον απέρριψαν. Δεν ήταν σύμφωνη η ταπεινή του γέννηση με τις προσδοκίες τους. Η φρόνη μακριά, χωρίς να απαιτείται για να γεννηθεί ένα παιδί. Αληθινά ταπεινή, όπως ταπεινά υπήρξε και ο ίδιος καθ' όλη του τη ζωή. Δεν θα μπορούσε άλλωστε να γίνει διαφορετικά. Δεν ταυριάζει στον τέλει η έπαρση, η αλαζονεία και η υπεροχία. Αυτά είναι χαρακτηριστικά της δικής μας αμαρτωλής φύσης.

Σωτήρης Αθανασίου

Εκτίμησε το

Αποφασίστηκε

Εκτίμησε το κείμενο που διαβάσαμε στην Ενότητα 8η, Χριστούγεννα, Η Τέλη Ταπείνωση. Σημείωσε με το χρώμα που σου αρέσει περισσότερο τα σημεία που σου άρεσαν περισσότερο.

Αποφασίστηκε

Αποφασίστηκε το κείμενο που διαβάσαμε στην Ενότητα 8η, Χριστούγεννα, Η Τέλη Ταπείνωση. Σημείωσε με το χρώμα που σου αρέσει περισσότερο τα σημεία που σου άρεσαν περισσότερο.

1 Εργάζομαι συστηματικά...

α) εντοπίζω στο κείμενο τη θεματική πρόταση και σημειώνω επιγραμματικά το θέμα της.

2 Εξασκούμαι...

Γράφω μια παράγραφο από 80 ως 100 λέξεις με θέμα: «Μια κάρτα για τον παππού μου»

Αγαπημένε μου παππού,

Θεματική πρόταση

Σχόλιο

3 Ασκούμαι...

χωρίζω το παρακάτω κείμενο σε παραγράφους:

Μέσα σε μια ατμόσφαιρα χαράς και αγαλλιάσεως γιορτάζει η Εκκλησία μας κάθε χρόνο τη γέννηση του Χριστού. Η ορθόδοξη μνηστική και η θεολογία εξαίρουν τη μεγάλη ανθρωπολογική σημασία της θείας ενσαρκώσεως. Από τη φθορά και το χάος του καταστροφικού μίσους, σώζει τον άνθρωπο η αγάπη του Θεού. Η

4 Λεξιλογικές ασκήσεις...

βρίσκω συνώνυμα ρήματα από τον παρακάτω πίνακα:

ελευθερώνω, πανηγυρίζω, παριστάνω, παίρνω, βογκώ, εγκυματώ, ενανθρωπύνομαι

γιορτάζω

5 σφού διαβάσω το παρακάτω κείμενο, γράφω την περίληψή του ακολουθώντας τις οδηγίες της θεωρίας...

Η παρουσία του Χριστού στη γη

Η παρουσία του Χριστού στη γη σηματοδοτεί τη νίκη κατά του κράτους του θανάτου. Είναι η υπόσχεση του Θεού στον άνθρωπο για την ένωση μαζί του και την γνωριμία με την θεία πραγματικότητα. Η ανανέωση απλής της υπόσχεσης έρχεται και απογειώνει την ανθρωπινή ύπαρξη. Όπως υπογραμμίζει ο Μέγας Βασίλειος: «ο Θεός έγινε άνθρωπος για να σκοτώσει το θάνατο που είχε φωλιάσει μέσα στον άνθρωπο. Διότι όπως τα θεραπευτικά φάρμακα κατακρατούν τα δηλητήρια, όταν εισαχθούν μέσα στο σώμα, και έτσι το σώμα γίνεται υγιές, έτσι και ο Θεός, όταν έγινε άνθρωπος, έφερε και ο θάνατος τον και

1. Ενότητα

Εκτίμησε το κείμενο που διαβάσαμε στην Ενότητα 8η, Χριστούγεννα, Η Τέλη Ταπείνωση. Σημείωσε με το χρώμα που σου αρέσει περισσότερο τα σημεία που σου άρεσαν περισσότερο.

2. Ενότητα

Εκτίμησε το κείμενο που διαβάσαμε στην Ενότητα 8η, Χριστούγεννα, Η Τέλη Ταπείνωση. Σημείωσε με το χρώμα που σου αρέσει περισσότερο τα σημεία που σου άρεσαν περισσότερο.

3. Ενότητα

Εκτίμησε το κείμενο που διαβάσαμε στην Ενότητα 8η, Χριστούγεννα, Η Τέλη Ταπείνωση. Σημείωσε με το χρώμα που σου αρέσει περισσότερο τα σημεία που σου άρεσαν περισσότερο.

4. Ενότητα

Εκτίμησε το κείμενο που διαβάσαμε στην Ενότητα 8η, Χριστούγεννα, Η Τέλη Ταπείνωση. Σημείωσε με το χρώμα που σου αρέσει περισσότερο τα σημεία που σου άρεσαν περισσότερο.

5. Ενότητα

Εκτίμησε το κείμενο που διαβάσαμε στην Ενότητα 8η, Χριστούγεννα, Η Τέλη Ταπείνωση. Σημείωσε με το χρώμα που σου αρέσει περισσότερο τα σημεία που σου άρεσαν περισσότερο.

6. Ενότητα

Εκτίμησε το κείμενο που διαβάσαμε στην Ενότητα 8η, Χριστούγεννα, Η Τέλη Ταπείνωση. Σημείωσε με το χρώμα που σου αρέσει περισσότερο τα σημεία που σου άρεσαν περισσότερο.

«Το περιβόλι των Γνώσεων», Μέρος Δεύτερο: Ασκήσεις.
Χαρακτηριστικά αποσπάσματα ασκήσεων από την 8η ενότητα του Τετραδίου της Στ' Δημοτικού.

5 Αφού διαβάσω το παρακάτω κείμενο, γράφω την περίληψή του ακολουθώντας τις οδηγίες της θεωρίας...

Τα Παιδιά και ο Κότακρας

- Το προηγούμενο γράφημα μαθεύτηκε στο δάσος.
- Παιδιά ήρθαν να σκοτώσουν πουλιά! Κρυφτείτε.
 - Και τρέχαν οι μονάδες και μάζευαν τα παιδιά τους και η δασκάλα των πουλιών άκουγε γρήγορα τα σχολαστοπούδια της και κλείναν πόρτες και παρτίθρα στις φωλιές. Έβγαλε ο Πέτρος ένα κομμάτι σπύριδα που 'χε κρύψει στην τσέπη του, γιατί ο πατέρας του δεν τον άφηνε ν' ανακατευτεί με σπύριδα. Φέροντε κι οι άλλοι φρούτα και ανάμεικτα φρούτα.
 - Εγώ πάω για πουλιά, είπε ο Πέτρος και ξεράκιζε με τη σφεντόνα κρεμασμένη στον ώμο του. Έφαγε, έφαγε, μα πουλί δεν είδε. Μ' άδεια χέρια, ιδιαιρέτως, άκατος, γύρισε στα παιδιά. Η φωτιά είχε γίνει κάρβουνο, μα πουλιά, όπως το είχε τάξει, δεν είχε φέρει για να φάσουν. Νευριασμένος ο Πέτρος κλότσωσε θυμωμένα τη θηλιά.
 - Μη! Του φώναξε μια πεταλούδα. Μη! Θα βάλεις φωτιά στο δάσος μας. Μα ποιος ακούει τις συμβουλές μιας πεταλούδας!

Παράγραφοι	Σημαντικές λέξεις ή φράσεις	Πλαγιότιτλοι

6 Λεξιλογικές ασκήσεις...

Βρίσκω συνώνυμα ρήματα:

τραυματίζω, λαβώνω, κακομεταχειρίζομαι, οργίζομαι, φουντώνω, μερμινώ, περπατούμαι, διακινδυνεύω, αποσυνθέτω, διασκορπίζω, εκδικούμαι, βασανίζω, αναμειγνύομαι

πληγώνω

Οι φίλοι μας τα ζώα

7 Εργάζομαι συστηματικά...

Απαντώ με μικρές φράσεις στις παρακάτω ερωτήσεις

- ✓ Ποια είναι η σχέση του ανθρώπου με τα ζώα από την αρχαιότητα ακόμη;

8 Συνεχίζω την ιστορία...

Ξημέρωσε πάλι. Άλλη μια βασανιστική μέρα αρχίζει. Πάλι τα ίδια περπατητικά σχόλια των ανθρώπων για την παράσταση της αρκούδας. Ηχούν στ' αυτιά μου οι φωνές των άγριων ανθρώπων που διασκεδάζουν με τα μαρτύρια ενός ζώου. Θα 'ταν όλα τόσο διαφορετικά, αν εκείνη τη μέρα δεν είχα αποκοπεί απ' τη μάνα μου

«Το περιβάλλον των Γνώσεων», Μέρος Δεύτερο: Ασκήσεις.
Χαρακτηριστικά αποσπάσματα ασκήσεων από την 4η ενότητα του Τετραδίου της Ε' Δημοτικού.

Χρήσιμες Παρατηρήσεις για τη Διδασκαλία των Μαθηματικών Ε' & Στ' Δημοτικού

Του Θανάση Ξένου, Μαθηματικού

Από το σχολικό έτος 2006-2007 διδάσκονται στο Δημοτικό τα νέα βιβλία Μαθηματικών, στα οποία δεν υπάρχουν σημαντικές διαφορές ως προς το περιεχόμενο της ύλης, σε σχέση με τα προηγούμενα βιβλία, αλλά διαφέρουν ως προς τον τρόπο παρουσίασης μιας έννοιας ή διαδικασίας.

Σύμφωνα με τις νεότερες και καλά τεκμηριωμένες διδακτικές αντιλήψεις, ο μαθητής δεν αντιμετωπίζεται ως αποδέκτης μαθηματικών πληροφοριών που του προσφέρονται απευθείας από το δάσκαλο με τη μορφή αφήγησης ή ερωταπόκρισης, αλλά κατασκευάζει δυναμικά τη μαθηματική γνώση μέσα από κατάλληλα διαμορφωμένες **δραστηριότητες**. Καλείται, επίσης, να διαμορφώσει τη δική του προσέγγιση στη μαθηματική γνώση με τη βοήθεια του δασκάλου του.

Ο δάσκαλος δεν είναι ο αποκλειστικός φορέας της γνώσης, αλλά ο οργανωτής του πλαισίου μέσα στο οποίο θα αναπτυχθεί η ερευνητική δραστηριότητα των μαθητών. Βοηθά, συμβουλεύει και εμπνέει τους μαθητές στην πορεία τους προς τη γνώση.

Για τη διευκόλυνση του έργου του δασκάλου, επισημαίνουμε ορισμένα "λεπτά" σημεία από τα Μαθηματικά των δύο τελευταίων τάξεων του Δημοτικού.

1. Η σύγκριση δεκαδικών αριθμών δημιουργεί πολλές φορές προβλήματα σε πολλούς μαθητές, επειδή ακριβώς δεν αναγνωρίζουν σωστά την αξία κάθε δεκαδικού ψηφίου σ' έναν αριθμό.

Για παράδειγμα, στη σύγκριση των αριθμών 9,8 και 9,35, επειδή $8 < 35$, παίρνουμε συνήθως ως απάντηση ότι $9,8 < 9,35$!, αντί του σωστού $9,8 = 9,80 > 9,35$, αφού $8 > 3$.

2. Η προσεταιριστική ιδιότητα ισχύει μόνο για την πρόσθεση και τον πολλαπλασιασμό και δεν ισχύει για την αφαίρεση και τη διαίρεση. Δεν έχει νόημα να γράψουμε π.χ. $100 : 25 : 4$, αφού $(100 : 25) : 4 = 4 : 4 = 1$ (η παρένθεση υποδηλώνει προτεραιότητα πράξης),

ενώ $100 : (25 : 4) = 100 : 6,25 = 16$.

Ομοίως, δεν έχει νόημα να γράψουμε π.χ. την πράξη $42 : 7 : 2$, χωρίς να υπάρξει προτεραιότητα πράξης με παρένθεση.

$(42 : 7) \cdot 2 = 6 \cdot 2 = 12$, ενώ $42 : (7 \cdot 2) = 42 : 14 = 3$

3. Η επιμεριστική ιδιότητα της διαίρεσης μπορεί να εφαρμοσθεί μόνον όταν διαιρούμε άθροισμα ή διαφορά με κάποιον αριθμό, δηλαδή στις μορφές

$$\alpha) (\alpha + \beta) : \gamma = (\alpha : \gamma) + (\beta : \gamma)$$

$$\beta) (\alpha - \beta) : \gamma = (\alpha : \gamma) - (\beta : \gamma)$$

Τονίζουμε ιδιαίτερα ότι δεν υπάρχει καμιά ιδιότητα για τις εκφράσεις

$$\alpha : (\beta + \gamma) \text{ και } \alpha : (\beta - \gamma),$$

όπου διαιρούμε κάποιον αριθμό με άθροισμα ή διαφορά.

4. Έχει διαπιστωθεί ότι πολλοί μαθητές αντιμετωπίζουν προβλήματα με τις **πράξεις κλασμάτων**, αφού για την πρόσθεση και την αφαίρεση κλασμάτων, κάνουν τις αντίστοιχες πράξεις αριθμητών και παρονομαστών (σύγχυση με τον πολλαπλασιασμό) ή για τον πολλαπλασιασμό και τη διαίρεση, κάνουν τα κλάσματα ομώνυμα (σύγχυση με την πρόσθεση και την αφαίρεση).

Σημαντικό εδώ είναι να κατανοήσουν οι μαθητές τις σωστές διαδικασίες των πράξεων των κλασμάτων μέσα από κατάλληλες δραστηριότητες και ως τέτοιες θεωρούμε τις **γεωμετρικές αναπαραστάσεις**.

Δεν πρέπει βέβαια να ξεχνάμε ότι τα παιδιά μαθαίνουν Μαθηματικά μόνον όταν γίνεται εξάσκηση με πολλές ασκήσεις και κυρίως προβλήματα.

α) Πολλαπλασιασμός ενός ακεραίου με ένα κλάσμα σημαίνει πολλαπλασιασμό του αριθμητή με τον ακεραίο (ο παρονομαστής δε μεταβάλλεται)

$$\alpha \cdot \frac{\beta}{\gamma} = \frac{\alpha \cdot \beta}{\gamma}$$

Συνήθως οι μαθητές πολλαπλασιάζουν τον ακεραίο με κάθε όρο του κλάσματος.

β) Διαίρεση ενός κλάσματος με έναν ακεραίο σημαίνει πολλαπλασιασμό του παρονομαστή με τον ακεραίο (ο αριθμητής δε μεταβάλλεται)

$$\frac{\alpha}{\beta} : \gamma = \frac{\alpha}{\beta \cdot \gamma}$$

Έτσι, για παράδειγμα, για να βρούμε το μισό ενός κλάσματος, διπλασιάζουμε τον παρονομαστή του.

Το μισό του $\frac{3}{4}$ είναι το $\frac{3}{8}$, το μισό του $\frac{1}{16}$ είναι το $\frac{1}{32}$ κ.τ.λ.

5. Η βασική αδυναμία των μαθητών (όχι μόνο του Δημοτικού) στην **επίλυση προβλημάτων** είναι να αναγνωρίζουν πότε γίνεται κάθε πράξη και κυρίως πολλαπλασιασμός και διαίρεση.

Επισημαίνουμε δύο από τα **θεμελιώδη προβλήματα πολλαπλασιασμού και διαίρεσης**.

α) Αν η τιμή ενός ποσού είναι α , τότε τα $\frac{\kappa}{\lambda}$ του ποσού είναι $\frac{\kappa}{\lambda} \cdot \alpha$.

Για παράδειγμα, το 30% των 900€ είναι

$$\frac{30}{100} \cdot 900 = 270 \text{ €}.$$

- β) Αν τα $\frac{\kappa}{\lambda}$ της τιμής ενός ποσού είναι α , τότε η τιμή του ποσού είναι $\alpha : \frac{\kappa}{\lambda}$.

Για παράδειγμα, αν το 80% του μισθού ενός υπαλλήλου είναι 960€, τότε ο μισθός του είναι

$$960 : \frac{80}{100} = 960 \cdot \frac{100}{80} = 1200 \text{ €}.$$

Για την επίλυση προβλημάτων, όπως και των παραπάνω, **η μέθοδος αναγωγής στη μονάδα** θεωρείται η καταλληλότερη, αφού οι μαθητές την αντιλαμβάνονται και την εφαρμόζουν ευκολότερα από άλλες μεθόδους. Επίσης, πολύ καλή μέθοδος και εφαρμόσιμη στην πράξη είναι η **απλή μέθοδος των τριών** που, ευτυχώς, επανήλθε στα σχολικά βιβλία.

Για παράδειγμα, το δεύτερο από τα παραπάνω προβλήματα μπορεί να λυθεί πιο απλά ως εξής:

Μέθοδος αναγωγής στη μονάδα:

Τα $\frac{80}{100}$ του μισθού είναι 960€

Το $\frac{1}{100}$ του μισθού είναι $960 : 80 = 12\text{€}$

Ο μισθός είναι $100 \cdot 12 = 1200\text{€}$.

Απλή μέθοδος των τριών:

Τα $\frac{80}{100}$ του μισθού είναι 960€

Τα $\frac{100}{100}$ του μισθού είναι $x \text{ €}$

$$x = 960 \cdot \frac{\frac{100}{100}}{\frac{80}{100}} = 960 \cdot \frac{100}{80} = 1.200\text{€}.$$

6. Άλλο πράγμα είναι η **προσέγγιση** και άλλο η **στρογγυλοποίηση**.

Για παράδειγμα, κάνοντας τη διαίρεση $20:3$ βρίσκουμε πηλίκο 6,666..., δηλαδή η διαίρεση είναι ατέρμονη.

Λέμε τότε

- α) $20:3=6,6$ με προσέγγιση δεκάτου (σταματάμε τη διαίρεση στο 1ο δεκαδικό ψηφίο)
β) $20:3=6,66$ με προσέγγιση εκατοστού
γ) $20:3=6,666$ με προσέγγιση χιλιοστού
δ) $20:3=6,67$ με στρογγυλοποίηση στα εκατοστά
ε) $20:3=6,7$ με στρογγυλοποίηση στα δέκατα κ.ο.κ.

7. Πώς θα διαπιστώσουμε αν ένας φυσικός αριθμός είναι **πρώτος ή σύνθετος**;

Λογικά, θα πρέπει να ελέγξουμε αν διαιρείται με κάποιον από τους πρώτους αριθμούς 2, 3, 5, 7, 11, 13, 17, 19, ..., αλλά μέχρι ποιον αριθμό; Αν, για παράδειγμα, θέλουμε να ελέγξουμε αν ο αριθμός 263 είναι πρώτος ή σύνθετος, καταλαβαίνουμε ότι η παραπάνω διαδικασία είναι αρκετά επίπονη.

Στηριζόμενοι σ' ένα θεώρημα της θεωρητικής Αριθμητικής, δηλαδή της Θεωρίας Αριθμών (που όλοι οι δάσκαλοι έχουν διδαχθεί στο Πανεπιστήμιο), ο έλεγχος γίνεται μέχρι εκείνο τον πρώτο αριθμό, που αν πολλαπλασιαστεί με τον εαυτό του, δεν ξεπερνά τον αριθμό που ελέγχουμε.

- Για τον αριθμό 263 έχουμε

$$16 \cdot 16 = 256 < 263 \quad \text{και} \quad 17 \cdot 17 = 289 > 263$$

Έτσι, εξετάζουμε αν το 263 έχει πρώτο διαιρέτη αριθμό μικρότερο του 16. Εύκολα διαπιστώνουμε ότι κανένας από τους αριθμούς 2, 3, 5, 7, 11, 13 δε διαιρεί το 263 (μάλιστα για τους 2, 3 και 5 εφαρμόζουμε τα αντίστοιχα κριτήρια διαιρετότητας) και επομένως ο 263 είναι πρώτος αριθμός.

- Για τον αριθμό 697 έχουμε

$$26 \cdot 26 = 676 < 697 \quad \text{και} \quad 27 \cdot 27 = 729 > 697,$$

οπότε εξετάζουμε αν έχει διαιρέτη κάποιον από τους πρώτους αριθμούς 2, 3, 5, 7, 11, 13, 17, 19, 23 και διαπιστώνουμε ότι διαιρείται με το 17, αφού $697 : 17 = 41$.

Άρα, ο αριθμός 697 είναι σύνθετος.

Το θεώρημα που εφαρμόζεται εδώ αναφέρει ότι:

Κάθε σύνθετος αριθμός έχει τουλάχιστον έναν πρώτο διαιρέτη μικρότερο ή ίσο με την τετραγωνική του ρίζα.

8. Στον υπολογισμό μιας **μεικτής αριθμητικής παράστασης** γίνονται λάθη σχετικά με το που μπαίνει το σύμβολο της ισότητας.

Για παράδειγμα, προκειμένου να υπολογίσουν την αριθμητική παράσταση $(35 - 7) : 4$, πολλοί μαθητές γράφουν το αποτέλεσμα από την πράξη στην παρένθεση και αμέσως μετά το σύμβολο της ισότητας, δηλαδή γράφουν $(35 - 7) : 4 = 28 = 28 : 4 = 7$, αντί του σωστού $(35 - 7) : 4 = 28 : 4 = 7$.

9. Ανισότητες της μορφής $9 < 23 > 15$ είναι σωστές, αλλά προφανώς δε δηλώνουν διάταξη.

10. Στην **επίλυση εξίσωσης** τα διάφορα βήματα θα πρέπει να συνδέονται μεταξύ τους με το "ή" ή να γράφονται σε διαφορετικές σειρές. Αυτό για να αποφεύγονται λάθη, όπως για να λύσουν την εξίσωση $x + 3 = 8$, γράφουν:

$$x + 3 = 8 = x = 8 - 3 = 5$$

1η παρουσίαση: $x + 3 = 8$ ή $x = 8 - 3$ ή $x = 5$

2η παρουσίαση: $x + 3 = 8$

$$x = 8 - 3$$

$$x = 5$$

Αυτό που πρέπει να καταλάβουν οι μαθητές με τις εξισώσεις, είναι ότι **κάθε εξίσωση λειτουργεί ως μια ζυγαριά**, όπου, για να ισορροπούν τα μέλη της, κάνοντας μια πράξη στο ένα μέλος, κάνουμε την ίδια πράξη και στο άλλο μέλος.

Παράδειγμα: Έστω η εξίσωση $x + 3 = 8$.

Για να βρεθεί ο άγνωστος x , θα πρέπει από το πρώτο μέλος να βγάλουμε 3 μονάδες, οπότε αυτό κάνουμε και στο δεύτερο μέλος

$$x + 3 - 3 = 8 - 3, \quad \text{δηλαδή} \quad x = 5.$$

11. Για τα **ανάλογα ποσά** και τα **αντιστρόφως ανάλογα ποσά** επισημαίνουμε τα εξής:

- α) Είναι εσφαλμένο να λέμε ότι δύο ποσά είναι ανάλογα, όταν μεγαλώνοντας το ένα ποσό, μεγαλώνει και το άλλο ή δύο ποσά είναι αντιστρόφως ανάλογα, όταν μεγαλώνοντας το ένα ποσό, μικραίνει το άλλο.
- β) Στα προβλήματα ποσοστών τα ποσά είναι πάντα ανάλογα.
- γ) Ο υπολογισμός των τόκων ενός δανείου δε γίνεται με ανάλογα ποσά (όπως αναφέρεται σ' ένα παράδειγμα του σχολικού βιβλίου), αλλά είναι μια σύνθετη διαδικασία για τον υπολογισμό του λεγόμενου χρεολυσίου, κάτι που δε διδάσκεται πλέον ούτε στο Λύκειο.

12. Οι **μονάδες μέτρησης** μήκους, βάρους, χρόνου και χρήματος, γενικά δεν παρουσιάζουν δυσκολία, αφού οι μαθητές έχουν πολύχρονη εμπειρία στις μετρήσεις από τις προηγούμενες τάξεις, αλλά και από την καθημερινή τους ζωή. Αυτά που πρέπει να κατανοηθούν είναι:

- α) Η σχέση μιας μονάδας με τα πολλαπλάσια και τις υποδιαιρέσεις της.
- β) Η επιλογή κατάλληλης μονάδας μέτρησης για κάθε περίπτωση.

Για παράδειγμα, το ύψος ενός ανθρώπου δεν θα εκφραστεί σε χιλιοστά ή χιλιόμετρα, αλλά σε εκατοστά ή μέτρα.

Επίσης, η διάρκεια ενός ποδοσφαιρικού αγώνα θα εκφραστεί σε λεπτά ή ώρες και όχι σε μέρες ή δευτερόλεπτα.

13. Για τις **μετατροπές μονάδων εμβαδού και όγκου**, ο απλούστερος τρόπος αντιμετώπισης είναι ο εξής:

- Κάνουμε την αντίστοιχη μετατροπή μονάδων μήκους
- Διπλασιάζουμε ή τριπλασιάζουμε τα μηδενικά.

Για παράδειγμα, α) $1 \mu. = 100 \text{ εκ.}$ (δύο μηδενικά)
 $1 \text{ τ.μ.} = 10.000 \text{ τ.εκ.}$ (τέσσερα μηδενικά)
 β) $1 \text{ δεκ.} = 10 \text{ εκ.}$ (ένα μηδενικό)
 $1 \text{ κ.δεκ.} = 1.000 \text{ κ.εκ.}$ (τρία μηδενικά)
 γ) $1 \mu. = 0,01 \text{ εκ.}$ (δύο μηδενικά)
 $1 \text{ κ.μ.} = 0,000001$ (έξι μηδενικά).

14. Το **εμβαδόν και ο όγκος είναι αριθμοί**. Για παράδειγμα, ονομάζουμε όγκο ενός στερεού τον αριθμό που είναι αποτέλεσμα της μέτρησης του χώρου που καταλαμβάνει το στερεό.

15. Κυρίως στην Ε' τάξη, σ' όλη την έκταση του βιβλίου, κυριαρχεί η έννοια της **εκτίμησης** πριν τον ακριβή υπολογισμό. Η εκτίμηση στη λύση ενός προβλήματος βοηθά στην αποφυγή λάθους. Με την εκτίμηση είμαστε κοντά στην πραγματικότητα σε πολύ λίγο χρόνο.

16. Για την εύρεση του **Ε.Κ.Π.** είναι σημαντική η γνώση της ιδιότητας:

«Αν δύο αριθμοί είναι πρώτοι μεταξύ τους, τότε έχουν Ε.Κ.Π. το γινόμενό τους»

Δύο αριθμοί λέγονται πρώτοι μεταξύ τους, όταν έχουν μοναδικό κοινό διαιρέτη τη μονάδα.

Παράδειγμα: α) Οι αριθμοί 3 και 7 είναι πρώτοι μεταξύ τους και επομένως $\text{Ε.Κ.Π.}(3, 7) = 3 \cdot 7 = 21$.

β) Δύο διαδοχικοί ακέραιοι είναι πάντα πρώτοι μεταξύ τους. Έτσι, έχουμε:
 $\text{Ε.Κ.Π.}(8, 9) = 8 \cdot 9 = 72$ και
 $\text{Ε.Κ.Π.}(12, 13) = 12 \cdot 13 = 156$.

Επίσης, για την εύρεση του Ε.Κ.Π. τριών αριθμών, βρίσκουμε πρώτα το Ε.Κ.Π. των δύο και μετά το Ε.Κ.Π. του αριθμού που βρήκαμε με τον τρίτο αριθμό.

Παράδειγμα: Έστω ότι θέλουμε να βρούμε το Ε.Κ.Π. (7, 8, 112). Επειδή οι αριθμοί 7 και 8 είναι πρώτοι μεταξύ τους, ισχύει ότι $\text{Ε.Κ.Π.}(7, 8) = 7 \cdot 8 = 56$.

Επομένως, $\text{Ε.Κ.Π.}(7, 8, 112) = \text{Ε.Κ.Π.}(56, 112) = 112$, αφού το 112 είναι πολλαπλάσιο του 56.

17. Οι **γεωμετρικές κατασκευές** πρέπει να γίνονται με τα κατάλληλα γεωμετρικά όργανα, αφού βοηθούν σημαντικά στην αποσαφήνιση των εννοιών. Παράλληλα, θα πρέπει να ζητείται και λεκτική περιγραφή της κατασκευής.

Γενικά, οι μαθητές δε μπορούν να διατυπώνουν κανόνες, ορισμούς κ.λ.π. και επομένως ο δάσκαλος πρέπει να δώσει ιδιαίτερη βαρύτητα σ' αυτό.

18. Η **έννοια της γωνίας** και κυρίως η μέτρησή της μπορεί να γίνει και με τους δείκτες ενός ρολογιού. Δημιουργείται, βέβαια, η εσφαλμένη εντύπωση της ορθής γωνίας για ώρες όπως π.χ. 1:20 ή 2:25 (βλέπε βιβλίο δασκάλου Ε' Δημοτικού).

Όταν η ώρα είναι 1:20, ο ωροδείκτης δε βρίσκεται ακριβώς στο 1 (οπότε τότε η γωνία θα ήταν ορθή), αλλά έχει «φύγει» κατά 10° και η γωνία είναι 80° .

19. Ένα **κανονικό πολύγωνο** δεν αρκεί να έχει μόνο τις πλευρές του ίσες, αλλά και τις γωνίες του. Για παράδειγμα, ένας ρόμβος έχει πλευρές ίσες, αλλά δεν είναι κανονικό πολύγωνο (κανονικό τετράπλευρο είναι το τετράγωνο). Επίσης, μπορούμε να κατασκευάσουμε ένα εξάγωνο με ίσες πλευρές, χωρίς όμως να είναι κανονικό.

20. Μερικές **απλές έννοιες της Στατιστικής**, όπως τα γραφήματα, η συχνότητα και ο μέσος όρος, που ως τώρα διδασκονταν μεταξύ άλλων στο Γυμνάσιο, διδάσκονται πλέον στο Δημοτικό.

Εδώ ενδεχομένως να παρουσιασθεί δυσκολία στην επιλογή κατάλληλου γραφήματος και στην εξαγωγή συμπερασμάτων από την επεξεργασία ορισμένων δεδομένων.

21. Η μαθηματική έννοια της συμμετρίας θα πρέπει να συνδεθεί και με την έννοια που χρησιμοποιείται στην καθημερινή μας ζωή.

Τα νέα βιβλία των Μαθηματικών του Δημοτικού Σχολείου

Των Μαρίνας Κούτρα, Βασίλη Γαλανούλη

Δασκάλων δημοτικού σχολείου, Εκπροσώπων του Συλλόγου «Μίλτος Κουντουράς»

Το παρόν άρθρο αποτελεί τμήμα της εισήγησης που παρουσιάστηκε στις 29 Απριλίου 2007 στην Αίθουσα τελετών της Φιλοσοφικής Σχολής στα πλαίσια του Συνεδρίου «**Αρχαιολογία και Εκπαίδευση: Τα νέα σχολικά βιβλία Δημοτικού και Γυμνασίου**».

Περίληψη Εισήγησης

Παρ' όλη την προσπάθεια συγγραφής των νέων διδακτικών εγχειριδίων σύμφωνα με τις σύγχρονες αντιλήψεις για τα μαθηματικά περιβάλλοντα, οι ασκήσεις των βιβλίων δεν αντανakλούν με ακρίβεια τη θεωρία η οποία βρίσκεται στο υπόβαθρό τους, γεγονός το οποίο τελικά δεν ανανέωσε την καθημερινή διδακτική πράξη. Πραγματεύονται μέσα από κάθε μάθημα πολλαπλούς στόχους, με συνέπεια να παρατηρείται αναντιστοιχία ανάμεσα στους προτεινόμενους χρόνους διδασκαλίας και στον πραγματικό. Ακόμα είναι γραμμένα σε γλώσσα που είναι ιδιαίτερα δύσκολη για να γίνει κατανοητή από τους μαθητές, γεγονός το οποίο κλονίζει την εμπιστοσύνη των παιδιών στις ικανότητές τους και δυσχεραίνει τη μάθηση.

Τη φετινή σχολική χρονιά συναντήσαμε στα σχολεία μια σειρά από νέα βιβλία που εισήχθησαν ταυτόχρονα σε όλες τις τάξεις. Η ανάγκη αλλαγής των παλιών βιβλίων ήταν προφανής και οι περισσότεροι δάσκαλοι προσδοκούσαμε σε εγχειρίδια που θα ανανέωναν την εκπαιδευτική πράξη.

Μετά από ένα διάστημα 7 περίπου μηνών εφαρμογής των νέων βιβλίων, μπορούμε να έχουμε μια πρώτη εικόνα για τα θετικά και αρνητικά τους σημεία, έτσι όπως αυτά προκύπτουν από την εφαρμογή τους στην τάξη και από συζητήσεις με συναδέλφους εκπαιδευτικούς.

Αντίθετα με το τι συνέβη με πολλές από τις συγγραφικές ομάδες που είχαν αναλάβει τη συγγραφή των άλλων

βιβλίων του δημοτικού, οι συγγραφικές ομάδες που ήταν υπεύθυνες για τα βιβλία των μαθηματικών φαίνεται να είχαν

κάποια συνεργασία. Αυτό ήταν θετικό καθώς σήμαινε, ως ένα βαθμό τουλάχιστον, κοινή αντιμετώπιση θεμάτων, ομοιότητες στη δομή των βιβλίων κτλ.

Από την άλλη όμως η ταυτόχρονη εισαγωγή των βιβλίων των μαθηματικών σε όλες τις τάξεις δημιούργησε πολλά προβλήματα. Σας θυμίζω το παράδειγμα της Β' δημοτικού, όπου θεωρήθηκε ότι οι φετινοί μαθητές, είχαν διδαχθεί τους αριθμούς ως το 100 ενώ η ύλη των παλιών βιβλίων έφτανε ως το 20, αφήνοντας έτσι ένα κενό δύσκολο να καλυφθεί.

Το βιβλίο των Μαθηματικών της Ε' κατά την κρίση πολλών εκπ/κών χαρακτηρίζεται ως αυτό που δημιουργεί τις περισσότερες απορίες και προβληματισμούς ως προς την εφαρμογή του στην τάξη και ως προς το αν τελικά επιτυγχάνονται οι στόχοι που θέτει.

Γνωρίζω ότι οι παρατηρήσεις που θα αναφέρω προέκυψαν από την εφαρμογή του βιβλίου σε συγκεκριμένη τάξη, με συγκεκριμένες ανάγκες, και άρα αντιπροσωπεύουν μια περιορισμένη εμπειρία. Παρ' όλα αυτά η δεκαετής εμπειρία μου στα σχολεία της ελληνικής επαρχίας με κάνει να πιστεύω ότι το συγκεκριμένο τμήμα στο οποίο διδάξα φέτος δεν έχει κανένα λόγο να διαφέρει είτε θετικά είτε αρνητικά από άλλα αντίστοιχα τμήματα (στο χώρο της επαρχίας τουλάχιστον). Εάν δε, αναγνωρίσετε κοινά σημεία με τη δική σας εμπειρία τότε θα μπορούσε να πει κανείς ότι μοιραζόμαστε τους ίδιους προβληματισμούς.

Ενότητα Πρώτη: Γενικότερα προβλήματα που αντιμετωπίσαμε με τους μαθητές

Ένα σημαντικό πρόβλημα που αντιμετωπίσα στην τάξη μου, αλλά που φαίνεται να είναι κοινό ζήτημα όπως προέκυψε από συζητήσεις με άλλους εκπαιδευτικούς, είναι το εξής:

1. Η γλώσσα που χρησιμοποιείται στο βιβλίο είναι ιδιαίτερα δύσκολη για να γίνει κατανοητή από τα παιδιά. Οι μαθητές αρκετές φορές

α. αδυνατούσαν να κατανοήσουν τις εκφωνήσεις και τις επεξηγήσεις των ασκήσεων

Οι ίδιοι λένε: «Θέλει πιο αναλυτικά, δε μας εξηγεί. Δε μας τα εξηγεί πάρα πολύ καλά. Πού να τα καταλάβουμε;». «Πιο απλά να τα λέει.» και

β. αδυνατούσαν να αναγνωρίσουν ότι αυτό που μόλις διάβασαν στο βιβλίο, ήταν αυτό ακριβώς που είχαν μόλις πριν λίγο διδαχθεί.

Ακούστε τον παρακάτω διάλογο ο οποίος πραγματοποιήθηκε μέσα στην τάξη, μετά την από την παρουσίαση ενός

θέματος στον πίνακα και την ανάγνωση στη συνέχεια του αντίστοιχου κειμένου στο βιβλίο.

M– Δεν κατάλαβα τίποτα.

M– Ούτε και γω.

Δ– Είναι αυτό που κάναμε μόλις τώρα στον πίνακα.

M–Α. Και γιατί το λέει έτσι;

2. Η αδυναμία κατανόησης σημαίνει αυτομάτως ότι η εμπιστοσύνη των παιδιών στις ικανότητές τους κλονίζεται. Είναι γνωστό ότι η αυτοπεποίθηση που έχει το άτομο για τις ικανότητές του επηρεάζει αποφασιστικά την κωδικοποίηση και συγκράτηση της νέας γνώσης¹. Για αρκετά από τα παιδιά οι δυσκολίες ήταν τόσες που είπαν:

«Επειδή τα άλλα βιβλία, δε μου φαίνονταν δύσκολα, και αυτό μου φάνηκε, σκέφτηκα ότι αυτό το χρόνο δεν κόβει το μυαλό μου πλέον». «Αυτό το βιβλίο μας κάνει να νιώθουμε άχρηστοι. Νιώθω ότι δεν αξίζω τίποτα».

3. Στο βιβλίο του δασκάλου για το κάθε μάθημα αναφέρεται ότι υπάρχει ένας κύριος διδακτικός στόχος ο οποίος όμως αναλύεται σε υπο-στόχους τρεις, τέσσερις, πέντε τη φορά. Εύκολα διαπιστώνει κανείς ότι τελικά το κάθε μάθημα δεν πραγματεύεται ένα στόχο, αλλά αρκετούς. Εδώ προκύπτουν δύο ζητήματα:

- α. Γνωρίζουμε από τη γνωστική ψυχολογία ότι όταν προσφέρονται πολλές πληροφορίες στους μαθητές και μάλιστα πολύ γρήγορα οι μαθητές δεν έχουν την ικανότητα να τις συγκρατήσουν όλες και ότι αντίθετα πρέπει να εστιάζουμε και να διατηρήσουμε την προσοχή τους σε συγκεκριμένες πληροφορίες κάθε φορά². Τι λοιπόν θα πρωτοδιδάξουμε στα παιδιά και ποια από όλες είναι η σημαντική πληροφορία στην οποία θα πρέπει να εστιάζουμε και να διατηρήσουμε την προσοχή τους; Όταν μάλιστα το βιβλίο του δασκάλου αναφέρει με **μαύρα** γράμματα ότι «Στη νέα προσέγγιση, ο δάσκαλος δεν προχωράει σε επόμενο μάθημα αν τα παιδιά δεν κατέχουν τις προαπαιτούμενες γνώσεις και δεξιότητες».

- β. Το συγκεκριμένο βιβλίο προωθεί τελικά μέσα από το ίδιο μάθημα πολλαπλούς στόχους. Όσο περισσότεροι οι στόχοι τόσες περισσότερες προαπαιτούμενες γνώσεις απαιτούνται από μέρους του μαθητή. Είναι προφανές ότι όσο περισσότεροι οι στόχοι και οι προαπαιτούμενες γνώσεις, τόσο πιο εξειδικευμένο είναι το βιβλίο. Όσο πιο εξειδικευμένο το βιβλίο, σε τόσο μικρότερο ποσοστό των μαθητών απευθύνεται.

Στο ελληνικό όμως δημόσιο δημοτικό σχολείο, απευθυνόμαστε σε ευρύ κοινό και όχι σε μια μειοψηφία μαθητών συγκεκριμένου τύπου. Στα δημόσια σχολεία φοιτούν μαθητές διαφορετικών επιπέδων και τα βιβλία θα πρέπει να απευθύνονται σε όλα τα παιδιά.

Οι μαθητές δεν τα αντιλαμβάνονται όλα αυτά με τον τρόπο ακριβώς που σας είπα. Λένε όμως: «150 πράγματα μαζί, δεν μπορούμε να τα τελειώσουμε όλα. έχει θέματα ένα σωρό», «Είναι πάρα πολλά σε ένα μάθημα». «Περιμέ-

νουν να τα μάθουμε όλα;». Επίσης λένε: «Μας βάζει άλλα αντί άλλων προβλήματα. Τα έχει μεπερδεμένα. Δεν τα έχει με τη σειρά».

4. Ο χρόνος δεν επαρκεί για να βγει είτε η ύλη του μαθήματος είτε η ύλη του βιβλίου συνολικά. Στο βιβλίο του δασκάλου για κάθε μάθημα παρατίθεται ενδεικτικό διάγραμμα ροής. Σε ορισμένα μαθήματα οι φάσεις διεξαγωγής του μαθήματος αριθμούν τις έξι όπως π.χ. στο μάθημα 21. Αν διαιρέσει κανείς τα 45 λεπτά που διαρκεί η διδακτική ώρα εύκολα βρίσκει ότι η κάθε φάση έχει περιθώριο να διαρκέσει 7,5 λεπτά. Και η απορία μου είναι πώς ένας εκπαιδευτικός θα ανταποκριθεί σε αυτό το πρότυπο της νέας προσέγγισης, όταν λειτουργεί με βάση το παλιό καθημερινό ωρολόγιο πρόγραμμα που προβλέπει πολύ συγκεκριμένους χρόνους.

5. Οι προβλεπόμενες από το βιβλίο του δασκάλου διδακτικές ώρες που πρέπει να αφιερωθούν στη διδασκαλία των εννοιών του βιβλίου του μαθητή αλλά και των βιβλίων εργασιών είναι περίπου 100. Σε ένα ετήσιο σύνολο 140 περίπου διδακτικών ωρών αποτελούν τα 2/3. Οι υπόλοιπες 40 ώρες σύμφωνα με το βιβλίο του δασκάλου προτείνεται να διατεθούν σε σχέδια εργασίας. Κατά τη γνώμη μου ο ρυθμός της ύλης, ακόμα κι αν αυτές οι 40 ώρες που υπολείπονται διατεθούν για την υποστήριξη των εννοιών, είναι ιδιαίτερα γρήγορος και δεν υπάρχει αρκετός χρόνος ώστε να προλάβουν οι μαθητές να αφομοιώσουν όσα πρέπει.

Μια ανησυχία φαίνεται να πηγάζει από την πλευρά των μαθητών: «θα έπρεπε να μας τα λένε απλά, γιατί του χρόνου θα πάμε έκτη. Και θα κάνουμε τα ίδια και δε θα θυμόμαστε τίποτα και πάλι από επαναλήψεις θα τα θυμηθούμε. Δεν προλαβαίνουμε να τα μάθουμε». Σε ερώτηση δε της εκπ/κού «Πώς σας κάνει να νιώθετε αυτό;» η απάντηση των μαθητών είναι «Πίεση. Μας πιέζουν».

Ενότητα Δεύτερη: Ζητήματα εγκυρότητας που άπτονται της καθημερινής διδακτικής πράξης

1. Στο βιβλίο του δασκάλου (ΒΔ), σελ. 10 διαβάζουμε: «Οι νέες πληροφορίες που επεξεργάζεται ο μαθητής γίνονται γνώση όταν συνδέονται με τις προϋπάρχουσες γνώσεις του». Και βέβαια η προσπάθεια να ενταχθεί η νέα μαθηματική γνώση σε προϋπάρχοντα γνωστικά σχήματα είναι ένα τεράστιο βήμα προς τη σωστή κατεύθυνση σε σχέση με τα παλιά βιβλία, όπου η γνώση διδόταν ξεκομμένη από οποιοδήποτε πλαίσιο. Στο σημείο αυτό έχουμε δύο παρατηρήσεις:

- α. Σύμφωνα με την προαναφερθείσα φιλοσοφία στην αρχή κάθε κεφαλαίου θα βρούμε μια δραστηριότητα ανακάλυψη η οποία εντάσσεται σε κάποιο γνωστό για τους μαθητές πλαίσιο. Το πλαίσιο μπορεί να ποικίλει από το Λούνα Παρκ, το σινεμά, super market ως θέματα που αφορούν την Ε.Ε. όπως στο Μάθημα 14 όπου διδάσκουμε γρήγορες διαιρέσεις και πολ/σμούς με το 10, το 100 και το 1000. Αξίζει να σταθούμε στο συγκεκριμένο μάθημα και να πούμε ότι ο προτεινόμενος χρόνος διδασκαλίας είναι **μόνο 1 διδακτική ώρα**.

1. Κολιάδης, Ε.Α. (2002). Γνωστική ψυχολογία, γνωστική νευροεπιστήμη και εκπαιδευτική πράξη, Αθήνα σελ. 372.

2. Κολιάδης, Ε.Α. (2002). Γνωστική ψυχολογία, γνωστική νευροεπιστήμη και εκπαιδευτική πράξη, Αθήνα σελ. 425.

Στη δραστηριότητα ανακάλυψη παρουσιάζεται ο χάρτης της Ευρωπαϊκής Ένωσης και αναγράφονται τα εξής: Στις δραστηριότητες της ευέλικτης ζώνης τα παιδιά έκαναν σχέδιο εργασίας σχετικά με την ευρωπαϊκή ένωση. Οι αριθμοί που οδήγησαν την τάξη σε συζητήσεις ήταν:

Για τα 25 κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης (2003):

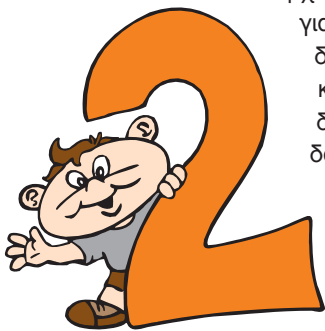
- πληθυσμός: 453 εκατ. 685 χιλιάδες ή 453.685.000
- ετήσια αύξηση ορίου ηλικίας: άντρες: 0,3 χρόνια, γυναίκες: 0,2 χρόνια
- ετήσια αύξηση πληθυσμού: 1 εκατ. 403 χιλ. ή 1,403 εκατ.
- μαθητές / σπουδαστές: 74 εκατ. 300 χιλ. ή 74,3 εκατ.
- ετήσια μείωση πληθυσμού κάτω των 19 ετών: 1 εκατ. ή 1,0 εκατ.
- ποσοστό ανέργων: 1/10 του συνολικού πληθυσμού

Σίγουρα πρόκειται για ένα θέμα, που μπορεί να δώσει αφορμή για ενδιαφέρουσες συζητήσεις. Από εκεί και πέρα όμως αξίζει να παρατηρήσει κανείς ότι στο ΒΔ στο σημείο όπου αναγράφονται οι προαπαιτούμενες γνώσεις καμία αναφορά δε γίνεται σε τίποτα σχετικό με θέματα που αφορούν την Ε.Ε. ή τις προαναφερθείσες έννοιες. Το πλαίσιο φαίνεται θεωρείται ήδη γνωστό και μάλιστα να ανήκει στα γνωστικά σχήματα των μαθητών αφού εκεί πάνω θα χτίσουμε τη νέα γνώση. Όλα είναι έννοιες προφανώς απολύτως κατανοητές στα παιδιά που καλούνται στη συνέχεια να απαντήσουν σε ερωτήσεις όπως «Ποιος αριθμός σας έκανε εντύπωση και γιατί». Ο εκπαιδευτικός, αν θέλει να ακολουθήσει το βιβλίο, θα πρέπει ή να εξηγήσει όλες αυτές τις έννοιες στα παιδιά ή να προχωρήσει χωρίς να υπάρχει ουσιαστική κατανόηση. Όσο για την εκφώνηση της άσκησης, που έμμεσα οδηγεί στην αξιοποίηση των ωρών του μαθήματος της ευέλικτης ζώνης, δείχνει ότι οι ευθύνες για την ολοκλήρωση του μαθήματος **απλώς μετατίθενται** σε ένα άλλο μάθημα.

β. Ερχόμαστε όμως στη δεύτερη αντίρρηση γιατί ενώ γίνεται μια πραγματικά σημαντική προσπάθεια να συνδυαστεί η μαθηματική γνώση με την πραγματική ζωή, η προσπάθεια αυτή είναι κάποιες φορές επιφανειακή.

Στο τετράδιο του μαθητή, τεύχος γ', μάθημα 32, σελ. 10, άσκηση α', διαβάζουμε:

Ο παππούς του Οδυσσέα φτιάχνει ένα σπιτάκι για το σκύλο του εγγονού του το οποίο καλύπτει το 1/160 του οικοπέδου διαστάσεων 20Χ14 μέτρα. Η ερώτηση στην οποία πρέπει να απαντήσουν τα παιδιά είναι τι διαστάσεις έχει η βάση του σπιτιού του σκύλου.

Αρχικά, σκέφτεται κανείς ότι πρόκειται για μια κατάσταση οικεία για τα παιδιά. Σε δεύτερη σκέψη όμως ανακαλύπτει ότι ποτέ κάποιος δε θα διαιρούσε το εμβαδόν του οικοπέδου του για να βρει το εμβαδόν του σκυλόσπιτου. Αλλά ας αντιπαρέλθουμε για να πούμε ότι το εμβαδόν του σπιτιού βρίσκεται να είναι 1,75 τ.μ. Μετά βέβαια το σχεδιασμό της

αντίστοιχης επιφάνειας στο πάτωμα της τάξης τα παιδιά σχολίασαν: «Καλά, τι σκύλο έχουν αυτοί!», «Αυτό το σκυλάκι θα βάλουν σε αυτό το σπίτι!», «Σκύλος μαμούθ!».

2. Ας εστιάσουμε τώρα στο κομμάτι της «αυτενέργειας» του μαθητή που το συγκεκριμένο εγχειρίδιο προσπαθεί να προωθήσει. Διαβάζουμε στο ΒΔ ότι η διδασκαλία μέχρι τώρα γινόταν κυρίως μετωπικά, ενώ στη νέα προσέγγιση των μαθηματικών στοχεύουμε σε ένα μάθημα όπου οι μαθητές συμμετέχουν ενεργά. Πράγμα βέβαια που είναι ζητούμενο.

Κατά τη γνώμη μου ο ρόλος του δασκάλου γίνεται αναγκαστικά καθοδηγητικός καθώς οι μαθητές δε φαίνεται να είναι ικανοί να προχωρήσουν μόνοι τους. Ορισμένες ασκήσεις είναι πολύ πέρα από τις δυνατότητές τους.

Γνωρίζουμε από έρευνες ότι η δυσκολία του έργου επηρεάζει τις συνέπειες της συνεργασίας. Σε έργα που είναι είτε κατανοητά ήδη από τον ένα συνεργάτη είτε αναμενόμενο να κατακτηθούν σύντομα, η συνεργασία συνήθως προωθεί τη μάθηση. Σε έργα που κανένα παιδί δεν κατανοεί και είναι πέρα από την υπάρχουσα γνώση και των δύο, η συνεργασία συχνά παράγει παλινδρόμηση ή μη βελτίωση της κατανόησης³.

Ας δούμε όμως μία άσκηση από το μάθημα 21, Στατιστική – μέσος όρος, η οποία εισάγεται με το σύμβολο «εργασία με τον διπλανό», και για ποιους λόγους είναι ιδιαίτερα δύσκολη.

Συμπληρώνω τους αριθμούς έτσι ώστε ο μέσος όρος όλων των αριθμών να είναι:

15 5, 8, 11, ..., ..., ..., ..., ...

150 200, 190, ..., ..., ..., ..., ..., ...

Παρατηρήσεις

- Τα περισσότερα παιδιά για πρώτη φορά άκουγαν την έκφραση 'μέσος όρος', εκτός από κάποια που είχαν μεγαλύτερα αδέρφια στο Γυμνάσιο. Αυτό προκύπτει και από το γεγονός ότι οι μαθητές μέχρι και την τετάρτη δεν αξιολογούνται με αριθμητική βαθμολογία. Δεν ήταν λοιπόν σε θέση να γνωρίζουν επιπλέον διάφορες στρατηγικές υπολογισμού του Μ.Ο.
- Η δραστηριότητα-ανακάλυψη γινόταν με χρήση της στρατηγικής άθροισης όλων των αριθμών και διαίρεσής τους με το πλήθος των αριθμών αυτών
- Η συγκεκριμένη εργασία απαιτεί για τη λύση της χρήση άλλων στρατηγικών (δίνονται στο ΒΔ σελ. 107). Εδώ γνωρίζω τον Μ.Ο. και το πλήθος των αριθμών και θέλω να βρω εκείνους τους αριθμούς που όταν διαιρεθούν με το γνωστό πλήθος τους θα μου δώσουν τον Μ.Ο. (το αντίστροφο δηλαδή)

Αναφέρω ότι κανένα από τα παιδιά δεν ήταν σε θέση να λύσει τη συγκεκριμένη άσκηση, καθώς δεν μπορούσαν να δουν τη σύνδεση της άσκησης με τη δραστηριότητα-ανακάλυψη. Διαμαρτυρήθηκαν έντονα, άφησαν κάτω τα μολύβια και η άσκηση τελικά παρουσιάστηκε από την εκπαιδευτικό στον πίνακα.

Τα παιδιά δυστυχώς υποστηρίζουν ότι δεν μπορούν να ανταποκριθούν στο επίπεδο δυσκολίας του βιβλίου. «Δεν

3. Siegler, R.S. (2006). *Πώς σκέφτονται τα παιδιά* (Επιμ. Σ. Βοσνιάδου,) Αθήνα: Gutenberg σελ. 462.

μπορούμε να τα κάνουμε μόνοι μας, αν δεν μας τα εξηγήσατε εσείς, τίποτα δεν θα καταλαβαίναμε».

3. Όσον αφορά το συμπέρασμα που παρατίθεται στο τέλος κάθε κεφαλαίου διαβάζουμε στο ΒΔ: «*Το κεφάλαιο κλείνει με το συμπέρασμα, του οποίου ο ρόλος είναι πολύ σημαντικός. Το συμπέρασμα –με την προσεκτική μελέτη του σε ατομική και ομαδική βάση– δίνει την ευκαιρία στους μαθητές να επισημοποιήσουν τη νέα γνώση, να διαπιστώσουν τυχόν παρερμηνείες που δε φάνηκαν νωρίτερα, να αποσαφηνίσουν τυχόν αδιευκρίνιστα σημεία και να επικεντρώσουν για άλλη μια φορά στο βασικό στόχο του κεφαλαίου...*»

Προσωπικά μου φάνηκε ιδιαίτερα χρήσιμο γιατί ουσιαστικά έβλεπα με μια ματιά τι έπρεπε να διδάξω. Όμως:

ο συμπτυκνωμένος μαθηματικός λόγος με τον οποίο είναι γραμμένο το συμπέρασμα καθώς και τα πολλά παραδείγματα που δίνονται και που προκύπτουν από την πολλαπλότητα των στόχων που τελικά πραγματεύεται η κάθε ενότητα οδηγούν σε δύο ζητήματα:

- α.** οι μαθητές δυσκολεύονται να το κατανοήσουν και
- β.** δεν μπορούν πάντα να δουν τη σχέση ανάμεσα στο συμπέρασμα και στα όσα έχουν διδαχθεί.

Έτσι σχολιάζουν: «*Μας βάζει πολλούς αριθμούς και μας μπερδεύει. Άλλα λέει στις ασκήσεις και άλλα στο συμπέρασμα*», «*Το μόνο που δεν καταλαβαίνω από όλο το μάθημα είναι το συμπέρασμα. Τα άλλα τα καταλαβαίνω από τον πίνακα*».

Ενότητα Τρίτη: Λάθη και παραλείψεις σε συγκεκριμένα κεφάλαια του βιβλίου

Το τρίτο τμήμα της εισήγησης περιλάμβανε παρατηρήσεις πάνω σε συγκεκριμένα μαθήματα με σκοπό να γίνει εμφανές το πώς λειτουργήσαν στην τάξη καθώς και λειπομέρειες σε σχέση με λάθος εκφωνήσεις και παραλήψεις που υπάρχουν στο βιβλίο. Λόγω περιορισμών χώρου το τμήμα αυτό της εισήγησης δεν κατέστη δυνατό να παρουσιαστεί.

Ενότητα Τέταρτη: Τι λειτουργήσε θετικά στην τάξη

Η –περισσότερο ή λιγότερο έστω επιτυχημένη– προσπάθεια ένταξης των μαθηματικών εννοιών σε ένα πραγματικό πλαίσιο ζωής που να έχει νόημα για το παιδί αποτελεί κατά τη γνώμη μου ένα σημαντικό βήμα. Εκφράστηκε δε από μία ποικιλία ασκήσεων που σε κάποιες περιπτώσεις κίνησαν το ενδιαφέρον των μαθητών.

Ο πίνακας αυτο-αξιολόγησης που συμπληρώνεται από τα παιδιά και ο οποίος παρατίθεται στο τέλος κάθε επαναληπτικού μαθήματος θα πρέπει να τοποθετηθεί στα θετικά του βιβλίου καθώς απαιτεί και εισάγει σε μεταγνωστικού τύπου δεξιότητες. Οι μαθητές μπορεί βέβαια να έγραφαν γενικόλογες μάλλον παρατηρήσεις αλλά η συμπλήρωση του πίνακα μας έδωσε τη δυνατότητα να συζητήσουμε κάποια σημεία που δυσκολεύτηκαν καθώς και τι άρεσε στα παιδιά και τι όχι.

Επίσης θα πρέπει να σημειωθεί ότι οι περισσότερες από τις δραστηριότητες βιωματικού χαρακτήρα (εμφανίζονται μέσα σε κόκκινα πλαίσια στο βιβλίο) αρέσουν πολύ στους μαθητές και πραγματικά συνεισφέρουν στην κατανόηση των μαθηματικών εννοιών. Θα έπρεπε ίσως το βιβλίο να εμπλου-

τιστεί περισσότερο, αλλά να υπολογίζονται στον πραγματικό τους χρόνο.

Ακόμα υπάρχουν νέες διαθεματικού τύπου πληροφορίες που συνδυάζουν γνωστικά αντικείμενα οι οποίες κίνησαν το ενδιαφέρον των μαθητών. Παραδείγματα αποτελούν στα μαθήματα 30 πληροφορίες που εμφανίζονται σε άσκηση του βιβλίου του μαθητή που αφορούν είδη του ζωικού βασιλείου και στο μάθημα 31 οι αναφορές για το ψηλότερο βουνό και το βαθύτερο σημείο των ελληνικών θαλασσών. Τέτοιου τύπου πληροφορίες θεωρήθηκαν πολύ ενδιαφέρουσες από τα παιδιά.

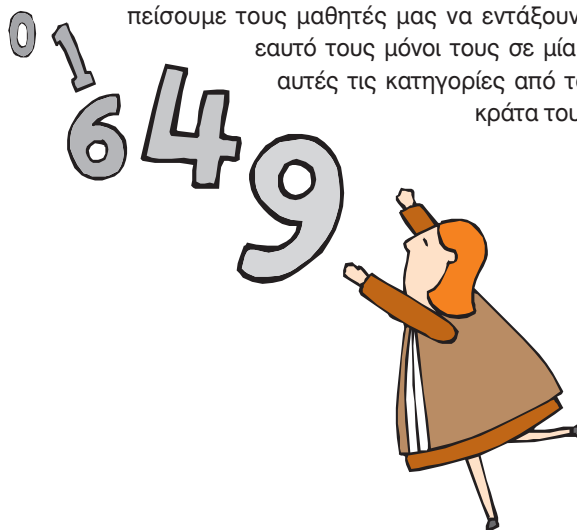
Πολλές από τις εικόνες που υπάρχουν στο βιβλίο βοηθούν στην κατανόηση των μαθηματικών εννοιών. Αυτό το αντιλαμβάνονται οι μαθητές οι οποίοι δηλώνουν ότι «*κάποιες εικόνες βοηθάνε, κάποιες όμως είναι άχρηστες*», πράγμα που σημαίνει ότι θα πρέπει να δοθεί μεγαλύτερη βαρύτητα στον τομέα της υποστήριξης της κατανόησης μέσω αναπαραστάσεων στο χώρο.

Τελειώνοντας αποδεσμεύω τη σκέψη μου από το συγκεκριμένο βιβλίο και με τη διπλή ιδιότητα της εκπ/κού και της συγγραφέα θεωρώ σημαντικό να πω τα παρακάτω:

Πιστεύω ότι με τους συναδέλφους εκπ/κούς που έγραψαν το συγκεκριμένο βιβλίο μοιραζόμαστε τις ίδιες αγωνίες για τη μόρφωση των παιδιών αυτού του τόπου. Γνωρίζοντας δε τις απαιτήσεις της συγγραφής ενός βιβλίου οφείλω να πω ότι η κριτική μου εμπεριέχει κατανόηση των δυσκολιών που μπορεί να συνάντησαν οι συγγραφείς του.

Επίσης θεωρώ ότι πραγματική αλλαγή στην εκπαίδευση δεν έχουμε όταν αλλάζουμε ένα ή περισσότερα βιβλία, αλλά όταν έχουμε ριζικές αλλαγές στα αναλυτικά προγράμματα. Θα ήθελα να θυμίσω ότι οι σχολικές και εκπ/κές πρακτικές που ασκεί μια κοινωνία έχουν δραματικές επιπτώσεις στις ζωές των ανθρώπων. Σε μια τεχνολογική κοινωνία, στην οποία η κοινωνική πρόοδος βασίζεται στην εκπ/ση, οι διαμάχες και οι διεκδικήσεις για το ποιος είναι ή δεν είναι ευφυής είναι θεμελιώδους σημασίας και μπορούν να προσδιορίσουν το είδος της εκπ/σης που προσφέρεται μέσα στην κοινωνία. Θέλω να πιστεύω ότι δεν οδηγούμαστε σε ένα διαχωρισμό των ευφυών ή απλώς κοινωνικά ευνοημένων ατόμων από τα μη ευφυή ή μη ευνοημένα άτομα από τις πρώτες τάξεις του δημοτικού σχολείου, ούτε ότι προσπαθούμε με κάποιο τρόπο να

πείσουμε τους μαθητές μας να εντάξουν τον εαυτό τους μόνοι τους σε μία από αυτές τις κατηγορίες από τα μικρά τους.

Οι Φυσικές Επιστήμες στο Δημοτικό

Του Χρήστου Κιοσέ, Δασκάλου –Συγγραφέα

Οι μαθητές έρχονται σε επαφή με τις φυσικές επιστήμες στις μικρές τάξεις μέσα από το μάθημα «Μελέτη Περιβάλλοντος», όμως διδάσκονται για πρώτη φορά ως ξεχωριστό μάθημα τις φυσικές επιστήμες στις δύο τελευταίες τάξεις του δημοτικού σχολείου.

Η αλήθεια είναι πως ανοίγοντας για πρώτη φορά το βιβλίο «Ερευνώ και ανακαλύπτω» ως μαθητές της πέμπτης τάξης, νιώθουν μια ανασφάλεια, γιατί είναι ένα αντικείμενο το οποίο δεν το έχουν διδαχθεί άλλη φορά. Μάλιστα μέχρι και την προηγούμενη χρονιά αυτή η ανασφάλεια ήταν ακόμη μεγαλύτερη, γιατί είχαν μόνο ένα βιβλίο, το «Τετράδιο Εργασιών», το οποίο είχε πολλές εικόνες, οδηγίες για την εκτέλεση πειραμάτων, παρατηρήσεις και συμπεράσματα, τα οποία γράφονταν εξολοκλήρου από τους μαθητές. Από φέτος βέβαια, προστέθηκε και το «Βιβλίο Μαθητή», το οποίο συμπεριλαμβάνει αυτά που πρέπει να γνωρίζει ο μαθητής, καθώς και πληθώρα γνώσεων που υπερκαλύπτουν τις ανάγκες του.

Το «Τετράδιο Εργασιών» είναι το βασικό εγχειρίδιο της εκπαιδευτικής διαδικασίας.

Έτσι σε κάθε φύλλο εργασιών:

- Διατίθεται υλικό που χρησιμοποιείται από τον εκπαιδευτικό ως έναυσμα ενδιαφέροντος για να ξεκινήσει η εκπαιδευτική διαδικασία. Σ' αυτό το στάδιο επιδιώκεται ο προσανατολισμός του ενδιαφέροντος των μαθητών στο φαινόμενο που θα μελετηθεί. Αν κρίνεται απαραίτητο από το δάσκαλο, μπορεί να γίνει και σύνδεση με προηγούμενα κεφάλαια.
- Ακολουθεί η ερώτηση αφόρμησης, η οποία προκαλεί συζήτηση και προβληματισμό για το θέμα που πρόκειται να διδαχθούν οι μαθητές. Έτσι οι μαθητές διατυπώνουν υποθέσεις και ερευνώνται από τον εκπαιδευτικό οι τυχόν πρώιμες αντιλήψεις που υπάρχουν. Όσον αφορά στις πρώιμες αντιλήψεις πρέπει να γίνει σαφές ότι ο μαθητής είναι πιο εύκολο να αντικαταστήσει την «παλιότερη» δική του αντίληψη με μια πλήρη «νέα» δική του αντίληψη παρά με αυτή που του επιβάλλεται από τρίτους. Για γίνει όμως αυτό χρειάζεται η μεγιστοποίηση της ενεργητικής συμμετοχής του στην εκπαιδευτική διαδικασία.
- Δίδεται κατάλογος των υλικών που θα χρησιμοποιηθούν για τα πειράματα και περιγράφονται οι ενέργειες που πρέπει να γίνουν για τη σωστή εκτέλεσή τους.

Η σημασία του πειράματος θεωρείται δεδομένη στη διδακτική των φυσικών επιστημών. Τη μορφή εργασίας όμως, την αποφασίζει ο δάσκαλος. Ανάλογα με την πολυπλοκότητα του πειράματος και την υπάρχουσα υποδομή, ο εκπαιδευτικός

επιλέγει αν θα γίνει πείραμα με μορφή επίδειξης ή πείραμα σε ομάδες. Είναι προφανές ότι για να επιτευχθεί η όσο το δυνατό ευρύτερη συμμετοχή των μαθητών στην εκπαιδευτική διαδικασία, είναι προτιμότερη η εκτέλεση πειραμάτων σε ομάδες. Οι μαθητές είναι επιρρεπείς πολλές φορές στο να καλέσουν το δάσκαλο για βοήθεια. Σ' αυτήν την περίπτωση ο δάσκαλος με κατάλληλα ερεθίσματα, μπορεί να βοηθήσει την ομάδα χωρίς να τους δώσει έτοιμη την απάντηση ή τη λύση. Αν υπάρξει απάντηση τότε καταργείται ουσιαστικά η ερευνητική προσέγγιση και η καθοδηγούμενη ανακάλυψη από τους μαθητές. Στην περίπτωση που επιλεγεί η μορφή της επίδειξης για την εκτέλεση κάποιου πειράματος, ο δάσκαλος πρέπει να φροντίσει για τη μεγαλύτερη συμμετοχή των μαθητών, ώστε να είναι όσο το δυνατό πιο ενεργητική και να μην περιορίζεται στην απλή παρατήρηση της εκτέλεσης του πειράματος. Τα υλικά που πρέπει να χρησιμοποιούνται είναι απλά, έτσι πετυχαίνεται η βιωματική προσέγγιση των μαθητών, αλλά αυτό εξυπηρετεί και τα σχολεία που δεν έχουν την απαραίτητη υλικοτεχνική υποδομή.

- Μετά την εκτέλεση των πειραμάτων γίνεται καταγραφή των παρατηρήσεων από τους μαθητές στον ειδικό χώρο που υπάρχει στο βιβλίο τους. Σ' αυτή τη φάση της διδασκαλίας ο δάσκαλος πρέπει να παρατηρεί και την ορθότητα της καταγραφής από τους μαθητές. Μετά την καταγραφή της παρατήρησης ή των παρατηρήσεων, αν είναι περισσότερα από ένα τα πειράματα, ο δάσκαλος επιδιώκει τη γενίκευσή τους μέσα από τη διατύπωση ενός συμπεράσματος. Στις περιπτώσεις που κρίνεται δύσκολη η καταγραφή των συμπερασμάτων από τους μαθητές, δίνονται κάτω από τον προβλεπόμενο χώρο κάποιες λέξεις «κλειδιά», που τους βοηθούν για τη σωστή καταγραφή των συμπερασμάτων. Αν το συμπέρασμα είναι εύκολο, ο δάσκαλος ζητά από κάθε μαθητή να το διατυπώσει μόνος του. Μετά προκαλεί συζήτηση και ζητά από 4-5 μαθητές να διαβάσουν το συμπέρασμα που έγραψαν. Μ' αυτόν τον τρόπο οι μαθητές συγκρίνουν αυτό που έγραψαν και διορθώνουν τυχόν λάθη που έχουν κάνει. Αν πάλι το συμπέρασμα κρίνεται δύσκολο από το δάσκαλο, πάλι προκαλεί συζήτηση και διατυπώνεται μέσα από αυτήν. Πάντως σε καμιά περίπτωση δεν πρέπει να το υπαγορεύσει ο ίδιος στους μαθητές του, γιατί έτσι χάνεται και η μαγεία της «ανακάλυψης» από τους ίδιους τους μαθητές και αναιρείται όλη η φιλοσοφία της διδακτικής του μαθήματος των φυσικών επιστημών. Η εξαγωγή του συμπεράσματος είναι ένα από τα πιο σημαντικά στάδια της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Μετά τη διατύπωση των συμπερασμάτων οι μαθητές επαναδιατυπώνουν τις υποθέσεις τους και τις επιβεβαιώνουν ή τις απορρίπτουν. Σ' αυ-

τό βέβαια που θα πρέπει να δοθεί βάση, είναι οι ίδιοι μαθητές να κάνουν διάλογο μεταξύ τους, ο δάσκαλος να είναι συντονιστής της συζήτησης και η συμμετοχή του να είναι όσο γίνεται περιορισμένη.

- Στο τέλος του φύλλου εργασιών δίνονται ερωτήσεις με τη μορφή ασκήσεων για το σπίτι, που αποτελεί την εμπέδωση και τη γενίκευση. Με τις ασκήσεις φαίνεται η κατανόηση ή μη του μαθήματος. Έτσι ο δάσκαλος μπορεί, αν το κρίνει σκόπιμο, κάποιες από αυτές να τις κάνει μέσα στην τάξη και να ελέγξει το βαθμό κατανόησης του μαθήματος, αλλά και παράλληλα να τους αξιολογήσει.

Το «Βιβλίο Μαθητή» από την άλλη πρέπει να αποτελεί το δευτερεύον σχολικό εγχειρίδιο και να χρησιμοποιείται μόνο για ανάγνωση στην τάξη, έτσι ώστε οι μαθητές να ερμηνεύουν, να γενικεύουν τα συμπεράσματά τους, και να τα εμπεδώνουν. Και πάντα η ανάγνωση πρέπει να γίνεται αφού ολοκληρωθεί η διαδικασία στο «Τετράδιο Εργασιών», διαφορετικά χάνεται όλη η μαγεία της ανακάλυψης από τους ίδιους τους μαθητές.

Η καθοδηγούμενη ανακάλυψη σύμφωνα με τον Bruner βοηθά το μαθητή ώστε να :

- Αποκτά αυξημένα εσωτερικά κίνητρα για μάθηση
- Μαθαίνει τεχνικές
- Διατηρεί για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα όσα ο ίδιος ανακάλυψε
- Αυξάνει τις νοητικές του ικανότητες

Ακολουθώντας την παραπάνω διαδικασία επιτυγχάνονται σε μεγάλο βαθμό και οι στόχοι των ΔΕΠΠΣ και ΑΠΣ για το μάθημα των φυσικών επιστημών, ορισμένοι εκ των οποίων είναι να:

- Καλλιεργείται ομαδικό και συλλογικό πνεύμα εργασίας για την επίτευξη κοινών σκοπών.
- Εξοικειώνεται με την επιστημονική μεθοδολογία. (παρατηρεί, διατυπώνει υποθέσεις, συγκεντρώνει και αξιοποιεί πληροφορίες, ελέγχει πειραματικά, επιβεβαιώνει ή απορρίπτει και γενικεύει)
- Εξοικειώνεται με την επιστημονική ορολογία, γεγονός που συμβάλλει σίγουρα στη γλωσσική του ανάπτυξη.
- Συνδέουν τα καθημερινά φαινόμενα με τις παρατηρήσεις του σχολικού εργαστηρίου.

Αυτό που επίσης είναι σημαντικό είναι ότι κατακτά τη γνώση των διαδικασιών.

Βέβαια σ' όλη την εκπαιδευτική διαδικασία ουσιαστικός είναι και ο ρόλος του δασκάλου, ο οποίος δεν είναι εύκολος.

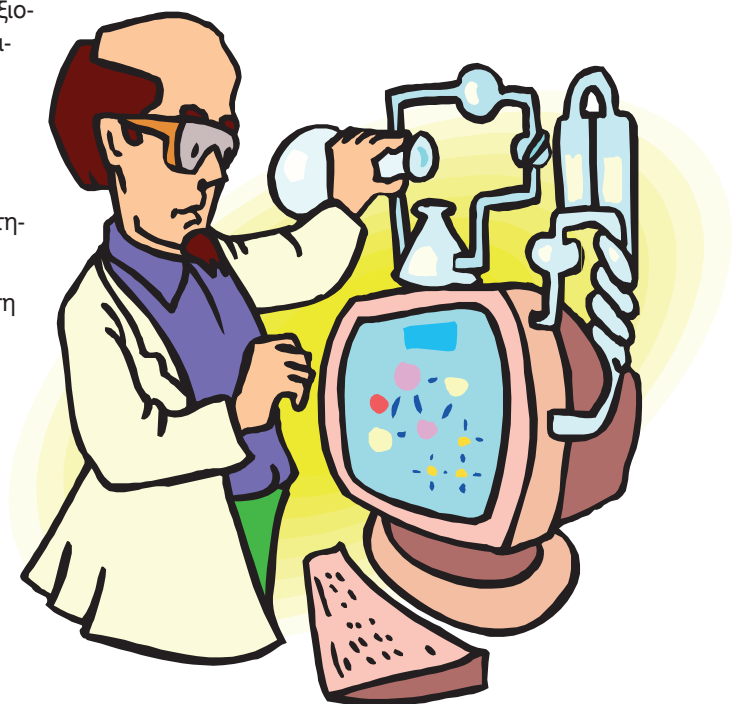
Είναι σύνθετος, πολύπλευρος και καθοριστικός. Πέρα από το αναλυτικό πρόγραμμα και το διδακτικό εγχειρίδιο είναι βέβαιο ότι η επιτυχία ή η αποτυχία της διδακτικής προσπάθειας εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από αυτόν και τον τρόπο με τον οποίο θα αξιοποιήσει τα διαθέσιμα μέσα.

Πρώτα απ' όλα θα πρέπει μέσα στην τάξη να υπάρχει ένα κλίμα αμοιβαίας εμπιστοσύνης και συναισθηματικής ασφάλειας. Σ' ένα μάθημα, όπως οι φυσικές επιστήμες, που απαιτείται η ενεργητική συμμετοχή των μαθητών καθώς και η διατύπωση υποθέσεων και η καταγραφή συμπερασμάτων, οι μαθητές πρέπει να νιώθουν πως δε θα γίνουν αντικείμενα χλευασμού από τους συμμαθητές τους αλλά και από το δάσκαλό τους, αν πουν κάτι, που είναι λάθος.

Σημαντικός παράγοντας για την επιτυχή έκβαση της διδακτικής διαδικασίας είναι και η ουσιαστική και πολυδιάστατη γνώση του αντικειμένου από το δάσκαλο. Έτσι, θα μπορεί να απαντήσει σ' όλες τις ερωτήσεις και τις απορίες των μαθητών του, αλλά θα έχει και τη δυνατότητα να παρουσιάσει απλά και κατανοητά τις δύσκολες έννοιες και ορισμούς της φυσικής.

Ο εκπαιδευτικός αντιμετωπίζει τους μαθητές του ως μικρούς επιστήμονες, οι οποίοι παρατηρούν, υποθέτουν, πειραματίζονται και επιβεβαιώνουν ή απορρίπτουν. Άρα και ο ίδιος θα πρέπει να είναι εξοικειωμένος με τη διενέργεια πειραμάτων όχι μόνο αυτών που αναφέρονται στο σχολικό εγχειρίδιο, αλλά και εναλλακτικών πειραμάτων χρησιμοποιώντας απλά υλικά από την καθημερινή ζωή. Άλλωστε οι φυσικές επιστήμες μελετούν τον κόσμο γύρω μας, οπότε το μάθημα δεν πρέπει και δεν μπορεί να είναι αποκομμένο από τις εμπειρίες που ο μαθητής συγκεντρώνει από την καθημερινή του επαφή με τα φαινόμενα γύρω του.

Έτσι επιτυγχάνεται η μεγαλύτερη συμμετοχή και το ενδιαφέρον των μαθητών στην εκπαιδευτική διαδικασία.

• Ο Χρήστος Κιοσές είναι δάσκαλος στα Πρότυπα Εκπαιδευτήρια Θεσσαλονίκης και συγγραφέας.

Το πρόγραμμα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης στη Γ' τάξη του 4ου Δημοτικού Σχολείου Ελευθερίου- Κορδελιού κατά το σχολικό έτος 2003- 2004. Μελέτη περίπτωσης

Του Νίκου Γκουντούρα, Δασκάλου

Θέμα: Η άγρια ζωή στην πόλη

Σκοπός και στόχοι

Οι μαθητές με τη συμμετοχή τους σχεδιάστηκε να επωφεληθούν από παράγοντες μάθησης. Αυτοί οι παράγοντες που καθόρισαν το πρόγραμμα είναι:

- Η εργασία σε ομάδες
- Η παρατήρηση της άγριας ζωής όπου βρίσκεται
- Η ενεργός συμμετοχή και εμπειρία
- Η επεξεργασία δεδομένων και η εξαγωγή συμπερασμάτων σε συνάρτηση με την ηλικία των μαθητών και των μαθητριών

Μεθοδολογία και αναλυτικό πρόγραμμα

Οι μαθητές και οι μαθήτριες με την καθοδήγηση του δασκάλου τους, επέλεξαν το πρόγραμμα και το σχεδίασαν με τρόπο ώστε να μπορεί να δουλευτεί από μαθητές μεσαίων τάξεων δημοτικού σχολείου.

Το σχεδιαζόμενο πρόγραμμα περιείχε τα εξής:

- Δραστηριότητες μέσα και έξω από την τάξη
- Περιβαλλοντικό μονοπάτι με το Εκπαιδευτικό Υλικό: «Τα πουλιά στην πόλη» από το ΚΠΕ Ελευθερίου- Κορδελιού
- Χωρισμός των μαθητών σε ομάδες κατά πεδίο έρευνας
- Επιλογή θέματος εργασίας της κάθε ομάδας
- Καταγραφές των αγρίων ζώων που θα έβρισκαν οι μαθητές στην αυλή καθώς και στα σπίτια τους
- Επεξεργασία των γραπτών που θα φέρουν οι μαθητές
- Επεξεργασία των καταμετρήσεων από τα φύλλα εργασίας των μαθητών
- Εξαγωγή αποτελεσμάτων
- Ενημέρωση των γονέων των μαθητών με αποστολή ειδικού εντύπου

Συμπεράσματα - Αξιολόγηση

Τα παραπάνω έγιναν όλα και με πολύ ενθουσιασμό, εκτός από τις καταμετρήσεις στον περίβολο της πολυκατοικίας των μαθητών όπου κάποιοι μαθητές ντρέπονταν και χρειάζονταν ενθάρρυνση για να συνεχίσουν.

Έγιναν πολλά θεατρικά παιχνίδια για να βιώσουν οι μαθητές τη ζωή των αγρίων ζώων. Ένα από αυτά, το Θεατρικό Παιχνίδι: «Το συντομότερο μονοπάτι» οι μαθητές το παρουσίασαν στην αίθουσά τους στους γονείς και κηδεμόνες την Τετάρτη 10 Μαρτίου 2004 στις 18:00 η ώρα. Για την ένταξη των δραστηριοτήτων του προγράμματος Περιβαλλοντικής

Εκπαίδευσης στο Αναλυτικό πρόγραμμα εφαρμόστηκαν τα παρακάτω μοντέλα:

- Του αυτόνομου μαθήματος στις ώρες της Ευέλικτης ζώνης από τις 10 Ιανουαρίου μέχρι τις 4 Μαρτίου 2004
- Το μοντέλο εμβολισμού, κυρίως στο μάθημα «Τεχνικά»
- Το διεπιστημονικό μοντέλο με τη μορφή της ένταξης στο ήδη υπάρχον αναλυτικό πρόγραμμα

Εργασίες από το Project

Οι μαθητές και οι μαθήτριες πήραν από τρία φύλλα εργασίας ο καθένας και η καθεμία ατομικά, σε διάστημα μιας εβδομάδας το ένα από το άλλο και από τρία κάθε ομάδα για να τα συμπληρώσουν ομαδικά αντίστοιχα. Το πρώτο φύλλο των ομάδων συμπληρώθηκε μαζί με το δάσκαλο, σε ώρα της Ευέλικτης Ζώνης στην αυλή του σχολείου.

Επικοινωνία - Ενημέρωση

Κατά τη διάρκεια του προγράμματος δημιουργήθηκε «Δελτίο Πληροφόρησης» με το οποίο ενημερώθηκαν για το πρόγραμμα οι γονείς και οι κηδεμόνες των μαθητών, καθώς και οι εκπαιδευτικοί του σχολείου και όποιοι/α προμηθεύτηκε το δελτίο.

Για την παρουσίαση του προγράμματος είχε προβλεφθεί η Πέμπτη 4 Μαρτίου 2004, αλλά αναβλήθηκε για την επόμενη Τετάρτη, λόγω των Εθνικών Εκλογών της 7ης Μαρτίου. Δημιουργήθηκε «Πρόσκληση» για την ενημέρωση των γονέων και των εκπαιδευτικών του σχολείου όπως παρακάτω:

ΠΡΟΣΚΛΗΣΗ

Οι μαθητές και οι μαθήτριες της Γ' τάξης του 4ου Δημοτικού Σχολείου Ελευθερίου - Κορδελιού σας καλούν στην **έκθεση - παρουσίαση έργων** του 2ου μέρους της Ευέλικτης Ζώνης με θέμα:

Περιβαλλοντική Εκπαίδευση «Η άγρια ζωή στην πόλη»,
την Τετάρτη 9 Μαρτίου 2004, και ώρα 18:00
στην τάξη τους.

Κατά την ημέρα της παρουσίασης του προγράμματος έγινε έκθεση των έργων των μαθητών και δημοσιοποίηση των εργασιών τους με «πανώ» από χαρτί του μέτρου στην είσοδο της τάξης. Υπήρχε και μακέτα του Ελευθερίου - Κορδελιού με βαλμένα σε μικρές σημειούλες τα ονόματα των μαθητών και μαθητριών, καθώς και τα ευρήματα των ερευνών τους στην πόλη, ατομικά και ομαδικά. Τους χάρτες για τη μακέτα και πληροφορίες για την πόλη πήραμε από την Τεχνική Υπηρεσία του Δήμου Ελευθερίου - Κορδελιού όπου συνεργαστήκαμε.

Εργασία σε ομάδες

Από την αρχή σχεδόν του προγράμματος καθιερώθηκε οι μαθητές να κάθονται στα θρανία ανά τέσσερις, σε διπλά θρανία, για ομαδοσυνεργατική διδασκαλία σε όλα τα μαθήματα. Μετά από μια περίοδο προσαρμογής δυο περίπου εβδομάδων όπου ομαδοσυνεργατικά εργάζονταν οι μαθητές μόνο στην Ευέλικτη Ζώνη, λόγω στενότητας χρόνου και εμπειρία χειρισμού από το δάσκαλο, ακολούθησαν ομαδικές εργασίες σε όλα τα μαθήματα.

Μαθήματα για τα άγρια ζώα

Έγιναν πολλές ωριαίες δραστηριότητες όπως περίπου είχαν προγραμματιστεί με μικρές αλλαγές κυρίως λόγω του καιρού και της ώρας στο πρωινό και απογευματινό ωράριο:

Διδακτικά αντικείμενα (μαθήματα)

1. Η άγρια ζωή είναι παντού
2. Τα άγρια ζώα που γνωρίζω (Υπολογιστής)
3. Οι βασικές ανάγκες
4. Το φυσικό περιβάλλον είναι απαραίτητο
5. Θεατρικό: «Το φυσικό περιβάλλον είναι απαραίτητο»
6. Σταυρόλεξο: «Το φυσικό περιβάλλον»
7. Βρες πού ζω
8. Τα πουλιά στην πόλη (Πακέτο του ΚΠΕ Ελ.Κο.)
9. Τα πουλιά στην πόλη
10. Τα πουλιά στην πόλη
11. Τα πουλιά στην πόλη
12. Τα πουλιά στην πόλη
13. Τα πουλιά στην πόλη
14. Ανάγκη τροφής
15. Τροφική αλυσίδα
16. Εξαφάνιση ειδών
17. Μίμηση ζώων
18. Θύτης- Θύμα
19. Παιχνίδι: Αλεπούδες- λαγοί
20. Καριέρες στην άγρια ζωή
21. Μια μάσκα ζώου
22. Η βαρύτητα της ακρίδας
23. Χρώμα και ζωή
24. Αναγνωρίζω την περιοχή μου με τις αισθήσεις (φερομόνες)
25. Τα άγρια ζώα της περιοχής μου
26. Άγρια ζώα και άνθρωποι
27. Τα άγρια ζώα που με περιβάλλουν

Εκπαιδευτικό υλικό ΚΠΕ

Δανειστήκαμε από το ΚΠΕ Ελευθερίου - Κορδελιού το Εκπαιδευτικό «πακέτο»: «Τα πουλιά στην πόλη». Βγήκαμε με τους μαθητές σε προκαθορισμένο από τον εκπαιδευτικό πε-

ριβαλλοντικό μονοπάτι, για τρεις διδακτικές ώρες σε πρωινό ωράριο, μέσα στο Ελευθέριο - Κορδελιό για αναγνώριση πουλιών με δραστηριότητες από το εκπαιδευτικό υλικό. Οι δραστηριότητες επιλέχτηκαν από τον εκπαιδευτικό με κριτήριο την ηλικία των μαθητών και των μαθητριών. Επιπρόσθετα από το ίδιο υλικό έγιναν δραστηριότητες μέσα στη σχολική τάξη και στο προαύλιο του σχολείου πριν και μετά το περιβαλλοντικό μονοπάτι.

Ανάλυση και διεκπεραίωση εργασίας (Project)

Στους μαθητές δόθηκε αρκετός χρόνος μέσα στην τάξη και στην αυλή του σχολείου για να μάθουν να εργάζονται σε ομάδες. Αυτό καθοδηγήθηκε με συγκεκριμένες εργασίες και αλληλεπίδραση στην πράξη. Με επιμονή, υπομονή και παραινέσεις οι μαθητές και οι μαθήτριες σιγά- σιγά δημιούργησαν βιώσιμες ομάδες οι οποίες μπορούσαν να είναι λειτουργικές στα πλαίσια του Project που είχαν αναλάβει. Πολλά φύλλα εργασίας δεν συμπληρώθηκαν «σωστά» ή δεν συμπληρώθηκαν καθόλου, πράγμα το οποίο είχε προβλεφθεί. Το τελικό αποτέλεσμα μας δικαίωσε.

Αποτελέσματα

A. Ερωτηματολόγιο: 1- 2

Οι γνώσεις των μαθητών έγιναν περισσότερο συγκεκριμένες. Γνώρισαν ότι:

- Άγρια ζωή είναι και μέσα στην πόλη
- Η άγρια ζωή είναι παντού.
- Άκουσαν και διευκρίνισαν τις τέσσερις βασικές ανάγκες των ζώων.
- Άγρια ζώα βλέπουν οι μαθητές κάθε μέρα στην πόλη (περιστέρια, μύγες, αράχνες)
- Οι περιγραφές των άγριων ζώων έγιναν περισσότερο συγκεκριμένες και ακριβείς (...«έχει μικρό κεφάλι...»)
- Δεν υπάρχει μέρος στη γη όπου να μην υπάρχει άγρια ζωή.

B. Δραστηριότητες - Τέχνη

Τα έργα των μαθητών εκτέθηκαν για να κριθούν από τους ίδιους, το δάσκαλό τους και το κοινό. Τα αποτελέσματα ήταν περισσότερο από επαρκή.

Γ. Ανάλυση και διεκπεραίωση έργου (Project)

Τα αποτελέσματα είναι εκτεθειμένα πάνω στη μακέτα του Ελευθερίου - Κορδελιού.

Αξιολόγηση

Η αξιολόγηση του προγράμματος έγινε:

- μέσα από τα έργα των μαθητών,
- από την παρουσίαση των εργασιών τους στους γονείς και το κοινό και
- από τη δημιουργία της μακέτας με τα ευρήματά τους.

Συμπεράσματα

- Οι μαθητές δούλεψαν με όρεξη στην ευέλικτη ζώνη. Υπήρξε ένσταση των μαθητών γιατί «δεν ζωγραφίζουμε απλά» την ώρα των τεχνικών, όπως είχαν συνηθίσει.
- Οι αδύνατοι μαθητές δούλεψαν εξίσου δημιουργικά με τους δυνατούς στα μαθήματα, κατά τη διάρκεια του προγράμματος ευέλικτης ζώνης.

- Οι γνώσεις των μαθητών στο συγκεκριμένο γνωστικό πεδίο αυξήθηκαν μετά την εφαρμογή του προγράμματος (ερωτηματολόγιο)
- Η έξοδος από την τάξη και το σχολείο για μάθημα τους γέμισε χαρά και όρεξη για εργασία
- Οι εργασίες στο σπίτι (Project) τους έκαναν λίγο να τα χάσουν οι μαθητές, ώστε χρειάστηκε λεπτομερής αναφορά στο τι θα κάνουν ακριβώς, πολλές φορές
- Οι μαθητές της Γ' Δημοτικού μπορούν να δουλέψουν σε ομάδες
- Οι ομάδες της ηλικίας αυτής όμως δεν έχουν ισχυρή συνοχή, διάρκεια και η εσωτερική αλληλεπίδραση είναι έντονα εγωκεντρική
- Οι μαθητές είχαν την απορία αν κάνουν τη «σωστή» παρέα, και όταν αφέθηκαν ελεύθεροι να επιλέξουν στην ομάδα έκαναν συνεχείς αλλαγές
- Τα έργα τέχνης των μαθητών είναι λίγο καλύτερα από τα αναμενόμενα. Πιθανόν μετά από συνεχή ενίσχυση, εμπύχωση, καθοδήγηση και κατεύθυνση να παρουσιάσουν αμέριστη βελτίωση

Βιβλιογραφία

ΑΛΜΠΕΡΤΙ, Α. (1986). *Θέματα διδακτικής*, μετ. Μ. Κονδύλη. Αθήνα: Gutenberg.

ΚΑΝΑΚΗΣ, Ι. (1988). « Η παραδοσιακή και η σύγχρονη αντίληψη για την αξιολόγηση της επίδοσης των μαθητών», *Σχολείο και Ζωή*, τ. 10. ΚΟΛΙΑΔΗΣ, Ε. (1990). *Θεωρίες μάθησης και εκπαιδευτική πράξη*, τ. Γ', Αθήνα.

ΜΑΤΣΑΓΓΟΥΡΑΣ, Η. (1988). *Οργάνωση και διεύθυνση της σχολικής τάξης*, Αθήνα: Γρηγόρη.

ΜΑΤΣΑΓΓΟΥΡΑΣ, Η. (1987). *Ομαδοκεντρική διδασκαλία*, Αθήνα: Γρηγόρη.

ΜΑΤΣΑΓΓΟΥΡΑΣ, Η. (1994). *Στρατηγικές διδασκαλίας*, Αθήνα.

ΜΑΤΣΑΓΓΟΥΡΑΣ, Η. (1995). *Ομαδοσυνεργατική διδασκαλία*, Αθήνα: Γρηγόρη.

ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ, Β. (1998). *Περιβαλλοντική εκπαίδευση και σχολείο*. Αθήνα: Τυπωθήτω.

ΡΑΠΤΗΣ, Ν. (2000). *Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και Αγωγή*. Αθήνα: Τυπωθήτω.

ΦΑΡΙΔΗΣ, Κ., *Τα ζώα, Μαγεία - η ανακάλυψη του κόσμου*. Θεσσαλονίκη: Ρέκος.

ΦΛΟΓΑΪΤΗ, Ε. (1998). *Περιβαλλοντική Εκπαίδευση*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Chauvel, Denise & Pascal. (1998). *Παιδαγωγική και περιβάλλον: Ανακάλυψη, Κατανόηση και Καλλιτεχνική Παραγωγή* (μετ. Παπαδοπούλου, Δ.). Αθήνα: Τυπωθήτω.

New Hampshire Fish and Game Department. (1993). *Discover Wild New Hampshire*. Concord, N.H. U.S.A.

Wigan Education Authority (1988). *The Whiggle project: Drama across the curriculum*. U.S.A.

Wilke, Richard (1993). *Environmental Education Teacher Resource Handbook: a practical guide for K- 12 environmental education*, Kraus International Publication, U.S.A.

4ο ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ
ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ - ΚΟΡΡΕΛΙΟΥ

Ευέλικτη ζώνη

1. Περιβαλλοντική Εκπαίδευση «Ελένη Ζωή στην πόλη»

Ερωτηματολόγιο 1
Γ' τάξη Δημοτικού

Ονοματεπώνυμο: _____

1. Γράψε τα ονόματα από 5 άγρια ζώα που γνωρίζεις:
2. Ποιά είναι η άγρια ζωή;
3. Γράψε 4 βασικές ανάγκες των άγριων ζώων:
4. Πότε είδα για τελευταία φορά άγρια ζώα;
5. Περιγράψε ένα άγριο ζώο(κεφάλι, σώμα, ουρά, χρώμα, κίνηση...):
6. Σε ποια μέρη της γης δεν υπάρχει άγρια ζωή;

4ο ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ
ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ - ΚΟΡΡΕΛΙΟΥ

Ευέλικτη ζώνη

Γ' τάξη Δημοτικού

Ονοματεπώνυμο: _____

Οι βασικές ανάγκες:
Συμπλήρωσε μέσα στα κουτάκια για το ζώο που εικονίζεται, αντίστοιχα:
Κατοικία, Τροφή, Νερό, Ελεύθερο χώρο.

Δείγμα Ερωτηματολογίων και Δραστηριοτήτων του Προγράμματος.

Ένα Ταξίδι με Χρώματα

... στον κόσμο της δημιουργίας, της μορφής, του πινέλου, της κηρομπογιάς

Στα πλαίσια της 4ης Διεθνούς Έκθεσης Βιβλίου Θεσσαλονίκης (17-20 Μαΐου 2007), οι Εκδόσεις ΖΗΤΗ διοργάνωσαν εργαστήρι ζωγραφικής για μαθητές δημοτικού στο χώρο της Παιδικής Γωνιάς, που διαμόρφωσε το **Εθνικό Κέντρο Βιβλίου (ΕΚΕΒΙ)**, με υπεύθυνη την κ. Εύη Γεροκώστα. Η εκδήλωση αυτή πραγματοποιήθηκε με τη συνεργασία των εκπαιδευτικών **Μαρίνας Κούτρα** (συγγραφέα του βιβλίου “Ζωγραφική και Κατασκευές για Παιδιά Δημοτικού”, Εκδόσεις Ζήτη, 2006) και **Βασιλικής Κανονίδου**.

Το θέμα του εργαστηρίου, “Ένα ταξίδι με χρώματα”, καλούσε τα παιδιά να δημιουργήσουν εικόνες σχετικές με ένα πραγματικό ή φανταστικό τους ταξίδι, αποτυπώνοντας έτσι εμπειρίες, επιθυμίες ή όνειρά τους.

Η ανταπόκριση των μικρών μας φίλων υπήρξε ενθουσιώδης. Στον όμορφα διακοσμημένο χώρο της Παιδικής Γωνιάς, με ζωγραφιές στους τοίχους, μπαλόνια και ξύλινα καράβια να κρέμονται από το ταβάνι, μαζεύτηκαν πάνω από 50 παιδιά. Καθισμένα σε πουφ, ή ακόμα και στο πάτωμα, απορροφημένα στη ζωγραφιά τους, ούτε που κατάλαβαν πότε πέρασε η ώρα του εργαστηρίου. Στο τέλος τους δόθηκαν βιβλία των εκδόσεών μας ως δώρο για τη συμμετοχή τους.

εργαστήρι ζωγραφικής

Οι εκδόσεις **ΖΗΤΗ**

στα πλαίσια της 4ης Διεθνούς Έκθεσης Βιβλίου Θεσσαλονίκης (17-20 Μαΐου), θα πραγματοποιήσουν εργαστήρι ζωγραφικής για μαθητές δημοτικού με θέμα:

Ένα ταξίδι με χρώματα

την **Κυριακή 20 Μαΐου 2007**, στις 5.00 μ.μ., στην Παιδική Γωνιά (HELEXPO, περίπτερο 13).

- Στα παιδιά που θα πάρουν μέρος θα δοθούν όλα τα απαραίτητα υλικά ζωγραφικής καθώς και βιβλίο ως δώρο για τη συμμετοχή τους.
- Το εργαστήρι θα επιβλέπουν οι εκπαιδευτικοί **Βασιλική Κανονίδου** και **Μαρίνα Κούτρα** (συγγραφέας συγγραμμάτων του βιβλίου “Ζωγραφική και κατασκευές για παιδιά δημοτικού”).
- Ο συγγραφέας-εκπαιδευτικός και Καθηγητής του Παιδαγωγικού Α'ΕΦ Κώστα Τσίλκας θα στείλει 12 ζωγραφικά έργα για τη δημογραφική ημερολόγιο, το οποίο θα δοθεί δωρεάν σε εκπαιδευτικούς κώστα και δώρο.

Στα παρακάτω να δώσετε συμμετοχή στο τηλ. 2310 348955 ως την Τετάρτη 16 Μαΐου, θα τηρείται αρχείο προεγγραφών.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΖΗΤΗ www.zithi.gr

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ: ΗΕΛΕΞΠΟ, ΠΑΡΕΧΟΜΕΝΟ: Ε.Λ. ΤΣΙΛΚΑΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΖΗΤΗ

Οι εκδόσεις ΖΗΤΗ, οργανισμός που μεριμνά για την προώθηση της λογοτεχνίας και της παιδείας, διοργανώνει το Εργαστήρι 20 Μαΐου 2007 στις 5.00 μ.μ., στην Παιδική Γωνιά (HELEXPO, περίπτερο 13). Στο εργαστήρι θα πάρουν μέρος οι μαθητές των δημοτικών σχολείων και βιβλίο ως δώρο για τη συμμετοχή τους.

Το εργαστήρι θα επιβλέπουν οι εκπαιδευτικοί **Βασιλική Κανονίδου** και **Μαρίνα Κούτρα** (συγγραφέας συγγραμμάτων του βιβλίου “Ζωγραφική και κατασκευές για παιδιά δημοτικού”). Ο συγγραφέας-εκπαιδευτικός και Καθηγητής του Παιδαγωγικού Α'ΕΦ Κώστα Τσίλκας θα στείλει 12 ζωγραφικά έργα για τη δημογραφική ημερολόγιο, το οποίο θα δοθεί δωρεάν σε εκπαιδευτικούς κώστα και δώρο.

Στα παρακάτω να δώσετε συμμετοχή στο τηλ. 2310 348955 ως την Τετάρτη 16 Μαΐου, θα τηρείται αρχείο προεγγραφών.

Οι εκδόσεις ΖΗΤΗ, οργανισμός που μεριμνά για την προώθηση της λογοτεχνίας και της παιδείας, διοργανώνει το Εργαστήρι 20 Μαΐου 2007 στις 5.00 μ.μ., στην Παιδική Γωνιά (HELEXPO, περίπτερο 13). Στο εργαστήρι θα πάρουν μέρος οι μαθητές των δημοτικών σχολείων και βιβλίο ως δώρο για τη συμμετοχή τους.

Το εργαστήρι θα επιβλέπουν οι εκπαιδευτικοί **Βασιλική Κανονίδου** και **Μαρίνα Κούτρα** (συγγραφέας συγγραμμάτων του βιβλίου “Ζωγραφική και κατασκευές για παιδιά δημοτικού”). Ο συγγραφέας-εκπαιδευτικός και Καθηγητής του Παιδαγωγικού Α'ΕΦ Κώστα Τσίλκας θα στείλει 12 ζωγραφικά έργα για τη δημογραφική ημερολόγιο, το οποίο θα δοθεί δωρεάν σε εκπαιδευτικούς κώστα και δώρο.

Στα παρακάτω να δώσετε συμμετοχή στο τηλ. 2310 348955 ως την Τετάρτη 16 Μαΐου, θα τηρείται αρχείο προεγγραφών.

Πρόσκληση
και αφίσσα
της εκδήλωσης.

Στιγμιότυπα της εκδήλωσης.

Στιγμιότυπα της εκδήλωσης.

Οι δημιουργίες των παιδιών στο εργαστήρι θα αξιολογηθούν από τον **κ. Κώστα Τσέλιο**, ζωγράφο-σκιτσογράφο και Καθηγητή του Παιδαγωγικού ΑΠΘ, με **στόχο** την επιλογή 12 έργων για τη **δημιουργία ημερολογίου τοίχου** του 2008, το οποίο θα διατεθεί **δωρεάν** σε εκπαιδευτικούς χώρους και ιδρύματα.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΖΗΤΗ

www.ziti.gr

βιβλία

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ • Α.Ε.Ι. • Τ.Ε.Ι. • Ι.Ε.Κ. • Α.Σ.Ε.Π
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ • ΔΗΜΟΤΙΚΟ • ΓΥΜΝΑΣΙΟ • ΛΥΚΕΙΟ • Τ.Ε.Ε.
Λογοτεχνία, Μελέτες, Λευκώματα

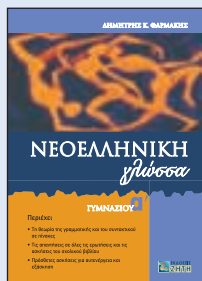
ΠΛΗΡΕΙΣ ΣΕΙΡΕΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

Τα βιβλία μας θα τα βρείτε σε όλα
τα βιβλιοπωλεία της Ελλάδας

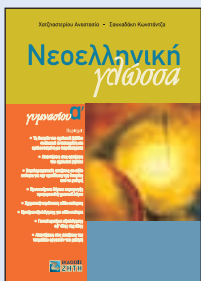
ΤΑ ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

2006 – 2007 και 2007 – 2008

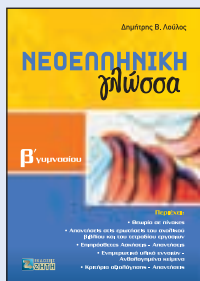
Σύμφωνα με τα νέα αναλυτικά προγράμματα

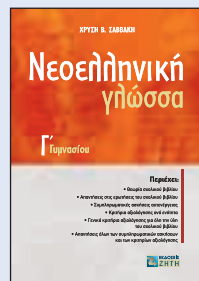
Δημήτρης Φαρμάκης
**ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ
ΓΛΩΣΣΑ**
Α' Γυμνασίου

Αναστ. Χατζηαστερίου,
Κωνσταντίνζα Σακκαδάκη
**ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ
ΓΛΩΣΣΑ**
Α' Γυμνασίου

Δημήτρης Λούλος
**ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ
ΓΛΩΣΣΑ**
Β' Γυμνασίου

Χρυσή Σαββάκη
**ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ
ΓΛΩΣΣΑ**
Γ' Γυμνασίου

Αναστ. Γιαγκοπούλου
**ΕΥΡΥΠΙΔΗ
ΕΛΕΝΗ**
Γ' Γυμνασίου

Θανάσης Ξένος
ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ
Α' Γυμνασίου

Θανάσης Ξένος
ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ
Β' Γυμνασίου
υπό έκδοση

Θανάσης Ξένος
ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ
Γ' Γυμνασίου
υπό έκδοση

Παναγιώτης Χαλούλος
**ΙΣΤΟΡΙΑ
για το Γυμνάσιο**
Α' Γυμνασίου
Συνοδεύονται από CD-ROM

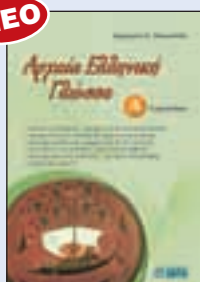
Παναγιώτης Χαλούλος
**ΙΣΤΟΡΙΑ
για το Γυμνάσιο**
Β' Γυμνασίου
Συνοδεύονται από CD-ROM
Γ' Γυμνασίου υπό έκδοση

Παύλος Παπαθεοφάνους
ΧΗΜΕΙΑ
Γ' Γυμνασίου

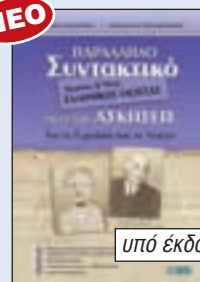
Παύλος Παπαθεοφάνους
ΧΗΜΕΙΑ
Β' Γυμνασίου
υπό έκδοση

Δημήτριος Πασχαλίδης
**ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ
ΓΛΩΣΣΑ**
Α' Γυμνασίου
υπό έκδοση

Γιώργος Ατρείδης
**ΜΑΘΗΜΑΤΑ
ΦΥΣΙΚΗΣ**
Β' Γυμνασίου
υπό έκδοση

Αναστ. Γιαγκοπούλου
Κωνστ. Παπαχατζοπούλου
**ΠΑΡΑΛΛΗΛΟ ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΟ
ΑΡΧΑΙΑΣ & ΝΕΑΣ
ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ
ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΑΣΚΗΣΕΙΣ**
Για το Γυμνάσιο και το Λύκειο

Για την εξυπηρέτησή σας, το βιβλιοπωλείο μας αναλαμβάνει την ταχυδρομική αποστολή σ' όλη την Ελλάδα των βιβλίων που σας χρειάζονται με αντικαταβολή

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ - ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: Αρμενοπούλου 27 - 546 35 Θεσσαλονίκη • Τηλ.: 2310-203.720 • Fax: 2310-211.305 • e-mail: sales@ziti.gr
ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟ-ΓΡΑΦΕΙΑ: 18ο χλμ Θεσσαλονίκης - Περαιάς • Τ.Θ. 4171 - Τ.Κ. 57019 - Περαιά Θεσσαλονίκης • Τηλ.: 23920-72.222 • Fax: 23920-72.229 • e-mail: info@ziti.gr
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ ΑΘΗΝΩΝ - ΕΝΩΣΗ ΕΚΔΟΤΩΝ ΒΙΒΛΙΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ Στόα του Βιβλίου (Πεσμαζόγλου 5) - 105 64 ΑΘΗΝΑ • Τηλ.-Fax: 210-3211.097
ΑΠΟΘΗΚΗ ΑΘΗΝΩΝ - ΠΩΛΗΣΗ ΧΟΝΔΡΙΚΗ: Ασκληπιού 60 - Εξάρχεια 114 71, Αθήνα • Τηλ.-Fax: 210-3816.650 • e-mail: athina@ziti.gr

**ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΖΗΤΗ**

www.ziti.gr

βιβλία

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ • Α.Ε.Ι. • Τ.Ε.Ι. • Ι.Ε.Κ. • Α.Σ.Ε.Π
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ • ΔΗΜΟΤΙΚΟ • ΓΥΜΝΑΣΙΟ • ΛΥΚΕΙΟ • Τ.Ε.Ε.
Λογοτεχνία, Μελέτες, Λευκώματα

ΠΛΗΡΕΙΣ ΣΕΙΡΕΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

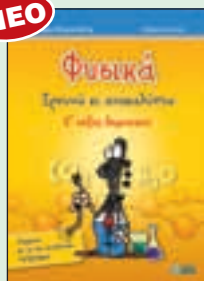
Τα βιβλία μας θα τα βρείτε σε όλα
τα βιβλιοπωλεία της Ελλάδας

ΤΑ ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

2006 – 2007 και 2007 – 2008

Σύμφωνα με τα νέα αναλυτικά προγράμματα

NEO

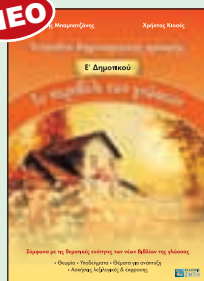
Σωτήρης Μπαμπατζάνης
Χρήστος Κιοσές
ΦΥΣΙΚΑ
Ερευνώ
κι ανακαλύπτω
Ε' Δημοτικού

NEO

Σωτήρης Μπαμπατζάνης
Χρήστος Κιοσές
ΦΥΣΙΚΑ
Ερευνώ
κι ανακαλύπτω
ΣΤ' Δημοτικού
υπό έκδοση

NEO

Σωτήρης Μπαμπατζάνης
Χρήστος Κιοσές
**ΤΟ ΠΕΡΙΒΟΛΙ
ΤΩΝ ΓΥΝΩΣΕΩΝ**
Τετράδιο
δημιουργικής
γραφής
Ε' Δημοτικού

NEO

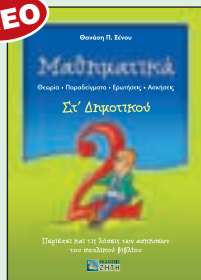
Σωτήρης Μπαμπατζάνης
Χρήστος Κιοσές
**ΤΟ ΠΕΡΙΒΟΛΙ
ΤΩΝ ΓΥΝΩΣΕΩΝ**
Τετράδιο
δημιουργικής
γραφής
ΣΤ' Δημοτικού

NEO

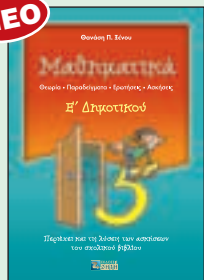
Σωτήρης Μπαμπατζάνης
Χρήστος Κιοσές
**ΜΑΘΑΙΝΩ ΤΗ ΓΡΑΜ-
ΜΑΤΙΚΗ ΛΥΝΟΝΤΑΣ
ΑΣΚΗΣΕΙΣ**
Έρευνα και δημιουργία
Τετράδιο εξάσκησης
Ε' & ΣΤ' Δημοτικού

NEO

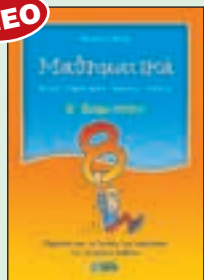
Θανάσης Ξένος
ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ
ΣΤ' Δημοτικού

NEO

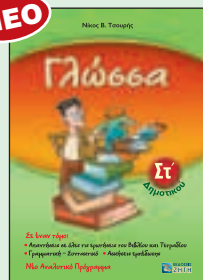
Θανάσης Ξένος
ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ
Ε' Δημοτικού

NEO

Θανάσης Ξένος
ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ
Δ' Δημοτικού
υπό έκδοση

NEO

Νίκος Τσουρής
ΓΛΩΣΣΑ
ΣΤ' Δημοτικού

NEO

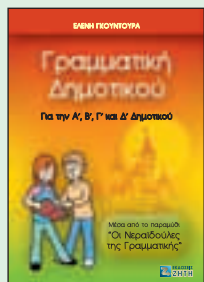

Νίκος Τσουρής
ΓΛΩΣΣΑ
Ε' Δημοτικού
υπό έκδοση

NEO

Νίκος Τσουρής
ΓΡΑΠΤΗ ΕΚΦΡΑΣΗ
Μεθοδική και
Ολοκληρωμένη
Ε' & ΣΤ' Δημοτικού

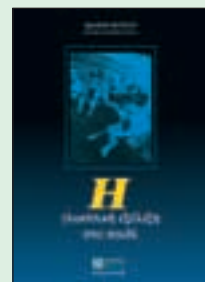
Ελένη Γκουντούρα
ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ
Α', Β', Γ' & Δ' Δημοτικού
Μέσα απ' το παραμύθι
"Οι Νεραϊδούλες της Γραμματικής"

Μαρίνα Κούτρα
**ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ
& ΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ**
Για παιδιά Δημοτικού

Χρυσή Δεδίδου - Λιώτη
**ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΣΤΟ
ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ**

Ιωάννης Βότσος
**Η ΓΛΩΣΣΙΚΗ
ΕΞΕΛΙΞΗ
ΣΤΟ ΠΑΙΔΙ**

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ - ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: Αρμενοπούλου 27 - 546 35 Θεσσαλονίκη • Τηλ.: 2310-203.720 • Fax: 2310-211.305 • e-mail: sales@ziti.gr
ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟ-ΓΡΑΦΕΙΑ: 18ο χλμ Θεσσαλονίκης - Περαιάς • Τ.Θ. 4171 - Τ.Κ. 57019 - Περαιά Θεσσαλονίκης • Τηλ.: 23920-72.222 • Fax: 23920-72.229 • e-mail: info@ziti.gr
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ ΑΘΗΝΩΝ - ΕΝΩΣΗ ΕΚΔΟΤΩΝ ΒΙΒΛΙΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ Στοά του Βιβλίου (Πεσμαζόγλου 5) - 105 64 ΑΘΗΝΑ • Τηλ.-Fax: 210-3211.097
ΑΠΟΘΗΚΗ ΑΘΗΝΩΝ - ΠΩΛΗΣΗ ΧΟΝΔΡΙΚΗ: Ασκληπιού 60 - Εξάρχεια 114 71, Αθήνα • Τηλ.-Fax: 210-3816.650 • e-mail: athina@ziti.gr

Για την εξυπηρέτησή σας, το βιβλιοπωλείο μας αναλαμβάνει την ταχυδρομική αποστολή σ' όλη την Ελλάδα των βιβλίων που σας χρειάζονται με αντικαταβολή